

Fyodor Dostoevsky

Là Bóng hay Là Hình

SAO BẮC
SAO BẮC MEDIA

vh

NHÀ XUẤT BẢN VĂN HỌC

Table of Contents

Mục lục

Lời dịch giả:

Chương 1:

Chương 2:

Chương 3:

Chương 4:

Chương 5:

Chương 6:

Chương 7:

Chương 8:

Chương 9:

Chương 10:

Chương 11:

Chương 12:

Chương 13:

Mục lục

Lời dịch giả:

Chương 1:

Chương 2:

Chương 3:

Chương 4:

Chương 5:

Chương 6:

Chương 7:

Chương 8:

Chương 9:

Chương 10:

Chương 11:

Chương 12:

Chương 13:

LÀ BÓNG HAY LÀ HÌNH

Fyodor Mikhailovich Dostoevsky

www.dtv-ebook.com

Dịch giả: Đinh Đắc Phú

Lời dịch giả:

Trong một bức thư gửi cho Mikhail, một người anh, vào tháng 11.1845. Dostoevski đã viết: “Tôi tin là tiếng tăm của tôi đã lên đến tột đỉnh”. Lời ấy biểu lộ niềm kiêu hãnh của một nhân tài tự nhìn rõ vóc dáng lớn lao của mình đang vươn cao trên vòm trời văn hóa quê hương: nước Nga, vào lúc mà nền văn học già nua đang kỳ phát khởi lạ lùng của những công trình trường thiên bất hủ, thế kỷ thứ 19 và đầu thế kỷ thứ 20: những công trình đã mô tả kiếp người khắc khoải trong đa mang tâm sự, lao đao trong xã hội trầm luân.

Niềm kiêu hãnh của Dostoevski giá trị như một lời tiên tri, vì dù rằng khi vừa ra đời, tác phẩm “Là Bóng hay là Hình” đã không được giới phê bình niềm nở đón mừng, thì càng về sau, tác phẩm này, và nói chung văn nghiệp của Dostoevski, càng được văn giới Nga, Âu Châu, và cả thế giới ân cần ngưỡng mộ.

Được xuất bản vào năm 1846, “là bóng hay là hình” vẫn là hình ảnh con người trong trong cái nhìn lạ lùng của Dostoevski, ném ánh mắt tinh tế vào tận nẻo thâm cùng của tâm hồn con người, những tâm hồn độc đáo, bất thường, bệnh hoạn.

Golyadkin, nhân vật của câu chuyện, và “cái bóng sống thực” của y, cho ta thấy sự hoảng hốt ngỡ ngàng của con người về chính mình: rất gần mà rất xa, thân thiết mà hận thù, thật một mà quả hai, rất hai nhưng chỉ là một. Nhưng mỗi chàng Golyadkin là một mẫu người: Nếu Golyadkin là một tích

lũy của những dồn nén ẩn ức, thì Golyadkin hai là sự giải tỏa những ẩn ức dồn nén đó: nếu Golyadkin một là con người trong sạch (theo cái nghĩa gần như sơ khai, nguyên thủy) thì Golyadkin hai là một người tạo ra bởi những giả dối của xã hội văn minh. Và tâm hồn què quặt của Golyadkin là bãi chiến, là sự giằng co giữa hai con người đó.

Nhưng trong cuộc chiến này không bên nào có thể tiêu diệt hoàn toàn đối thủ của mình.

Không phải chỉ Dostoievski là người duy nhất mô tả tâm lý bằng phương cách quái lạ này, trong câu chuyện chập chờn, không hề có một phân định giữa ảo tưởng và thực tế, chập chờn như những giấc ngủ mê sáng của Golyadkin, nhưng nhân vật của ông có một sắc thái riêng, vừa huyền hoặc, vừa triết lý.

Nhân vật William Wilson của Poe chẳng hạn, không thể hòa hợp với cái “bóng sống” của mình như Golyadkin, đến như những nhân vật Jekyll và Hyde của Stevenson thì lại quá cách biệt, xa xôi.

Giới thiệu tác phẩm “là bóng hay là hình” qua Việt ngữ, chúng tôi hy vọng đã mở được một cánh cửa theo một phương vị thích hợp, để từ đó độc giả Việt Nam có thể nhìn được một mẫu hương sắc và tiêu biểu nhất cho một cánh rừng bao la: văn nghiệp Dostoievski.

Chúng tôi cũng tiếc là đã phải dịch tác phẩm này căn cứ trên bản Anh ngữ của Andrew R. Mac Andrew, do đó đầu đã cố gắng dịch sát vẫn khó có thể tránh được một khoảng cách với nguyên tác Nga ngữ, một ngôn ngữ mà người Nga vẫn tự hào là gồm đủ nét hùng vĩ của tiếng Anh, diễm lệ của tiếng Pháp, âm điệu của tiếng Ý và quý phái của tiếng Tây Ban Nha.

Dịch giả

LÀ BÓNG HAY LÀ HÌNH

Fyodor Mikhailovich Dostoevsky

www.dtv-ebook.com

Dịch giả: Đinh Đắc Phú

Chương 1:

Ông đã ngót tám giờ sáng lúc Yakov Petrovich Golyadkin, một viên chức nhà nước cấp nhỏ thức giấc sau một giấc ngủ khá lâu. Chàng ngáp dài, duỗi mình rồi cuối cùng mở mắt ra. Chàng nằm bất động trên giường trong vài phút, như chưa biết là mình đã thức hay vẫn còn đang ngủ, và những gì chung quanh là thật hay chỉ là những giấc mơ lộn xộn kéo dài. Tuy nhiên chàng cũng nhận ra ngay là chàng đang trở về với cái cảm giác hàng ngày rõ ràng minh bạch hơn. Chàng nhận ra bức tường xanh rêu dơ bẩn, đầy bồ hóng và bụi bậm trong căn phòng, những ngăn tủ và bàn ghế bằng gỗ đào hoa, chiếc ghế nệm dài phủ vải dầu đỏ có hoa xanh, và cuối cùng bộ đồ chàng đã vội vã cởi ra đêm trước nằm một đống nhàu nát trên ghế. Sau hết cái u ám ảm đạm của một ngày mùa thu qua khung cửa sổ xanh xao hắt vào trong phòng chàng khó chịu đến nỗi Golyadkin không thể không biết là chàng không còn ở trong một nơi huy hoàng đầy sữa và mật nữa, mà đang ở trong một phòng trên lầu tư của tòa nhà khá lớn trên đường Six Shop ở Petersburg.

Nhận ra điều đó, chàng rùng mình nhắm mắt lại, như là tiếc nuối giấc mơ đã mất và đang cố tìm lại nó trong một thoáng. Nhưng một phút sau chàng nhảy ra khỏi giường, như vừa nghĩ ra được điều gì tự nãy giờ những tư tưởng rải rác, chưa kiểm soát được của chàng còn đang tìm kiếm. Đứng dậy rồi, chàng bước đến bên chiếc gương soi nhỏ trên ngăn tủ. Dầu vẽ mặt ngái ngủ với đôi lông mày thưa thớt của chàng phản chiếu trong gương không có gì quyến rũ, chàng vẫn có vẻ hài lòng. Chàng nói thầm:

“Nếu hôm nay không phải là ngày tốt, hoặc có gì không đẹp xảy đến cho mình, chẳng hạn như bỗng nhiên nổi lên một cái nhọt, hay gì gì đó... ồ, mọi sự rồi sẽ tốt đẹp hết mà”.

Bằng lòng với ý nghĩ đó, chàng đặt gương soi vào chỗ cũ. Và đầu đang mặc đồ ngủ, chàng cũng chồm ra khỏi cửa sổ, chăm chăm nhìn ra sân trước mặt. Hình như chàng đã tìm ra được điều gì đó, vì trông mặt chàng sáng lên với nét tự mãn.

Rồi Golyadkin nhìn ra đằng sau bức tường ngăn, nơi phòng của Petrushka, tên giúp việc của chàng. Thấy Petrushka không có đấy, chàng nhón gót chạy đến bàn, mở hộc bàn, lục lọi và đem ra một chiếc túi màu xanh đã sờn nhét dưới một mớ giấy tờ đã ngả màu và vài thứ đồ lặt vặt khác. Chàng cẩn thận mở túi nhìn vào. Một mớ tiền xanh, đủ đủ màu. Golyadkin mỉm cười, đặt chiếc túi mở trên bàn và xoa tay sung sướng. Rồi chàng đổ mớ tiền ra ngoài, và là lần thứ một trăm từ ngày hôm kia, chàng đếm tiền, trang trọng giữ từng tờ giữa ngón trỏ và ngón cái.

“Bảy trăm năm chục roubles tiền giấy” chàng nói, nửa thì thầm “Một món tiền đáng kể” giọng chàng run lên vì sung sướng “Ai cũng muốn được chừng này tiền. Mình chưa gặp người nào cho là món tiền thế này là vô giá trị. Có tiền thế này... mua tiên cũng được... nhưng thằng Petrushka đâu rồi kìa?”.

Chàng nhìn qua vách lần nữa. Petrushka vẫn không có đấy, nhưng ẩm nước đang thở phì phò giận dữ trên sàn, như muốn nói gì đó với Golyadkin bằng cái ngôn ngữ phức tạp của nó, chẳng hạn: “Ông nhắc tôi ra đi, tôi sôi đây. Tôi sẵn sàng rồi đây”.

“Thằng khốn Petrushka trốn đâu rồi?” - Golyadkin nghĩ - “Cái con vật lười biếng đó cũng đủ khiến người ta điên lên được”.

Chàng giận dữ bước ra lối ra vào dẫn đến sân. Mở cánh cửa cuối lối đi, chàng thấy gã người làm đứng giữa một đám gia nhân khác. Petrushka đang hùng hồn gì đó, và cả bọn đang lắng tai nghe.

Golyadkin tỏ vẻ không thích đề tài câu chuyện hay việc đang xảy ra. Chàng bực bội ra lệnh cho Petrushka trở vào. Bước vào phòng, chàng nghĩ: “Thằng cục súc đó có thể làm bất cứ việc gì với nửa kopeck, ngay cả bán chủ của nó đi. Dám chắc là nó cũng đã bán mình với giá không đầy một kopeck rồi...”

Chàng hỏi.

- Chuyện gì vậy?

- Họ đang phát đồ cho người làm, thưa ông.

- Mặc vào rồi đến đây.

Petrushka mặc bộ đồ vào, cười ngu ngốc, bước vào trong phòng chủ. Trông nó thật kỳ cục: mặc bộ đồ xanh viền chỉ vàng, rõ ràng là cắt cho người cao hơn nó cả thước, trên tay cầm một cái nón cũng viền chỉ vàng với lông chim, bên sườn lưng lẳng một thanh gươm bao da, nhưng lại đi chân đất giống ở nhà.

Golyadkin quan sát Petrushka, coi bộ vừa ý. Trông thì biết ngay là bộ đồ được mướn để dành cho một dịp nghiêm trọng đặc biệt nào đó. Trong khi đó Petrushka cũng nhìn chủ với vẻ chờ đợi khiến Golyadkin đâm ra bối rối. Chàng hỏi :

- Sao, có xe chưa?

- Xe có đây rồi, thưa ông.

- Trọn ngày?

- Vàng, và khoảng 25 roubles.

- Còn giày? Họ mang tới chưa?

- Thừa rồi.

- Đồ ngốc! Mà không nói: “Thưa ông, họ đã đem đến rồi” được sao? Mang đến đây!

Golyadkin hài lòng thấy đôi giày vừa vặn. Chàng sai Petrushka đem nước nóng để rửa mặt và cạo râu, cùng mang trà lại. Chàng cạo râu rất kỹ, nhấp vài ngụm trà, và mặc đồ. Chàng mặc chiếc quần mới vào, cùng một sơ-mi gắn nút đồng, thêm một áo chên có những bông sáng trông rất bắt mắt. Chàng thắt chiếc cà-vạt lụa đủ màu và sau cùng khoác bộ lễ phục mới, chải cẩn thận. Lúc mặc đồ, thỉnh thoảng chàng nhìn xuống đôi giày một cách trù mến, và nhắc chân lên như chiêm ngưỡng kiểu giày, thì thầm gật gù tự tán thưởng mình.

Sáng nay thật sự chàng không để ý đến điều gì khác, không cảm nhận thấy những cái nhìn mặt cùng nụ cười mỉa mai của Petrushka khi giúp chàng thay y phục.

Khi đã mặc đồ xong và sẵn sàng rồi, Golyadkin bỏ bọc tiền vào túi nhìn Petrushka lúc đó cũng đã mang giày xong. Không còn gì khác, Golyadkin háo hức bước xuống lầu.

Một cỗ xe màu xanh nhạt có tay bọc chạy đến bậc cửa trong tiếng leng keng. Petrushka nháy mắt với gã đánh xe, với những người đi đường rồi đỡ chủ lên xe, và như để khỏi phải phá lên cười một cách ngu ngốc, y la lớn “chạy” và nhảy lên bậc xe. Chiếc xe leng keng ồn ào chạy về hướng đại lộ Nevsky.

Lúc xe chạy ra khỏi cổng, Golyadkin xoa hai tay mạnh vào nhau, bật cười giống như một tên ba trợn đang vui sướng vì vừa chơi khăm được ai.

Nhưng cái bộ tịch vui vẻ đó mất ngay. Gương mặt Golyadkin có vẻ khác lạ. Không kể gì thời tiết xấu và ướt át, chàng hạ cửa xe xuống, quan sát người đi đường. Mỗi khi thấy ai nhìn chàng lại làm bộ nghiêm nghị. Khi xe rẽ từ đường Liteinaya đến đại lộ Nevsky, Golyadkin giật mình, có vẻ khó chịu như bị ai dẫm lên chân, và chàng chui vào trong xe coi bộ sợ hãi.

Điều làm chàng khó chịu đó là chàng bắt gặp tia mắt của hai viên chức cùng làm một sở với chàng. Golyadkin thấy họ có vẻ ngạc nhiên khi thấy một đồng sự như vậy, có người còn chỉ vào chàng. Rồi Golyadkin tưởng như người kia gọi mình. Nhưng tiếng gọi loãng mất trên đường, nên chàng làm ngơ không trả lời.

Chàng nghĩ :

“Mấy thằng con nít ngu, đi xe này có gì lạ đâu? Cần xe thì thuê, đâu có gì vô lý? Bọn con nít bán thiu đáng ăn roi. Chúng nó chỉ biết vừa lãnh lương vừa nghĩ đến các trò chơi thôi. Mình có thể cho chúng nó biết như vậy, nhưng có gì đâu mà phải...”.

Tư tưởng của chàng bị ngắt ngang. Chàng há hốc mồm, sợ hãi. Một cặp song mã giống Kazan kéo một cỗ xe sáng loáng đang vượt qua chàng ở bên phải.

Người ngồi trong xe tình cờ thấy được Golyadkin khi chàng vô ý thò mặt ra ngoài xe, và có vẻ ngạc nhiên, cố chồm ra ngoài để nhìn vào trong góc tối nơi người hùng của chúng ta đang co ro. Đó là Andrei Filipovich, trưởng phòng của Golyadkin, nơi chàng làm việc với chức phụ tá cho viên thư ký trưởng.

Thấy Andrei Filipovich đã nhận ra mình, bắt gặp cặp mắt tròn xoe của ông ta, và hết chỗ trốn, Golyadkin vô cùng ngỡ ngàng. “Có nên cúi chào ông ta không? Có nên nhìn ông ta không? Nhận là mình, hay cứ giả vờ như ai khác giống hệt mình, rồi làm mặt lạ?”.

Golyadkin tự hỏi với vẻ khổ sở khó tả: “Đúng rồi, không phải mình, thế là xong”. Chàng nghĩ như vậy, khi đôi mắt dán vào Andrei Filipovich và lấy tay đỡ nón chào ông ta.

“Tôi... tôi... thưa ngài, không có gì...”. Chàng lắp bắp: “Thật thì... không phải tôi... vâng, như vậy đó”.

Tuy nhiên cỗ xe đã vượt qua và đôi mắt của vị trưởng phòng không còn ám ảnh chàng nữa. Nhưng mặt Golyadkin vẫn còn đỏ. Chàng mỉm cười:

“Mình đúng là thằng ngu mới không chào ông ta. Song mình phải có vẻ cứng cỏi hơn, nghiêm nghị hơn. Chỉ cần nói với ông ta: ‘Thưa ngài, tôi cũng được mời cơm tối’, như vậy thôi”.

Rồi nhớ lại là mình đã không làm được như vậy, người hùng của chúng ta thấy máu nóng bốc lên. Chàng nhú cặp lông mày, nhìn vào một góc xe với cái nhìn thách thức đe dọa như thể muốn đốt kẻ thù thành tro bụi. Rồi hứng quá chàng giật cương của người đánh xe, ra lệnh cho y quay trở về đường Liteinava. Chàng thấy cần phải gặp Christian Ivanovich, bác sĩ riêng của mình, cho ông ta biết vài chuyện lý thú, như vậy chắc là thích hơn, dầu chàng chưa quen biết vị bác sĩ này cho lắm. Chàng chỉ mới gặp ông ta một lần, khoảng đầu tuần trước, để hỏi ý kiến ông về việc này nọ - Hơn nữa, người ta thường nói là bác sĩ cũng như linh mục, đối với ông ta mà còn giấu diếm thì thật rõ ngu, vì bốn phận của ông ta là phải biết rõ bệnh nhân.

Golyadkin bảo dừng trước một tòa nhà năm tầng trên đường Liteinaya và khi bước xuống, chàng nghĩ: “Có nên không? Có phải lúc không?”

Nhưng khi chàng bước lên bậc thang, thở hỗn hển và cố gắng làm dịu bớt quả tim đập thành thịch, một thói quen mỗi khi vào một thang lầu lạ, chàng quyết định: «Ồ có gì đâu, chuyện này là chuyện của ta, đâu có gì sai quấy. Nếu ta giấu diếm thì thật là ngu. Ta cứ giả vờ như tình cờ đi ngang và ghé vào đây. Bác sĩ sẽ không thấy gì là kỳ cục hết...».

Golyadkin suy luận như vậy và lên đến tầng thứ nhì, đứng trước cửa phòng số 5, trên đó có tấm bảng với hàng chữ :

CHRISTIAN IVANOVICH RUTENSPITZ

Bác sĩ Y Khoa và Giải Phẫu

Người hùng của chúng ta sửa bộ nghiêm nghị nhưng vẫn có một chút thân thiện, trước khi kéo chuông cửa. Trước khi thật sự kéo, chàng tự hỏi: “Mình có nên đến vào hôm khác không, vì dù sao cũng không có gì gấp gáp...” Nhưng khi nghe tiếng chân bước lên thang, chàng vội vã quyết định rằng một khi đã có mặt tại đây thì phải tiến tới. Và chàng quả quyết kéo chuông.

LÀ BÓNG HAY LÀ HÌNH

Fyodor Mikhailovich Dostoevsky

www.dtv-ebook.com

Dịch giả: Đinh Đắc Phú

Chương 2:

Christian Ivanovich Rutenspitz, bác sĩ y khoa và giải phẫu, là một người tráng kiện với đôi mày rậm xám, bộ râu và tia mắt tinh anh đủ để chữa lành mọi thứ bệnh, cùng cặp ve áo được vén khéo cẩn thận. Sáng hôm đó ông ta đang ngồi thoải mái trên chiếc ghế dựa trong phòng việc, vừa nhâm nhi tách cà-phê do vợ mang đến, phì phà điều xì-gà, vừa viết toa cho bệnh nhân. Sau khi đã cho toa một ông lão bị bệnh trĩ và đưa con bệnh ra cửa, Christian Ivanovich lại đến ngồi trên ghế dựa đợi bệnh nhân kế tiếp và Golyadkin bước vào.

Rõ là Christian Ivanovich không hề có ý đợi Golyadkin và cũng không hài lòng chút nào lúc trông thấy chàng, vì thoạt đầu ông ta có vẻ bối rối, sau đó lại coi bộ không vui. Và Golyadkin, hầu như luôn luôn luống cuống vấp vấp mỗi khi phải bày tỏ chuyện riêng tư của mình, lúc đó không biết phải mở lời làm sao. Chàng bối rối, ấp úng vài tiếng hình như là lời xin lỗi, và không biết làm gì khác, chàng kéo ghế ngồi xuống.

Nhưng chợt nhớ ra là mình chưa được mời ngồi, chàng đứng dậy, hy vọng làm như vậy có thể vớt lại cử chỉ vụng về của mình. Rồi không hay là mình đã vụng về hai lần liên tiếp, chàng lại có thêm một cái vụng về nữa. Cười thật tươi, chàng lí nhí giải thích rồi lại quên mất mình muốn nói gì, chàng đỏ mặt lặng thinh. Chàng lại ngồi xuống, lần này không đứng dậy nữa, mắt nhìn thẳng ra trước một cách lạnh lùng như muốn biến kẻ thù thành tro bụi. Tia mắt đó còn nói lên sự độc lập của chàng, cho hay là chàng

không có gì sai lầm cả, cũng như mọi người và dù có gì cũng không bao giờ để ý đến chuyện kẻ khác.

Vị bác sĩ ho khục khặc, có vẻ đành chấp nhận. Ông nhìn Golyadkin với cặp mắt dò xét của một kẻ tham vấn.

Golyadkin nói, với nụ cười :

- Tôi lại phải phiền đến bác sĩ lần thứ nhì, và tôi lại phải xin bác sĩ lượng thứ...

Chàng lại gặp khó khăn trong việc tìm chữ cho thích hợp.

Vị bác sĩ nhả một hơi khói rồi để điếu xì-gà lên bàn.

- Ồ... vâng. Nhưng ông phải tuyệt đối theo cách điều trị đã cho. Sao, tôi đã có nói là một sự thay đổi sẽ rất tốt đối với ông: ông thấy vậy không? Ông cần giải trí. Tôi muốn nói là... chẳng hạn đi thăm viếng bạn bè, có uống rượu cũng không hại gì. Chơi với những người tốt, ông hiểu chứ?

Golyadkin cười. Chàng nghĩ là mình cũng như ai, cũng có địa vị có cách giải trí, nếu chàng muốn đi xem hát dĩ nhiên chàng đi được, chàng cũng dư sức làm như mọi người vậy. Ban ngày đi làm việc, tối ở nhà, rất dễ chịu. Khỏi cần nói chàng cũng thấy mình không thua ai, cũng có nhà có người hầu. Đến đây chàng bắt đầu ho nhưng cố dằn.

Vị bác sĩ tiếp :

- Thật thì... tôi không muốn nói vậy. Tôi không đòi hỏi ông nhiều. Tôi chỉ muốn biết là, nói chung, ông có thích những cuộc họp mặt vui vẻ không, ông sống có dễ chịu không? Nghĩa là ông sắp đặt lối sống trên căn bản vui vẻ hay buồn bực?

- Thưa bác sĩ...

- Tôi muốn nói là ông phải thay đổi hẳn lối sống, nói cách khác, ông phải bỏ cái cá tính của ông đi. - Christian Ivanovich nhấn mạnh tiếng bốp, và im lặng một lát, về mặt đây ý nghĩa - Đừng tránh xa cuộc sống vui vẻ, phải đi coi hát, gia nhập các hội, và dầu gì cũng đừng có thái độ thù ghét rệu. Ngôi nhà mãi sẽ rất hại cho ông. Dầu làm gì cũng đừng ở nhà.

- Thưa bác sĩ, vấn đề là...

Golyadkin nhìn vị bác sĩ khẩn khoản, cố tìm chữ thích hợp để diễn tả tư tưởng :

- ... Tôi thích yên tĩnh, và trong nhà tôi không có ai, chỉ có tôi và Petrushka, người giúp việc của tôi. Tôi muốn nói là... là tôi theo lối đi riêng, theo con đường riêng của tôi. Tôi là con người độc lập, và chừng nào tôi còn trông thấy được, tôi không lệ thuộc ai. Thưa bác sĩ, tôi sẽ đi dạo ngay bây giờ, như bất cứ ai khác.

- Sao? À, tôi hiểu. Nhưng mấy hôm nay thời tiết xấu lắm, đi dạo cũng không thích gì...

- Đúng vậy, thưa bác sĩ. Ông thấy, dầu tôi là một người ít nói, tôi cũng hân hạnh được nói với ông là dù sao con đường của tôi cũng riêng rẽ. Đời có nhiều ngã... tôi muốn nói rằng... xin bác sĩ tha lỗi...

- Mình đang nói là...

- Tôi muốn xin lỗi bác là tôi không phải là kẻ ăn nói hoạt bát...

Golyadkin cao giọng, vấp vấp rồi lại muốn quên điều mình sẽ nói :

- ... Về mặt này tôi không như người khác.

Chàng tiếp với nụ cười kỳ lạ :

- ... Thật ra tôi không thể nói lâu và tôi cũng không biết nói sao cho hay, nhưng thưa bác sĩ, cần là tôi làm. Bác sĩ tin tôi đi, tôi làm.

- Sao? Ông nói làm là sao?

Một phút im lặng. Christian Ivanovich nghi ngờ nhìn Golyadkin, Golyadkin cũng liếc ông ta với đôi mắt thiếu tin tưởng. Rồi chàng nói tiếp, có vẻ hơi phật lòng vì sự bướng bỉnh của vị bác sĩ :

- Thưa bác sĩ, tôi thích yên tĩnh hơn là hấp tấp vội vã. Trong xã hội thượng lưu, người ta phải biết cách lấy giày đánh cho láng nền nhà - chân Golyadkin đưa nhẹ trên sàn - Đó là điều người ta đòi hỏi nơi ông, nói đúng hơn, họ muốn ông phải khôn ngoan. Nhưng thưa bác sĩ tôi không hề học những cái khôn ngoan lật vặt đó của họ, không hề xuất sắc về những chuyện đó. Tôi không có thì giờ. Tôi chỉ là con người giản dị, không hợm hĩnh, không nổi bật. Thưa bác sĩ, trên một nghĩa nào đó, tôi phải nhận là tôi đành chịu chào thua.

Golyadkin nói như vậy nhưng không hề tỏ ra có chút buồn tiếc gì về việc “chịu thua” và cũng không ân hận gì về việc “không hề học những cái khôn vặt”. Trái lại là khác.

Christian Ivanovich nghe một cách khố sở, như đang đợi chuyện gì khác hơn. Lúc Golyadkin nói xong bài văn, một sự im lặng nặng nề tiếp theo. Cuối cùng vị bác sĩ nói :

- Tôi nghĩ rằng ông đi có hơi xa đề tài. Thú thật là tôi không kịp theo dõi ông.

- Ồ, tôi không phải là nhà hùng biện. Tôi không biết cách diễn đạt tư tưởng sao cho trôi chảy, như tôi đã có hân hạnh thưa với bác sĩ.

Golyadkin nói với giọng quả quyết.

- Thưa bác sĩ...

Golyadkin lại bắt đầu, giọng nhỏ nhẹ nhưng có vẻ quan trọng, sau mỗi câu lại ngừng một chốc lát - Khi tôi bước vào đây, tôi bắt đầu bằng việc xin lỗi. Giờ tôi xin lặp lại và xin bác sĩ vui lòng một chút. Tôi không có giấu diếm gì với ông cả. Tôi chỉ là người tầm thường, nhưng may thay tôi không hề để ý điều đó. Thực sự tôi rất tự hào rằng mình không phải là kẻ quan trọng, mà chỉ là một người tầm thường. Tôi cũng tự hào là mình không âm mưu này nọ. Tôi không hề làm điều gì sau lưng kẻ khác. Nếu tôi làm gì, tôi làm công khai. Dù có thể hại được nhiều người - tôi biết rõ là tôi có thể hại ai và với cách nào - tôi cũng không muốn bị hoen ố vì làm như vậy, và theo một ý nghĩa nào đó, tôi có thể xoa tay.

Sau một lúc sôi nổi tuy vẫn chưa đủ mạnh mẽ, Golyadkin lại im lặng như đóng kịch. Rồi chàng tiếp tục :

- Do đó, thưa bác sĩ, tôi theo con đường thẳng của tôi, và tôi chừa những lối đi quanh quẹo đáng khinh cho kẻ khác. Có lẽ tôi cũng không khi dễ những kẻ xấu xa hơn ông và chúng ta - tôi muốn nói họ và chúng tôi - tôi không muốn dính gì đến ông. Tôi ghét luồn lọt, a dua và cũng không thích tán gẫu hay vu khống. Tôi chỉ đeo mặt nạ khi phải dự buổi hóa trang, tôi không muốn đeo mỗi ngày khi gặp kẻ khác. Thưa bác sĩ, tôi chỉ muốn hỏi bác sĩ là làm cách nào trả thù một kẻ thù xấu xa nhất, hay đại khái là vậy.

Golyadkin nhìn Christian Ivanovich có vẻ như thách thức.

Dầu đã nói thật rõ ràng và tự tin, đã cân nhắc ảnh hưởng lời nói, Golyadkin cũng có một vẻ gì khó khăn trong cặp mắt khi nhìn vị bác sĩ. Chàng trở nên hoang mang rồi nhìn Christian Ivanovich với sự ngưỡng ngập, lo lắng lẫn nôn nao.

Nhưng trước cái ngạc nhiên của Golyadkin, bác sĩ chỉ lúng búng vài tiếng, kéo ghế sát bàn, và với thái độ lịch sự nhưng lạnh lẽo, nói rằng ông ta

không rảnh, ông ta không hiểu được chàng, và tuy ông ta sẽ rất sung sướng nếu giúp được gì cho Golyadkin, ông cũng không thể dự vào những chuyện chẳng liên quan gì đến mình. Rồi cầm lấy cây bút, ông xé một mảnh giấy và cho Golyadkin hay là ông sẽ viết toa thuốc cho chàng.

- Không, bác sĩ, không cần cái đó, không cần tí nào cả...

Golyadkin bật dậy, chụp tay vị bác sĩ :

- ... Chắc chắn là tôi không cần cái này đâu.

Nhưng khi Golyadkin nói vậy, một sự thay đổi lại đến với chàng. Đôi mắt xám đục của chàng long lên một cách kỳ lạ, bắp thịt trên mặt rung động co giựt. Rồi cả người chàng run lên. Sau cơn xúc động, và sau khi đã ngăn cản được vị bác sĩ, Golyadkin đứng yên như không còn biết mình đã làm gì và đang định làm gì.

Christian Ivanovich ngỡ ngác, như bị dính chặt vào ghế và tròn xoe mắt nhìn Golyadkin cũng đang nhìn mình. Gượng đứng dậy, ông ta nắm nhẹ cổ áo chàng, cả hai nhìn nhau trong vài giây. Rồi một việc bất thường lại đến với Golyadkin: môi chàng run rẩy, cằm giựt lên giựt xuống, chàng bỗng bật khóc. Chàng thốn thức, đầu lắc lư, tay phải đấm ngực, tay trái nắm áo vị bác sĩ. Chàng cố nói, cố giải thích điều gì nhưng không thể nói được một tiếng. Lúc đó bác sĩ đã bình tĩnh lại, ông ta cố đặt Golyadkin ngồi xuống và ôn tồn :

- Nào bình tĩnh lại đi. Ngồi xuống.

Golyadkin có vẻ kinh hoàng :

- Bác sĩ... Tôi... tôi có nhiều kẻ thù xấu xa lắm. Bọn chúng đã thề sẽ hại tôi...

-Ồ, xem nào, ông làm sao có kẻ thù được? Đừng nghĩ gì đến kẻ thù nữa. Đừng nghĩ gì hết. Ngồi xuống đi.

Vị bác sĩ đẩy Golyadkin dựa vào ghế.

Golyadkin ngồi xuống, nhìn bác sĩ đang bực bội đi lại trong phòng. Im lặng một lúc lâu.

Rồi chàng đứng dậy vội vã :

- Thưa bác sĩ, tôi rất biết ơn ông. Tôi rất vui lòng về những gì bác sĩ đã giúp tôi. Tôi sẽ không bao giờ quên lòng tử tế của ông.

- Thôi, xin ông thôi.

Christian Ivanovich nói với giọng nghiêm khắc, và đẩy Golyadkin vào ghế lần nữa :

- Nào, nói cho tôi biết ông bị chuyện gì? Điều gì đang làm phiền ông? Những kẻ thù ông vừa nói là ai vậy? Chuyện gì đang xảy ra? Nào, nói cho tôi biết ngay.

- Không, bác sĩ, chúng ta đừng nhắc chuyện đó nữa. Hãy nhắc đến khi nào phải lúc, khi mọi việc đều phơi bày và mặt nạ thiên hạ rơi xuống. Nhưng bây giờ, sau những gì xảy ra giữa chúng ta, ông cũng phải công nhận là... Thôi, cho phép tôi chúc ông một ngày vui vẻ.

Golyadkin quả quyết đứng dậy cầm lấy nón.

- Sao?... À, ông cứ tự nhiên.

Vị bác sĩ ngừng lại một lát rồi tiếp :

- Phần tôi, tôi cũng đã hết sức cố gắng. Tôi cũng xin chúc ông mọi điều tốt đẹp.

- Thưa bác sĩ, tôi hiểu. Tôi hoàn toàn hiểu ông rồi... Dù sao cũng xin ông tha lỗi đã quấy rầy.

- Ồ, tôi không định nói vậy. Nhưng ông cứ tự nhiên. Còn về chuyện thuốc thang thì xin ông cứ tiếp tục dùng như trước...

- Tôi sẽ tiếp tục dùng thuốc của bác sĩ và tôi sẽ mua ở cùng một nhà thuốc. Lúc này bào chế thuốc thật là một công việc làm ăn lớn, phải không bác sĩ?

- Sao? Ông nói thế nghĩa là sao?

- Theo cái nghĩa thông thường nhất, thưa bác sĩ. Nghĩa là đó là cái nghề mà thiên hạ đang xúm quanh.

- Hừ...

- Và các cậu trẻ - chưa được là phụ tá của người bào chế nữa - cũng bày đặt coi thường những người đáng kính.

- Ông nói rõ hơn?

- Tôi biết một người có tiếng, người mà chúng ta ai cũng biết. Chẳng hạn Vladimir Semyonovich.

- À, ra thế!

- Vâng, thưa ông, và tôi cũng biết những người không theo công luận và nhiều khi không sợ sự thật.

- Rồi sao?

- Như vậy đó. Nhưng thôi, việc này không ăn nhập gì đến chuyện chúng ta. Tôi chỉ muốn nói là có nhiều kẻ cũng biết cách nịnh hót ông nữa.

- Biết cách gì?

- Biết cách nịnh hót, thưa bác sĩ. Nhưng đấy chỉ là một lối nói, nghĩa là, có những người biết cách ca tụng người khác thật đúng lúc.

- Ca tụng?

- Vâng, ca tụng. Như một người tôi quen đã làm mấy hôm trước.

- Một người quen của ông? Rồi sao?

Vị bác sĩ hỏi, chăm chú nhìn Golyadkin.

- Vâng, một người quen của tôi ca tụng một người quen khác của tôi như thế nào, một người bạn, một người bạn theo như họ nói, được lên hàng định giá viên. Làm như tình cờ, ông ta nói: “Vladimir Semyonovich, tôi hân hạnh gửi đến ông những lời chúc mừng nồng nhiệt nhất của tôi, những lời ca tụng thành thật nhất trước sự thăng chức của ông. Và tôi cũng vui thấy rằng mấy cụ thầy bói già như mọi người đều biết, đã hết làm ăn gì được!”

Golyadkin nhăn mặt nhìn Christian Ivanovich tinh quái.

- Vậy, đó là lối ca tụng của họ?

- Đúng thế, và lúc nói hắn ta liếc sang Andrei Filipovich, chú của Vladimir Semyonovich. Nhưng việc Vladimir Semyonovich được thăng chức đối với tôi có quái gì đâu? Hắn chỉ muốn lấy vợ, dù miệng còn chưa rời vú mẹ. Xin lỗi bác sĩ. Tôi nói như vậy với hắn, rồi tôi nói: “Vladimir Semyonovich, tôi đã nói những gì phải nói và bây giờ xin phép ông tôi cáo lui”.

-

- Vâng, thưa bác sĩ, tôi nói như thế. “Tôi xin cáo biệt!” Nhưng lúc đó tôi muốn bắn một mũi tên chết hai con chim. Sau khi đã nói với cậu bé đó, tôi

quay sang Klara Olsufievna - việc này xảy ra hôm kia tại nhà Olsufy Ivanovich - lúc nàng vừa hát xong một bài tình ca thật hay, và tôi nói với nàng: “Chắc hẳn là cô hát những bài ca lâm ly đó rất hay, nhưng họ không thật tình nghe cô đâu” tôi muốn ám chỉ với nàng là họ thật sự không nhìn nàng, chỉ liếc sơ...

- Vậy rồi cậu trẻ đó làm gì?

- Anh ta phải rán mà chịu, thưa bác sĩ.

- Ồ...

- Vâng, thưa bác sĩ, rồi tôi lại nói với chính lão già “Olsufy Ivanovich, tôi biết tôi còn chịu ơn ông về sự tử tế của ông đối với tôi lúc tôi còn nhỏ, nhưng bây giờ hãy mở mắt nhìn xem, tôi rất trực tính, rất thành thật”.

- À ra thế. Tôi hiểu.

- Vâng, vậy đó, thưa bác sĩ.

- Rồi ông ta nói sao?

- Ồ, làm sao kể lại bây giờ? Ông ta chỉ biết ấp úng rằng ông ta đã quen tôi lâu lắm... rằng ngài Bộ trưởng là người có lòng khoan hồng và như vậy như vậy... Trông ông ta run rẩy vì quá già.

- Vậy hả?

- Vâng, thưa bác sĩ, rồi chúng tôi chấm dứt câu chuyện. Lão già tội nghiệp! Một chân đã bỏ xuống huyết rồi mà mỗi lúc có tán gẫu lại vểnh tai lên nghe. Chuyện gì cũng có ông ta vào trong đó.

- Ông nói chuyện tán gẫu?

- Vâng, họ xầm xì chuyện gì đó, và lão gấu già cùng thằng cháu cứng cũng xia vào. Nhập bọn với các lão già khác và dĩ nhiên bóp méo sự việc. Ông biết họ âm mưu gì không? Không gì khác ngoài việc giết người.

- Giết người?

- Vâng, giết người. Âm sát trên phương diện đạo đức luân lý. Họ loan tin rằng... dĩ nhiên tôi đang nói về bạn tôi.

Vị bác sĩ gật đầu.

- ... Họ nói rằng ông ta hứa cưới vợ trên giấy tờ, trong khi đã có vợ rồi. Bác sĩ thử đoán xem, ông ta phải cưới ai?

- Ai vậy?

- Một con mụ người Đức có tiếng bê bối đang làm chủ hiệu ăn ông ta tới ăn. Họ còn cho là, thay vì trả tiền ăn ông ta lại đưa tay cho con mụ đó...

- Vậy sao?

- Ông tin nổi không? Lấy một con mụ Đức dơ bẩn, thô bỉ, đáng tởm, không biết xấu hổ đó. Karolina Ivanovna, ông biết không?

- Tôi công nhận điều đó, phần tôi...

- Tôi hiểu ông nói gì, chính tôi cũng vậy.

- Làm ơn cho tôi biết hiện giờ ông ở đâu?

- Hiện giờ tôi ở đâu à?

- Vâng, tôi muốn... tôi nghĩ là ông thường sống ở...

- Đúng, thưa bác sĩ, tôi thường... tôi thường... giống như ông nói. Tôi không chối...

Golyadkin nói, cười mỉm và thấy Christian Ivanovich có vẻ lúng túng trước câu trả lời của mình.

- Không, ông hiểu sai ý tôi rồi, tôi muốn...

- Phần tôi, tôi cũng muốn - Golyadkin nói với tiếng cười - Nhưng tôi thấy đã phiền ông quá nhiều, bây giờ mong ông cho phép tôi chúc ông một ngày tốt đẹp.

- Hừ...

- Vâng, bác sĩ. Bây giờ tôi hiểu bác sĩ rồi, hiểu hoàn toàn.

Golyadkin tự đắc :

- Cho phép tôi được chúc ông một ngày vui vẻ.

Và, đánh hai gót giày vào nhau, Golyadkin bước ra bỏ lại vị bác sĩ đang ngơ ngác cực điểm.

Bước xuống lầu, Golyadkin mỉm cười xoa tay. Đến bậc thang cửa chàng hít một hơi không khí trong lành, cảm thấy thoải mái dễ chịu. Chàng thậm chí còn nghĩ rằng mình là người sung sướng nhất trên đời, và không hay là mình đang đi đến sở. Một cỗ xe chạy trờ đến sát lề nhắc chàng nhớ lại mọi việc. Petrushka mở cửa xe. Golyadkin bỗng thấy bứt rứt vô cớ. Chàng bối rối trong một thoáng. Có gì như đang châm chích chàng. Đặt chân lên bậc xe rồi chàng quay lại nhìn lên cửa sổ nhà Christian Ivanovich. Đúng là vị bác sĩ đang đứng đấy, tay phải sờ râu, nhìn Golyadkin tò mò.

- “Lão bác sĩ đó là lão ngu”.

Golyadkin nghĩ thầm lúc chui vào xe.

- “Quá sức là ngu. Có thể là lão chữa bệnh giỏi nhưng điều đó không giúp lão khỏi ngu như khúc gỗ mục”.

Khi Golyadkin đã vào xe xong xuôi, Petrushka la lớn “đi” và cõ xe chạy về đại lộ Nevsky.

LÀ BÓNG HAY LÀ HÌNH

Fyodor Mikhailovich Dostoevsky

www.dtv-ebook.com

Dịch giả: Đinh Đắc Phú

Chương 3:

uốt một buổi sáng chỉ để chạy lòng vòng. Khi đã đến đại lộ Nevsky, Golyadkin bảo người đánh xe ngừng trước thương xá Gostiny Dvor. Ra khỏi xe là chàng xăm xăm đi vào thương xá, Petrushka theo sau. Chàng đến một cửa hiệu bán các vật dụng vàng và bạc. Trông chàng rõ là một người bận rộn ghê lắm, hai tay đầy những tiền. Sau khi đã trả giá thật hăng, chàng bằng lòng mua một bộ đồ ăn và một bộ đồ trà với giá 1.500 roubles, và nói với chủ hiệu để lại cho chàng một hộp xì-gà thứ thiệt và một bộ đồ cạo râu bằng bạc với cùng giá. Chàng hỏi giá những món hàng đẹp và tiện dụng khác, và chấm dứt bằng lời hứa chắc chắn sẽ trở lại ngày hôm sau, hay có thể sẽ sai người đến mang đồ đi. Chàng cũng ghi địa chỉ cửa hiệu, và khi được yêu cầu một số tiền đặt cọc nhỏ, chàng lại hứa sẽ mua khi nào cần.

Rồi mặc kệ người chủ ngỡ ngác, chàng vội vã bước ra, dọc theo các cửa hiệu đầy ắp những kẻ vô công rồi nghề. Lúc nào chàng cũng quay lại hỏi ý kiến Petrushka, cũng đang bận đi tìm các cửa hiệu khác. Trên đường đi, chàng ghé chỗ đổi tiền đổi mớ tiền lớn lấy tiền nhỏ, và đầu có chịu lỗ một chút, túi tiền chàng lại đầy ắp lên và chàng thấy sung sướng vô ngần.

Cuối cùng chàng dừng lại ở một cửa hiệu bán đồ phụ nữ, và cũng thế, sau khi đã chọn lựa và bằng lòng giá cả, Golyadkin lại hứa sẽ đến, rồi cũng ghi địa chỉ. Và khi được hỏi tiền cọc chàng lại bảo là lúc cần sẽ đến lấy hàng.

Chàng còn viếng nhiều cửa hiệu nữa, ở mỗi nơi chàng hỏi giá, mặc cả có khi rất lâu, ra vào nhiều bận. Tóm tắt, chàng đã làm một chuyện kỳ quái.

Từ khu Gostiny Dvor chàng đến một nơi bán đồ gỗ có tiếng khác và chọn đồ đạc trang hoàng cho một căn nhà sáu phòng, ngắm nghía một bàn trang điểm phụ nữ kiểu mới nhất, rồi hứa sẽ đặt tiền cọc và mang đi. Rồi lại dừng chỗ khác, hỏi giá, mặc cả, như là những thứ chàng cần không thể nào hết được. Cuối cùng chính Golyadkin cũng chán nản muốn bịnh luôn.

Chàng lại còn thấy bức dọc, đến nỗi không muốn gặp Andrei Filipovich hay vị bác sĩ ngay cả trong lúc này. Điều này chỉ có Trời biết vì sao.

Đồng hồ thành phố chỉ 3 giờ, Golyadkin trở về xe. Kết quả của một buổi sáng đi mua hàng đó chỉ là một đôi găng tay và một lọ nước hoa khoảng 1 rouble rưỡi. Nghĩ là còn sớm để tiến hành công chuyện, chàng bảo ngừng xe gần một hiệu ăn danh tiếng ở đại lộ Nevsky mà chàng chỉ mới được nghe nói, và bước vào ăn lót lòng, nghỉ ngơi một chút trong lúc chờ đợi.

Chàng ăn thật ít như chỉ cần ăn để sống mà thôi, nhưng cũng làm như một người với bữa ăn thịnh soạn trước mặt. Chàng uống Vodka, ngồi xuống ghế dựa, và sau khi ngại ngừng liếc quanh, chàng đặt tờ báo bên cạnh, đọc vài hàng, đứng dậy soi gương kéo cà-vạt, vuốt tóc rồi bước đến cửa sổ xem còn chiếc xe đợi đó không. Rồi lại trở lại ghế ngồi, nhật tờ báo lên. Rõ là chàng có vẻ bối rối. Nhìn đồng hồ, chàng thấy chỉ mới 3g15. Còn phải đợi lâu. Nghĩ rằng ngồi không thế này cũng kỳ, chàng gọi một tách Chocolate dù thực tình không muốn lắm. Chàng nhấp vài ngụm, thấy thời gian qua đi được một chút, và lúc chàng định trả tiền thì có ai vỗ vào vai.

Golyadkin quay lại và thấy hai viên thư ký cùng làm trong sở mà chàng đã gặp sáng nay trên đường Liteinaya, cả hai còn nhỏ tuổi cũng như địa vị. Golyadkin chưa có thái độ thân thiết hay thù ghét gì với họ. Có quen biết nhưng chỉ trên mặt xã giao chứ chưa đến chỗ thân tình, và có lẽ cũng khó

đến đó. Đối với Golyadkin, gặp họ lúc này thật không vui vẻ gì. Chàng hơi nhăn mặt, trong một phút không biết phải làm gì.

Cả hai người kia đồng kêu lên thích thú :

- Ông Golyadkin! Yakov Petrovich Golyadkin, thật là một dịp...

- Ồ, ra là quý ông.

Golyadkin ngắt ngang, hơi bối rối vì sự ngạc nhiên của hai người lúc gặp chàng một nơi thế này và trước thái độ thân thiện của họ, nhưng vẫn làm ra ta đây gương mẫu :

- Thế là tôi bắt gặp hai vị bỏ sở bỏ việc đấy nhé, hà hà!

Rồi để tỏ ra mình là kẻ dễ dãi, mà vẫn không cần phải tự hạ mình trước hai kẻ mà chàng thấy cần phải giữ một khoảng cách nào đó, Golyadkin vòng tay ôm sau lưng một người. Nhưng cái cố gắng thân thiện này không thành công, cử chỉ của chàng trông hấp tấp và kẻ cả quá. Chàng bèn hỏi :

- Lão Gấu già thế nào? Có đang ngồi trong sở không?

- Ai vậy, thưa ông Golyadkin?

- Gấu già chứ ai, làm như các ông chưa nghe gọi thế bao giờ. - Chàng cười, quay qua lấy tiền thối - Đó dĩ nhiên là Andrei Filipovich - Chàng, có vẻ nghiêm trang hơn qua giọng nói.

Hai viên thư ký nhìn nhau hiểu ý. Một người trả lời :

- Ông còn ngồi đó và nói thật là ông có hỏi ông đâu rồi.

- Ông ta còn ngồi đó à? Muốn ngồi cứ để ông ngồi. Ông nói là ông có hỏi tôi, phải không?

- Vâng, ông Golyadkin. Nhưng chuyện chi vậy? Trông ông lịch sự thớm tho láng lẩy quá. Có chuyện gì thế?

- Các ông khỏi phải hỏi.

Và Golyadkin nhìn nơi khác, cố cười gượng gạo. Thấy vậy hai viên thơ ký phá lên cười khiến chàng đâm bực. Chàng nói với cái giọng như đành phải nhẫn nhục để cho cả hai biết việc gì đó :

- Dầu các ông biết tôi, cũng chỉ biết mới một khía cạnh. Không ai trách gì việc đó vì chính tôi cũng chịu trách nhiệm một phần.

Chàng mím môi nhìn hai người. Cả hai đang nhìn nhau.

- Vậy, tóm lại là các ông không hiểu tôi, lúc này cũng không phải lúc giảng nghĩa cho các ông nghe. Tôi chỉ nói vắn tắt vài điều, là thưa các ông, có những người ghét sự gian xảo và không hề lừa dối thiên hạ, có những người không muốn đánh bóng sàn nhà bằng đế giày, có những người không nghĩ là mình sung sướng khi mặc bộ quần áo đẹp, sau hết có những người không thích đi lòng vòng một cách vô ích, không thích nịnh nọt để được chút ưu đãi, nhất là không thích chúi mũi vào những nơi mình không hề được mời. Thưa quý ông, tôi đã nói những gì cần nói rồi. Tôi phải đi đây.

Golyadkin ngừng lại vì những gì chàng nói đã đủ giải thích cho hai người kia. Nhưng cả hai bỗng nhiên xúm lại cười lớn. Golyadkin giận đỏ mặt :

- Các ông cứ cười, nhưng chúng ta còn sống và sẽ thấy.

Chàng nói với vẻ đầy uy quyền, lấy nón và bước ra cửa. Nhưng chàng lại đứng lại nói thêm :

- Cho tôi nói điều này nữa. Ở đây chỉ có chúng ta, không ai thấy. Đây là cách của tôi: nếu thất bại, tôi không mất can đảm và dù thành công, tôi cũng

nhấn nhẹn không làm hại ai. Tôi không âm mưu gì hết, và rất sung sướng ở điểm đó. Có thể tôi là người kém lịch duyệt, tôi biết. Họ hay nói là con chim bay tìm người thợ săn. Cũng có thật như vậy, nhưng chưa biết ai là chim ai là thợ săn đó thôi.

Golyadkin ngừng lại và với vẻ kẻ cả, chàng nhúu cặp lông mày, mím môi cúi chào hai người rồi bước ra, để hai người ở lại, ngỡ ngác.

Petrushka này giờ phải đợi ngoài lạnh quá lâu đâm ra mệt mỏi, khi thấy chủ, y hỏi giọng cộc lốc :

- Ông muốn đi đâu?

Rồi thấy cặp mắt dữ tợn mà người chủ thường ban cho hẳn hai lần một ngày, và bây giờ lúc bước xuống lầu có lẽ sẽ là lần thứ ba, hẳn lặp lại câu hỏi :

- Thưa ông, ông muốn đi đâu?

- Đến cầu Izmailovsky.

- Xà ích, đến cầu Izmailovsky. Đi!

Ngồi trong xe, Golyadkin nghĩ thầm :

- Chưa quá 4 giờ chắc họ chưa nhập tiệc, có khi đến 5 giờ. Còn hơi sớm chẳng? Nhưng mình đến sớm một chút cũng đâu có sao? Trong nhà cả, cần gì phải hình thức như vậy? Giữa họ và mình toàn người tử tế không chớ có ai khác đâu? Lão Gấu già cũng đã nói không phải là lễ nghi gì, vậy mình cũng có thể...

Nhưng dầu nghĩ vậy, Golyadkin cũng thấy lo lắng hơn. Rõ là chàng đang sửa soạn bộ tịch nói điều gì đó rất phiền phức. Chàng thầm thì, chân tay múa may, nhìn ra cửa xe không ngừng. Không ai thấy Golyadkin như

vậy lại có thể nghĩ là chàng chỉ đi dự bữa ăn tối, một chuyện thông thường không long trọng gì cả đối với những người lịch sự.

Đến cầu Izmailovsky, Golyadkin chỉ tay về một ngôi nhà và cỗ xe ồn ào vượt qua cổng chạy vào sân.

Thấy một khuôn mặt đàn bà ở cửa sổ, Golyadkin gởi lên một cái hôn gió. Thật chàng cũng không biết mình đang làm gì vì lúc đó chàng cũng như mất hồn. Bước ra xe, mặt chàng tái ngắt ngơ ngẩn. Chàng bước vào, sửa nón, sửa cà-vạt một cách vô thức, và bước lên lầu mà thấy đầu gối run lên bần bật.

Chàng hỏi người giúp việc khi y ra mở cửa :

- Có ông Olsufv Ivanovich trong nhà không?
- Có, thưa ngài... Ồ, không thưa ngài. Ông chủ không có nhà.
- Sao như vậy được, bạn? Tôi đến dự bữa tối. Bạn phải biết tôi là ai chứ?
- Dĩ nhiên tôi biết, thưa ngài, và tôi được lệnh không để ngài vào.
- Anh... anh lộn rồi, anh bạn. Chính tôi được mời mà.

Golyadkin xoay nón định bước vào.

- Xin ngài, ngài không được vào đâu. Tôi được lệnh như thế.

Mặt Golyadkin trắng bệch. Lúc ấy cánh cửa cuối nhà mở ra và Gerasimovich, người hầu già của Olsufy Ivanovich xuất hiện.

- Gerasimovich, vị này muốn vào, và tôi đang cố nói với ông ta...
- Alexeyevich, đây là thằng khùng. Trở vào gọi Semenvch đến đây. Thưa ngài, ngài không vào được.

Gerasimovich nói lễ phép nhưng quả quyết :

- Họ gửi lời xin lỗi không thể tiếp ngài.

- Họ nói vậy? Họ không thể tiếp tôi?

Golyadkin ngậm ngừng :

- Nhưng tại sao lại không tiếp được?

- Họ không thể, vậy thôi. Khi tôi báo là có ngài đến, họ bảo đi xin lỗi ngài là họ không tiếp ngài được.

- Nhưng tại sao vậy chứ? Tại sao...?

- Xin ngài vui lòng...

- Không chấp nhận được! Đi nói với họ là tôi đợi đây. Sao họ làm như vậy được? Tôi đến dự tiệc...

- Xin ngài, đừng làm cho khó khăn thêm ra.

- Thôi được rồi, nếu họ đã bảo ông đi xin lỗi... nhưng này Gerasimovich, chuyện gì vậy?

- Xin ngài...

Gerasimovich đẩy nhẹ Golyadkin qua một bên nhường lối cho hai người lúc đó bước vào.

Đó là Andrei Filipovich và Vladimir Semyonovich cháu ông ta. Cả hai ngạc nhiên nhìn Golyadkin. Andrei Filipovich định nói gì nhưng lúc đó Golyadkin thấy là tốt hơn mình nên rời và chàng quay đi, mặt đỏ như gấc, mắt dán xuống đất cười một cách thảm hại. Lúc xuống lầu chàng nói với Gerasimovich :

- Tôi sẽ đến, sẽ tìm hiểu câu chuyện. Hy vọng sự hiểu lầm này sẽ được làm sáng tỏ sớm.

Chàng nghe tiếng Andrei Filipovich gọi theo: “Ông Golyadkin! Ông Golyadkin” và hỏi lại, giọng quyết liệt :

- Tôi giúp gì được ông, Andrei Filipovich?

- Chuyện gì vậy? Có gì xảy ra thế?

- Không có gì cả. Tôi có mặt ở đây vì việc riêng.

- Ông nói gì?

- Tôi nói việc riêng, và chừng nào tôi còn sống, còn trông thấy được thì tôi không can cứ gì đến việc nhà nước cũng như những cấp trên của tôi cả.

- Ông nói gì vậy, thưa ông? Gì mà có cấp trên vào đó? Có chuyện gì xảy ra đến cho ông vậy?

- Không, chả có gì hết. Một cô gái thiếu dạy dỗ, vậy thôi...

Andrei Filipovich hoàn toàn không hiểu gì cả :

- Cái gì? Ông nói cái gì?

Golyadkin nãy giờ đứng ở nấc thang dưới mà nói chuyện với Andrei Filipovich, và nhìn Andrei Filipovich như muốn chồm vào ông ta, thấy ông sắp của mình hơi nghiêng người, bước một bước về phía chàng. Rồi ông ta lại bước lui. Chàng tiến tới một bước, rồi một bước nữa. Andrei Filipovich còn lẹ hơn, nhảy ngay vào nhà đóng cửa lại.

Còn Golyadkin một mình. Mọi vật như quay cuồng. Chàng ngơ ngác, đứng lặng như đang cố hiểu chuyện vô nghĩa vừa xảy ra. Rồi chàng cười méo mó, nói nhỏ trong miệng: “À... À...” Lúc đó tiếng nói cười và tiếng

chân từ dưới chân cầu thang vọt lên, hình như có nhiều khách đang đến. Đã tỉnh táo lại đôi chút, Golyadkin kéo cổ áo lông gấu lên che bớt mặt lầm lũi đi xuống, vấp té mấy lần. Chàng thấy tê cóng, yếu như bún, hoang mang đến nỗi lúc đã xuống chân cầu thang thay vì đợi xe đến chàng lại đi ra chỗ xe đậu qua một cái sân đầy sinh lầy. Đến xe rồi, chàng nghĩ phải chi mình chui được xuống đất hay trốn vào cái hang chuột nào đó thì hay biết chừng nào. Chàng tưởng như người trong nhà đang nhìn chàng từ các cánh cửa sổ, và nếu chàng chỉ quay lại thôi chắc chàng cũng chết mất.

Lúc Petrushka giúp chàng lên xe, chàng quát :

- Mày cười cái gì? Thằng khùng!

- Thưa, con có cười gì đâu? Có gì mà cười chớ? Thưa ông, bây giờ đi đâu?

- Về nhà, bảo đi về nhà!

Petrushka nhảy lên bậc đề chân, la lớn “chạy về nhà”.

Golyadkin thầm nghĩ: “Thằng đó quang quác như con quạ đen!”

Lúc xe đã đi khỏi cầu Izmailovsky một quãng khá xa, Golyadkin bỗng giật mạnh dây cương của người đánh xe, ra lệnh cho ông ta quay xe lại. Người đánh xe quày ngựa lại và vài phút sau chiếc xe lại vào trong sân nhà của Olsufy Ivanovich.

Golyadkin la lên :

- Đồ ngốc, không phải trở lại chỗ này, không phải!

Người đánh xe như đang đợi câu này, lại chạy vòng quanh sân và tiến ra đường cái.

Thay vì về nhà, Golyadkin bảo ngừng xe gần một quán ăn quá cầu Semenovskv một chút. Chàng bước xuống trả tiền xe, cốt tống khứ nó đi cho khỏe cho rồi, và bảo Petrushka về nhà đợi chàng. Rồi chàng bước vào quán, giữ một phòng và gọi bữa ăn chiều. Chàng thấy xuống tinh thần, như có gì đang đục khoét trong đầu. Chàng bách bộ thật lâu trong phòng. Cuối cùng chàng buông mình xuống ghế, tay ôm trán, cố tìm cách giải quyết tình trạng hiện thời của mình.

LÀ BÓNG HAY LÀ HÌNH

Fyodor Mikhailovich Dostoevsky

www.dtv-ebook.com

Dịch giả: Đinh Đắc Phú

Chương 4:

gày sinh nhật của Klara Olsufievna, ái nữ của nghị viên Olsufy Ivanovich Berendeyev, một thời là ân nhân của Golyadkin, được đánh dấu bằng một bữa tối sang trọng huy hoàng lâu lắm chưa từng thấy trong các nhà quyền quý sống gần cầu Izmailovsky. Nói là bữa tiệc có lẽ đúng hơn. Nghi lễ xa hoa của bữa tiệc, và các thứ như sâm-banh Veuve Cliquot, sò huyết, trái cây mua ở hiệu Eliseyev và Milyutin, các thứ thịt mỡ khác, khiến bữa tiệc có một sắc thái như của Babylone [1]. Cả giai cấp thượng lưu đều có mặt. Bữa tiệc sang trọng còn có thêm một buổi khiêu vũ nói là khiêm nhường, chỉ có tính cách gia đình nhưng rất huy hoàng và văn minh lịch sự. Dĩ nhiên không phải là không bao giờ có những cuộc khiêu vũ như vậy, nhưng rất hiếm. Giống một cuộc vui gia đình hơn, và chỉ có thể có được ở nhà những người như nghị viên Olsufy Ivanovich. Hơn nữa, đã chắc gì nghị viên nào cũng có thể tổ chức được một buổi khiêu vũ như vậy đâu. Chà, nếu tôi mà là thi sĩ - dĩ nhiên phải là cỡ Homer hoặc Pushkin, vì nếu không phải cỡ đó thì bỏ đi - thì thưa quý độc giả thân mến, tôi đã có thể tả lại buổi tối sang trọng huy hoàng đó với ngòi bút phóng túng đầy màu sắc rồi. Tôi có thể khởi đầu bài thơ bằng bữa tiệc. Nhấn mạnh đến giây phút đáng ghi khi ly rượu đầu tiên được nâng lên chúc mừng nữ hoàng của dạ hội. Tôi đã có thể tả lại cái im lặng của các tân khách vào lúc đầu, một sự im lặng chờ đợi đầy tôn kính như cái im lặng của Demosthenes [2] hơn sự im lặng thông thường. Rồi Andrei Filipovich, một vị khách đáng kính với chức vụ, với lối sửa soạn hợp với mái tóc đã bạc, nâng ly rượu được mang từ một vương quốc xa xôi nào đó để dùng vào những dịp như vậy, một loại tiên tử hơn là

rượu thường. Tôi cũng đã có thể tả lại cảnh ông bà thân sinh của nữ hoàng dạ hội và các khách khứa, với đôi mắt đợi chờ, cùng nâng ly với Andrei Filipovich. Rồi Andrei Filipovich, rơi lệ vào ly, chúc nữ hoàng hạnh phúc và uống mừng sức khỏe nàng.

Nhưng chắc chắn là tôi không thể tả nổi giờ phút huy hoàng lúc Klara Olsufievna, nữ hoàng của dạ hội, mặt tươi như hoa xuân trong niềm sung sướng, vì quá xúc động đã ngã vào lòng mẹ bật khóc khiến cho chính ngài lão nghị viên đáng kính cũng phải sụt sùi. Olsufy Ivanovich, người đã khiếm dụng một chân sau thời gian phục vụ lâu dài và đã được tưởng thưởng cho lòng nhiệt thành phục vụ đó một lợi tức nhỏ gồm một ngôi nhà, một sở đất đông người ở và cô con gái xinh đẹp, phải nói là ông đã khỏe như một đứa trẻ, và trong tiếng nức nở nghẹn ngào đó ông vẫn cố nói là ngài Bộ trưởng là người khoan hậu nhân từ.

Và tôi cũng không tả được sự theo dõi say sưa của những người có mặt hôm đó khi Andrei Filipovich nói. Chẳng hạn, một viên chức trẻ tuổi sở Đăng Ký (lúc đó trông giống một nghị viên hơn là viên chức đăng ký) đã bật khóc khi nghe Andrei Filipovich.

Và Andrei Filipovich lúc đó cũng không còn giống một viên chức hay một chi sở trưởng của Nhà nước nữa - nhưng như một ai khác hẳn... Tôi không thể nói chính xác được, nhưng chắc chắn không giống một viên chức chính phủ. Ông có vẻ vĩ đại hơn... Ồ, tại sao tôi lại không có được ngòi bút mạnh mẽ, quý phái để có thể nói lên cái toàn chân, toàn mỹ của con người, lúc con người như là một bằng chứng của đạo đức thẳng phá hoại, phóng đảng, xấu xa ghen tị nhỉ?

Vậy, tôi sẽ không nói gì về việc đó nữa, nhưng trong cái im lặng của tôi - cái im lặng xác đáng hơn bất kỳ lời biện thuyết nào - tôi sẽ hướng về một người trẻ tuổi sung sướng vừa được 26 mùa xuân là Vladimir Semyonovich, cháu của Andrei Filipovich khi chàng nâng ly trước đôi mắt rưng lệ của vị thân sinh nữ hoàng, cặp mắt tự hào của Andrei Filipovich và

tia nhìn e lệ của chính nữ hoàng, trước mọi con mắt ngưỡng phục của khách khứa và cả một vài ánh mắt ganh tị của vài đồng sự trẻ tuổi khác. Như vậy dù tôi sẽ không nói gì, tôi cũng không thể không lưu ý rằng tất cả mọi thứ thuộc về con người trẻ tuổi này (mà theo một nghĩa nào đó có vẻ là người đã già dặn hơn là một cậu trẻ), tất cả, từ đôi má đỏ hây hây đến tước vị, đều nói lên trong giờ phút vinh quang này thái độ đúng đắn nhất của một người.

Tôi cũng sẽ không tả lại cái lúc Anton Antonovich Setochkin, thư ký trưởng của sở, bạn đồng sự của Andrei Filipovich, có lần cũng là của Olsufy Ivanovich và đồng thời là bạn xưa của mọi người trong gia đình và cũng là cha đỡ đầu của Klara Olsufievna, một người nhỏ con trắng trẻo, khi đến lượt nâng ly chúc mừng đã bất ngờ kêu quang quác như gà ròi ngâm vài câu thơ thật vui nhộn, và với việc làm trái nghi lễ đó, nếu chúng ta có thể cho là thế, ông đã khiến mọi người cười đến chảy nước mắt và Klara Olsufievna, nghe lệnh cha mẹ, đã hôn ông để thưởng cho sự thân ái và vui vẻ đó của ông.

Tôi sẽ chỉ nói một điều là sau khi đã nảy sinh những cảm tình huynh đệ thăm thiết sau một bữa tiệc như vậy, các vị khách đứng dậy rời bàn. Các vị đứng tuổi sau khi đã nói chuyện thân mật, thậm chí có người còn thủ thi nữa, đã rủ nhau lạng lẽ qua phòng khác và không để mất thì giờ chia ngay thành từng nhóm rồi kiêu hãnh ngồi chung quanh những dãy bàn bọc nỉ xanh. Các bà còn ở lại trong phòng khách bỗng trở nên thân nhau và nói chuyện thật nhiều. Và sau cùng vị gia chủ đáng kính. Người đã bị một chân khiếm dụng vì lòng trung thành và sự hăng say phục vụ tổ quốc và đã được tưởng thưởng như đã nói phần trên, cũng cầm lấy nặng và bước đi giữa đám khách, với sự giúp đỡ của con gái và của Vladimir Semvonovich. Ông cũng tự dừng thành tử tế và quyết định tổ chức một buổi khiêu vũ khiêm nhường, không ngại tốn kém. Chàng thanh niên nhanh nhẩu, người mà tự này giờ trông giống một vị nghị viên hơn là một người trẻ tuổi, được lệnh đi tìm thuê ban nhạc. Chàng vội vã đi liền và trở lại với một ban nhạc không dưới mười một nhạc sĩ. Và đúng tám giờ ba mươi phút, những tiếng nhạc mở đầu

của một điệu Quadrille Pháp [3] vang lên, rồi sau đó lẫn với các điệu vũ khác.

Tôi không cần phải nói là ngòi bút của tôi quá vụng, quá chậm chạp, quá ngớ ngẩn để tả lại hình ảnh độc đáo của buổi khiêu vũ do vị chủ nhân tóc bạc tổ chức trong cái ấm áp kỳ lạ đó. Làm sao mà tôi, kẻ thuật lại câu chuyện, không, phải nói là thuật lại những cuộc phiêu lưu của chàng Golyadkin, làm sao mà tôi có thể nói lên được sự hòa hợp giữa sắc đẹp, tao nhã, lịch sự, vui nhộn, cái thân ái đầy lễ độ và cái lễ độ đầy thân ái, các trò chơi vui của các vị phu nhân trông như các vị tiên (nói theo nghĩa đẹp) với những bờ vai trắng như huệ, má đỏ hây hây, dáng vẻ thanh tao, vui tươi nhí nhảnh, với những đôi chân xoắn xuýt? Làm sao tôi tả được những hiệp sĩ quyền quý, những chàng trẻ tuổi vui tươi, và những vị điềm đậm và sung sướng, tất cả như ở trong một màn sương, phì phà ống điếu giữa mỗi điệu nhảy trong căn phòng màu xanh nhỏ và biệt lập, tất cả đều mang những tên thật hay và những địa vị cao sang, đều có đầu óc thâm mỹ cũng như sự tự trọng, những người chỉ thừa chuyện với các bà các cô phần lớn bằng tiếng Pháp, và nếu có lúc nào phải dùng tiếng Nga thì cũng nói với giọng hay nhất, cho những lời ca ngợi và những câu có ý nghĩa sâu xa - chỉ trừ trong phòng hút thuốc mới có những câu nói thân mật trong nhà, chẳng hạn “Ê Peter, bạn nhảy thật hết mình trong điệu Polka đó” hoặc “Này, cậu nhỏ Vaska, cứ như là hể cậu muốn cô ấy là cậu được liền!”.

Những điều này, như tôi đã thưa với quý vị độc giả thân mến, thật quá sức đối với ngòi bút của tôi, vậy thì tôi giữ yên lặng. Chúng ta nên trở về với ông Golyadkin, nhân vật chính rất thật trong câu chuyện rất thật của chúng ta.

Lúc đó, nói thật, chàng ở trong một tình trạng hết sức kỳ cục. Chàng cũng có ở đấy. Tôi không nói ở ngay nơi khiêu vũ nhưng cũng gần như vậy. Chàng cũng không có sao hết, và đầu chàng đang bận nghĩ đến chuyện riêng, cũng không thể nói là chàng đang ở trên con đường ngay thẳng tuyệt

đối được. Chàng đang đứng ở - nói điều này cũng kỳ nữa - ở lối vào phía sau nhà Olsufy Ivanovich. Vậy đó. Chàng đứng đấy, nấp vào một xó có lẽ không phải ấm áp nhất mà là tăm tối nhất, giữa tấm bình phong đã cũ và một tủ chén đĩa lớn, giữa những thứ đồ thừa thãi bỏ phế. Chàng đứng đợi đến giờ hành động, và trong lúc chờ đợi chàng nhìn mọi sự như một kẻ bàng quan.

Thưa quý vị, chàng đang đứng quan sát. Nhưng nếu vào được thì chàng - nếu được chọn - sẽ vào ngay. Vậy sao chàng không bước vào cho rồi? Chỉ việc tiến tới, quá dễ. Bây giờ đứng trong xó tối lạnh lẽo, giữa những rơm rác thừa thãi chàng cố tạo can đảm cho mình bằng cách thì thầm một câu của Tổng trưởng Pháp Villèle “mọi việc sẽ tới với kẻ nào biết chờ đợi”. [4]

Golyadkin đã tìm được câu đó trong một quyển sách thật ra chẳng ăn nhập gì đến lúc này nhưng chàng lại thấy rất hữu ích và hợp thời cho mình. Đối với một kẻ ngót ba tiếng đồng hồ đứng trong xó tối lạnh lẽo để chờ một kết cuộc như ý thì có gì lại không nảy ra trong đầu? Sau khi đã tìm ra câu của Villèle, chàng cũng nhớ lại quốc lão Martsimaris của Thổ Nhĩ Kỳ, người đẹp Margravine Louise, những nhân vật chàng đã đọc đâu đó. Chàng cũng nhớ ra những người Thiên Chúa Jesuits [5] cũng dùng mọi phương tiện miễn sao đạt mục tiêu. Nhưng khi đã rút can đảm từ lịch sử, Golyadkin lại tự hỏi: “Những thứ đó thì sao?”, “Jesuits là những người nào vậy?” Họ chỉ là bọn điên, chàng có thể hơn họ nhiều.

Khi bọn gia nhân rời phòng nhỏ dẫn đến lối vào đằng sau, nơi Golyadkin đang đứng, không cần biết gì Jesuits này nọ, chàng cũng có thể rời phòng đó để đi vào phòng uống trà, rồi vào phòng đánh bài, rồi thẳng đến phòng khách nơi mọi người đang nhảy Polka.

Vâng, chàng có thể đi, đi qua thật nhanh mà không ai kịp thấy, và đến đó chàng có thể biết sẽ làm gì.

Thưa quý vị, đây là chỗ đứng của người hùng của câu chuyện thật của chúng ta, dầu thật khó giải thích trạng thái chàng lúc đó. Đó là chàng thành công trong việc đi đến thang lầu, vào lối sau bởi vì không có gì ở đó cả và ai muốn đi như vậy cũng được. Nhưng rõ ràng là chàng không dám đi xa hơn, nói vậy nghĩa là dầu chàng dèch sợ gì, chàng cũng không muốn vào làm chi, và thấy tốt hơn nên âm thầm. Và thưa quý vị, tại sao chàng không thể chờ thêm khi đã âm thầm chờ đúng hai giờ ba mươi phút?

“Villèle có ăn nhập quái gì đến mình? Tại sao phải để ý đến Villèle? Vào đó có gì đâu? Đồ vô dụng!” Chàng ấn hai ngón tay tê cứng vào đôi má lạnh giá. “Golyadkin, đồ ngu, đồ điên, ngớ ngẩn”. Nhưng câu nhận xét này chỉ thoáng qua với chàng.

Rồi chàng lại quyết định tiến tới. Hình như đã đến lúc rồi. Phòng nhỏ đã vắng người - đến lúc rồi. Golyadkin thấy điều đó khi nhìn qua cửa sổ. Nhảy vài bước, chàng đến trước cửa, xoay chốt.

“Đi hay không? Nên vào hay không? Được rồi, cứ vào, sao lại không? Người quyết chí thì làm gì cũng được”.

Nhưng dầu đã tự nói vậy, người hùng của chúng ta lại vẫn vội vàng lùi về sau tấm bình phong lần nữa.

Chàng lại nghĩ :

- “Không được, nếu bước vào thì đã sao cơ chứ? Người ta đã vào rồi. Tại sao mình cứ chần chờ khi không thấy có người? Mình có thể vào được rồi kia mà. Bây giờ làm sao vào thật tỉnh? Mình sao có ý hướng gì đâu không. Mình thật không có can đảm. Thiếu can đảm - họ nói vậy. Còn dám bị nói là làm lộn xộn hết mọi sự nữa là khác. Thôi khỏi lo, cứ đứng đây như một kẻ vô sự, không biết gì hết. Phải như ở nhà lúc này cũng được tách trà. Nếu bây giờ có một tách thì tuyệt biết mấy. Mình về trễ chắc Petrushka sẽ cần nhân. Có nên trở về không? Ôi, mặc kệ, mình về nhà đây”.

Giải quyết xong tình thế nan giải, Golyadkin bật ra trước như lò xo. Chỉ hai bước chàng đã đến phòng nhỏ đó, ném áo ngoài, cất nón, dồn cả vào một góc, kéo thẳng quần áo, vuốt tóc và... và đi lên phòng uống trà, từ đó chàng lủi qua một phòng khác, len lỏi giữa những con bạc vì đang sát phạt nên không kịp nhận ra chàng. Chàng cũng như quên hết mọi chuyện chung quanh và bất thần bước vào phòng khiêu vũ.

Lúc đó mọi người đang đưa nhau trong tiếng nhạc. Các bà theo từng nhóm màu sắc đang tha thướt, và các ông đứng theo vòng tròn hay đi quanh mời các bà ở vũ điệu tiếp. Nhưng Golyadkin không thấy những cái đó, chỉ thấy Klara, với Andrei Filipovich rồi Vladimir Semyonovich và ba bốn cậu trẻ khác, những kẻ tương lai đầy hứa hẹn và chỉ mới nhìn thôi cũng thấy là đã thực hiện được những gì người khác trông mong. Chàng cũng có thấy vài người khác. Ồ, không, chắc không phải, chàng không thấy ai khác. Chàng chỉ bị đẩy bật đi như bởi một lò xo, đưa chàng bất thành linh vào giữa phòng nhảy. Và chàng tiếp tục di động, chạm một vị nghị viên, đập lên chân ai đó, dẫm phải áo một bà mệnh phụ đáng kính làm rách mất một mảng, xô một người hầu bàn đang bưng khay, xô vài người nữa mà không biết, đúng hơn, biết mà chẳng cần. Chàng tiến tới, không nhìn - nhìn thì được ích lợi gì đâu? - tiến mãi cho đến lúc thấy mình đã ở trước mặt Klara Olsufievna.

Chắc chắn là nếu chui được xuống đất chàng cũng vui lòng, nhưng điều gì làm đã làm rồi, và không thể không làm được. Vậy chàng phải làm gì? “Nếu tôi thất bại tôi cũng không mất can đảm, nếu tôi thành công tôi nhẫn nhịn... Golyadkin không, âm mưu, không lấy giày đánh bóng sàn...”

Và thật, những cái đó đã được chứng minh. Hơn nữa, người đạo Jesuits cũng có trong đó nữa... nhưng làm sao Golyadkin còn nhớ đến họ được. Mọi người đang đi đứng, đang cười nói ồn ào bỗng trở nên yên lặng và từ từ vây lấy Golyadkin. Nhưng chàng như không nghe, không nhìn thấy gì cả. Cũng không có gì bắt chàng phải nhìn. Chàng cúi mặt, đứng thềm thì những

lời giúp chàng thêm can đảm. Rồi chàng nói với mình: “Nào” và trong sự kinh ngạc của chính mình, chàng bắt đầu nói.

Chàng bắt đầu với những lời ca tụng chúc mừng. Phần ca tụng trôi qua êm thắm nhưng khi đến phần chúc tụng, chàng lại luống cuống đầu biết trước là nếu luống cuống thì mọi sự sẽ lộn xộn hết. Vì vậy chàng đỏ mặt, không tự kiểm soát được, ngừng đầu lên nhìn quanh. Và chàng sửng sờ. Mọi người đang vây quanh chàng. Nhích xa hơn một chút, họ xăm xì, rồi nhích lại, họ cười.

Golyadkin nhìn Andrei Filipovich với vẻ cầu hòa nhưng Andrei Filipovich nhìn lại với cặp mắt nếu không giết được người hùng của chúng ta ở lần thứ nhất thì ở lần thứ nhì cũng giết được. Sự im lặng kéo dài.

Rồi Golyadkin nói, giọng thật khó nghe :

- Việc này chỉ liên quan đến đời sống riêng, của tôi thôi, Andrei Filipovich. Không can gì đến việc làm của một viên chức nhà nước cả...

- Thưa ông, ông phải tự lấy làm xấu hổ.

Andrei Filipovich thấp giọng, như bị sỉ nhục, và cầm tay Klara quay đi.

- Không có gì phải xấu hổ với tôi cả.

Golyadkin cũng hạ giọng, nhìn quanh một cách thảm hại như cố tìm giữa đám người ngớ ngẩn quanh chàng một lối thoát cho mình.

- Thế nào, thưa quý vị? Việc này có thể xảy đến cho bất cứ ai.

Golyadkin nói nhỏ, lùi sau một chút cố thoát ra vòng người.

Họ để chàng đi, chàng đã bị định mệnh xô đẩy, và chính định mệnh đang đẩy chàng ra, chàng nghĩ vậy. Điều chắc chắn là nếu bây giờ chàng được đứng ở chỗ nấp phía sau lúc này thì tổn bao nhiêu chàng cũng chịu. Nhưng

vì không thể được, chàng cố trốn vào một góc nào đó, hy vọng được đứng đó yên lặng khiêm tốn, không phiền đến ai, không cần ai chú ý, nhưng lúc chàng nhận thấy cái vẻ lạng thứ của chủ nhà và khách khứa, chàng thấy đất dưới chân như rung chuyển và chỉ muốn ngã.

Chàng tìm cách đến một góc phòng, đứng như một người bàng quan, đặt tay lên hai chiếc ghế (nhờ vậy chàng chiếm hữu luôn) và cố nhìn khách khứa của Olsufy Ivanovich, những kẻ vừa bu quanh chàng một cách vui vẻ. Người gần chàng nhất là một sĩ quan lục quân cao lớn đẹp trai, đứng gần ông ta Golyadkin thấy nhỏ bé như con rệp.

Golyadkin nhìn ông ta khẩn khoản :

- Thừa trung úy, hai ghế này dành cho Klara Olsufievna và công chúa Chevchekhanov. Họ đang khiêu vũ. Tôi giữ ghế cho họ.

Vị sĩ quan không nói gì, quay đi với nụ cười khó chịu.

Thất bại với viên sĩ quan, Golyadkin thử thời vận với một nghị viên quan trọng, có ngôi sao trên cổ áo, nhưng người này đáp lại với cái nhìn lạnh lùng khiến Golyadkin tưởng như bị gáo nước lạnh dội lên đầu. Chàng im luôn.

Chàng thấy tốt hơn là đừng nên nói gì cả, để chứng tỏ là chàng cũng như người khác, không có gì phải thắc mắc, và địa vị của chàng cũng được chấp nhận. Chàng nhìn xuống tay áo mình, và khi ngẩng đầu lên, mắt chàng lại dán vào một người trông rất đáng kính.

- “Vị đó đang đội tóc giả” Golyadkin nghĩ thầm “nếu tóc giả rơi xuống, đầu ông ta cũng trụi như lòng bàn tay mình”.

Khám phá ra điều quan trọng đó, Golyadkin nhớ lại là các vị tộc trưởng Ả Rập dưới những cái khăn buộc đầu để chỉ liên hệ gia đình với tiên tri Mohammed cũng có những cái đầu trọc lóc, lấy khăn ra là thấy liền. Rồi

chìm đắm trong suy tưởng, Golyadkin đi từ người Ả Rập sang người Thổ, rồi từ người Thổ qua dép Thổ, khiến chàng thấy giày Andrei Filipovich mang trông giống dép hơn là giày.

Cũng có thể nói được rằng Golyadkin đã phần nào hòa mình vào hoàn cảnh.

Chàng lại nghĩ :

“Nếu cái đèn treo lớn trên kia rơi xuống đầu mọi người, mình sẽ xô đến cứu Klara, cứu nàng rồi sẽ nói với nàng: Đừng lo lắng, không sao đâu. Tôi là người cứu cô đây”.

Đến đây Golyadkin quay đầu tìm Klara Olsufievna, và bắt gặp cái nhìn nghiêm khắc của Gerasimovich đang bước lại phía chàng. Golyadkin rùng mình nhả mặt, thấy khó chịu. Chàng nhìn quanh, nghĩ rằng tốt hơn nên lờ đi, làm như không can dự đến chàng. Tuy nhiên trước khi chàng có đủ thì giờ quyết định, Gerasimovich đã đứng trước mặt chàng.

Golyadkin nhe răng cười :

- Nhìn cây đèn kia, Gerasimovich. Nơi giá đèn đó. Nó gần rớt xuống rồi. Ông nên cho sửa ngay đi.

- Cây đèn? Không, thưa ngài, cây đèn ngay rồi. Nhưng có người đang hỏi ngài.

- Ai hỏi tôi?

- Tôi không nói chắc được, thưa ngài, hình như gia nhân của ai đó. Anh ta đến và hỏi: “Có ông Yakov Petrovich Golyadkin đây không? Làm ơn cho ông ấy biết có việc cần ông ấy”. Vậy, thưa ngài...

- Không, Gerasimovich, không ai hỏi tôi hết. Chắc ông lầm đó.

- Không thể được, thưa ngài, vô lý.

- Không, Gerasimovich ạ. Không có gì vô lý khi ông lộn, không có gì vô lý, không thể được hết. Không ai hỏi tôi. Thật sự không ai hỏi tôi được cả.

Golyadkin hít vào một hơi dài, nhìn quanh. Chính thế! Mọi người trong phòng khách đang chú tâm nghe chàng và nghiêm trang nhìn chàng. Các ông gần chàng đang lắng tai nghe, các bà đang xầm xì như cảnh giác. Gia chủ cũng không ở xa đó lắm, và đầu ông ta không cho thấy là mình đang nắm trực tiếp vận mạng của Golyadkin trong tay, người hùng của chúng ta vẫn thấy đã đến giây phút quyết định, đến lúc tạo sóng gió khiến kẻ thù phải ê mặt. Chàng bị kích thích mạnh, nói với Gerasimovich bằng giọng nghiêm trang nhưng run rẩy :

- Không, ông bạn, không ai hỏi tôi hết. Ông lầm rồi. Tôi cũng cho ông hay là sáng nay ông cũng lầm khi bảo với tôi là... tôi muốn nói khi ông đoán chắc với tôi là - Golyadkin cao giọng - là Olsufy Ivanovich, ân nhân lâu đời của tôi, người tôi xem như cha, đã không cho tôi vào dự một buổi lễ nghiêm trang trong gia đình, một cuộc lễ như một niềm vui của bậc cha mẹ.

Có hơi xúc động nhưng thật tự tin, mắt ngấn lệ, Golyadkin nhìn các khuôn mặt chung quanh. Chàng kết luận :

- Ông bạn, tôi nhắc lại là ông đã mắc phải một lỗi lớn, không thể tha thứ được.

Một giây phút trang nghiêm. Golyadkin thấy việc làm của mình đã có hiệu quả. Chàng cúi đầu, chờ Olsufy Ivanovich chạy tới ôm lấy chàng. Đám đông như bị xúc động. Ngay cả lão Gerasimovich đáng ghét cũng lấp bắp như cố nói "... không thể được..."

Nhưng bỗng nhiên giàn nhạc tàn nhẫn chơi một bản Polka. Tất cả đều thay đổi, như một luồng gió thổi tan cái hiệu quả của Golyadkin đi. Chàng run lên. Gerasimovich bước về phía sau. Cả phòng chuyển động như nổi

sóng. Vladimir Semyonovich lại bay nhảy trên sàn với Klara, và viên trung úy đẹp trai với công chúa Chevchekhanov. Những người khác, tò mò và khích động nhìn điệu vũ thời trang đang lôi cuốn mọi người. Lúc đó không còn ai nhớ đến chàng Golyadkin nữa.

Rồi mọi người lại bị xúc động. Nhạc ngưng... một việc lạ xảy ra. Klara Olsufievna, quá mệt vì nhảy nhiều, má đỏ bừng, ngực phập phồng buồng mình xuống ghế. Tất cả đều đổ xô đến nàng như muốn chứng tỏ sự quan tâm của mình, và ơ kìa, Golyadkin cũng đang ở bên nàng. Mặt chàng xanh tái, khẩn trương. Giống nàng, chàng cũng như bị hụt hơi, kiệt sức, không cử động nổi. Chàng cười lạ lùng, cố vươn tay về phía nàng. Ngạc nhiên quá đỗi, Klara không có thì giờ quyết định rút tay lại. Nàng vô tình đứng dậy theo Golyadkin. Golyadkin xoay người, nghiêng ra trước, một bước, hai bước, rồi nhấc một chân, đập gót vào nhau, dậm xuống sàn, nhưng lại vấp... Chàng cũng muốn được nhảy với Klara.

Nàng la lên. Mọi người đổ xô đến gỡ nàng ra khỏi Golyadkin và chàng thấy mình bỗng cách nàng ít nhất mười bước. Một vòng người bao quanh chàng. Hai bà đứng tuổi hầu như chàng muốn hát văng khi bị xô đẩy lúc này đang kêu la om xòm. Lộn xộn không thể tả được, tất cả như náo loạn lên, người ta hỏi han, la hét, phê phán. Ban nhạc đã ngừng chơi. Đứng giữa vòng người. Golyadkin cười lẳng xẹt, tự hỏi: “Sao thế nhỉ?...” Chàng thấy điệu Polka là điệu nhảy mới và thật hào hứng để làm vui các bà, không hiểu sao chàng lại... nhưng vì nó là như vậy, chàng đành vui lòng mà chịu. Nhưng hình như không ai cần hỏi xem chàng có vui lòng không. Chàng thấy một bàn tay nắm lấy cánh tay mình, rồi một bàn tay khác đẩy từ sau lưng và chàng được âu yếm dẫn đi nơi khác. Chàng thấy mình đang đi thẳng đến cửa, và cố cười bỏ qua. Rồi chàng được choàng áo vào, chụp nón lên đầu và nhận ra mình đứng ở cầu thang, trong tấm tối lạnh lẽo. Chàng vấp ngã, tưởng như mình rơi vào vực thẳm, định la thất thanh thì đã thấy mình đang đứng ngoài sân. Không khí mát mẻ ngăn tiếng la của chàng lại, và chàng thoáng nghe ban nhạc chơi một điệu khác. Chàng bỗng nhớ lại

mọi việc, và sức mạnh tưởng như đã bỏ chằng nay bỗng trở lại. Đang đứng như dính chặt vào đất, chằng vùng chạy, chạy thẳng như thẳng điên, chạy tìm chỗ nào mát mẻ, tự do, chạy mãi.

Chú thích:

[1] Một vương quốc cổ xưa ở Tây nam Á Châu.

[2] Nhà hùng biện Hy Lạp (384-322 trước T.L.)

[3] Điệu nhảy gồm bốn cặp.

[4] Thật ra là một câu trong tác phẩm Gargantua của Rabelais.

[5] Thuộc Thiên Chúa giáo La Mã, thành lập do Ignatius of Loyale.

LÀ BÓNG HAY LÀ HÌNH

Fyodor Mikhailovich Dostoevsky

www.dtv-ebook.com

Dịch giả: Đinh Đắc Phú

Chương 5:

ồng hồ trên các ngọn tháp của Petersburg đánh 12 tiếng lúc Golyadkin, như mất hồn, từ cầu Izmailovsky chạy đến đê Fontanka, trốn kẻ thù, trốn những ngược đãi, những cái đá, những tiếng la om xòm của mấy mục xấu xa, tiếng than van của các bà, trốn cái nhìn khó chịu của Andrei Filipovich. Golyadkin đã bị giết - bị giết theo đúng nghĩa, và nếu chàng còn có thể chạy được cũng là do phép lạ, một phép lạ chính chàng cũng không tin nổi. Đó là một đêm kinh khủng tháng Mười Một, một đêm ướt át, sương mù, mưa, tuyết, thêm với cái lạnh nhưic đầu, cúm, nóng nực, mọi thứ sốt - tóm lại, với đủ cái trời cho Petersburg trong tháng Mười Một. Gió rít lên trên những phố vắng, đưa nước sông Fontanka đen ngòm lên bờ, lay động ánh sáng con đường đang yếu ớt chiếu trên bờ đê như cũng muốn rít lên trả lời tiếng gió, làm thành một cuộc hòa nhạc quen thuộc với dân Petersburg. Trời đang mưa và tuyết đang rơi. Mưa bị gió đánh bật về phía chân trời, trông giống vòi nước của lính cứu hỏa, như trăm ngàn mũi kim châm chích vào mặt chàng Golyadkin khốn khổ.

Trong yên lặng đêm dài, ngoài tiếng lọc cọc xa xa của các cỗ xe, tiếng gió gào, tiếng ánh đèn rít lên hòa điệu, người ta còn có thể nghe tiếng nước buồn bã đánh vào bờ và róc rách chảy từ các mái nhà, các bậc cửa, các máng xối, các bờ dốc xuống lề đường. Không có một linh hồn nào, dù gần hay xa, vì ra ngoài trong thời tiết như vậy thật là chuyện khó có. Và vì vậy, rất cô độc, Golyadkin chạy dọc theo đê Fontanka bằng những bước ngắn và

nhanh, cố trở về căn phòng của mình trên lầu tư đường Six Shop càng sớm càng tốt.

Dầu tuyết, mưa gió, sương mù và cái khùng khiếp không tên làm nên một trận bão tháng Mười một ở Petersburg phủ lấy Golyadkin khi chàng đã gần như tan tành bởi định mệnh, không xót thương, không nương tình với chàng chút nào, làm chàng ướn thấu xương, mắt chàng gần như trít lại, thôi xoáy vào chàng từ mọi phía, khiến chàng như mê muội đi, hết khả năng lý luận - dầu những thử thách này đến với chàng như là đã được sắp đặt trước với kẻ thù để cho chàng một ngày, một buổi tối, một đêm nhớ đời, song Golyadkin lại hầu như không hay biết gì đến lần biểu dương cái thù ghét cuối cùng này của số mệnh với chàng, chàng vẫn còn bị kích động bởi những gì xảy ra vào phút trước tại nhà nghị viên Berendeyev.

Nếu có người nào ngoài cuộc thấy bộ điệu hấp tấp mà đau khổ của Golyadkin, cũng có thể thấy ngay là chàng vừa gặp sự gì khùng khiếp lắm, và chàng đang cố gắng chạy trốn chính mình, nấp đâu đó để tự trốn lấy mình. Vâng, chắc chắn là thế. Chúng ta còn có thể đi xa hơn, nói rằng Golyadkin không phải chỉ muốn trốn mình mà thôi, chàng còn muốn tự hủy, tự biến thành cát bụi. Chàng không thấy gì chung quanh, không hiểu gì cả, và như không biết đến cái thời tiết quá tệ đó, không hay là mình đã dầm quá lâu trong mưa, tuyết, gió và đủ thứ khó chịu khác. Một miếng cao su rơi ra từ đế giày phải của chàng vẫn nằm yên trên đồng bùn tuyết vì Golyadkin không tài nào nhớ mà nhặt lên. Chàng suy nghĩ miên mang đến nỗi ngừng lại nhiều lần, không cần gì mưa gió, đứng như cây trụ đường, hình dung lại cái xuống dốc vừa rồi của mình, chết lặng, tan biến trong những lúc đó, rồi lại vùng lên như người điên, chạy thẳng không nhìn lại, như chạy trốn điều gì kinh khủng đang đuổi theo... Chàng đang ở trong tình trạng tuyệt vọng hoàn toàn.

Cuối cùng Golyadkin đứng lại, tựa vào rào cản của con dê, như một người bất ngờ bị chảy máu mũi, và nhìn chằm chập vào dòng nước đen

ngòm của sông Fontanka. Không biết chàng đứng bao lâu, nhưng có thể nói được là sau khi đã bị ê chề thất vọng, chàng trở thành quay cuồng, tan nát, đau khổ, phần còn lại của lý trí cũng sụp đổ luôn và chàng quên tất cả, quên cầu Izmailovsky, đường Six Shop, quên mình đang ở đâu...

Nhưng nhớ những cái đó làm gì cơ chứ? Tại sao chàng lại phải để ý đến chúng? Chàng đã làm những gì phải làm, quyết định của chàng đã được thi hành, vậy có gì đâu chàng phải lo lắng?

Bỗng... bỗng một cú “sốc” lại đến với chàng. Chàng nhảy hai bước khỏi rào cản một cách vô thức, nhìn quanh sợ hãi, ngơ ngác. Nhưng không có ai cả. Không có gì lạ xảy ra, tuy nhiên... tuy nhiên chàng có cảm tưởng như chỉ mới đây một giây đồng hồ có ai đứng cạnh chàng, cũng tựa vào rào cản giống chàng, và, khó tin quá, đã có nói gì đó với chàng, nói rất mau, bất ngờ và không rõ ràng, nhưng là nói điều gì đó liên hệ đến chàng.

- “Chắc mình chỉ tưởng tượng” Golyadkin nhìn quanh “nhưng mình đứng làm gì đây? À, cái...”. Chàng lắc đầu, vừa chán nản vừa sợ sệt nhìn vào cái ướm át tối tăm, cố xuyên thủng khoảng không gian đen như mực đó với đôi mắt cận của mình. Nhưng Golyadkin không thấy gì đáng ngờ cả, mọi thứ đều bình thường, chỉ có tuyết rơi dày hơn - những bông tuyết lớn và nhiều hơn, nên không thể nhìn xa hơn hai thước được. Đèn đường rít lên, gió rên rĩ như ăn mày đang xin người qua lại một kopeck mua đồ ăn.

- Ồ, rốt cục có chuyện gì đâu? - Golyadkin nói, bắt đầu đi, nhưng vẫn nhìn quanh thận trọng. Rồi một cảm giác mới lại đến với chàng. Như sợ hãi bản khoản, nhưng cũng không phải vậy. Một sự ớn lạnh chạy dài khắp xương sống. Thật quả là khó chịu đến nỗi.

Chàng tự trấn tĩnh :

- Đừng để ý, chắc không có gì quan trọng lắm đâu, ai lại phải khổ sở như vậy. Có lẽ chuyện đó phải xảy ra, vậy thôi - Chàng tiếp tục mà không

hiểu mình nói gì - có lẽ sẽ có một lúc thấy là mọi sự xảy ra đều tốt đẹp, sẽ không có gì đáng phàn nàn và mọi chuyện đã làm sẽ được biện minh.

Lúc chàng nói, và cảm thấy nhẹ bớt nhờ những lời đó, chàng hất những bông tuyết đã rơi đầy trên nón, trên cổ áo, áo khoác, cà-vạt, giày và mọi thứ khác, nhưng cũng không thể hất được cái cảm giác lo lắng lạ lùng đang ngập tràn.

Có tiếng đại bác từ xa vọng về.

- “Thời tiết đáng sợ - người hùng của chúng ta nghĩ - Dám còn có lụt nữa. Xem, nước sông, như dâng cao”.

Vừa mới nói xong Golyadkin đã thấy có người bước lại phía mình. Có lẽ cũng chỉ là một bộ hành trẻ tràng như chàng. Chuyện rất thường, một việc xảy ra tự nhiên, nhưng sao Golyadkin vẫn thấy không yên tâm, chàng còn thấy sợ nữa. Không phải chàng thật sự sợ kẻ bộ hành bất lương nhưng chàng nghĩ: “Ai biết được, biết đâu hẳn không phải chỉ tình cờ đi nơi này, nhiều khi hẳn cố khiêu khích mình sao?”

Có thể là Golyadkin không nghĩ với nhiều chữ như vậy, nhưng chàng thấy điều đó trong một giây và cái cảm giác đó thật chẳng còn nhiều thì giờ để suy nghĩ hay cảm thấy, vì người đó chỉ còn cách chàng khoảng hai bước.

Theo thói quen, Golyadkin lập tức làm ra vẻ như đang bận tâm chuyện riêng, không muốn động chạm, như là con đường đủ rộng cho mọi người và chàng không muốn phiền đến ai.

Nhưng tình hình chàng dừng phắt như bị sét đánh. Rồi quay lại thật nhanh nhìn người khách vừa đi qua. Chàng quay lại như bị đẩy từ phía sau, như gió đẩy chong chóng. Người lạ đó đang chìm mất trong bóng tối đầy tuyết, ông ta cũng nhanh và cũng giống Golyadkin, vội vã nhảy từng bước dọc theo đê Fontanka.

- Thế nghĩa là sao? Golyadkin cười gượng gạo, không tin. Một cái lạnh thấu xương sống khiến chàng rùng mình.

Bây giờ người lạ đã đi xa, cũng không còn nghe tiếng chân nữa. Nhưng Golyadkin vẫn còn đứng đấy, nhìn vào chấm đen cho đến khi mất hẳn.

Rồi chàng lại bực tức với chính mình sau đó :

- Ta làm sao vậy? Có phải ta đang mất trí chẳng?

Chàng quay lại, tiếp tục đi, bước mỗi lúc một nhanh, cố không nghĩ ngợi gì cả. Muốn chắc ăn, chàng nhắm mắt lại. Bỗng trong tiếng gió chàng nghe tiếng chân. Chàng run lên, mở mắt ra. Một người đang bước về phía chàng. Cách chừng 20 bước. Người đó bước như nhảy, coi bộ vội vã, và khoảng cách giữa hai người đang thu ngắn nhanh chóng. Rồi Golyadkin đã có thể phân biệt rõ ràng hình dáng của người đó. Chàng nhìn kỹ, bật tiếng la hoảng, kinh ngạc. Chân chàng chỉ muốn quỵ xuống. Chính là người bộ hành đã qua mặt chàng cách đây mười phút, và bây giờ không hiểu sao lại xuất hiện trước mặt chàng. Nhưng không phải Golyadkin ngừng lại la hoảng chỉ vì một trường hợp thông thường như vậy. Chàng quay lại, muốn nói điều gì, gọi lớn bảo người kia chờ. Người lạ đành dừng lại cách chừng mười bước, ngọn đèn đường soi rõ ông ta, và ông ta quay lại phía Golyadkin, đợi với bộ lo lắng bồn chồn.

Người hùng Golyadkin run giọng :

- Xin lỗi... chắc tôi lầm...

Người lạ không nói gì cả, bực dọc quay đi, bước vội vã như muốn lấy lại những giây phút vừa mất với Golyadkin. Phần Golyadkin, chàng bắt đầu run lên, đầu gối khụy xuống, và ngồi bệt xuống bờ lẽ. Chàng có lý do chính đáng để rối loạn như vậy. Chàng có cảm tưởng như đã thấy người đó đâu rồi. Thế cũng chưa có gì. Nhưng chàng nhận ra ông ta, chắc chắn. Chàng đã thấy ông ta, vừa thấy thật sự. Nhưng lúc nào? Hôm qua chẳng?

Nhưng việc đó không thành vấn đề. Hơn nữa chả có gì đặc biệt ở kẻ đó. Đó là một người đáng kính như những người đáng kính khác, và có lẽ cũng có những giá trị nào đó - tóm lại, là một người như tất cả mọi người. Golyadkin không hề ghét bỏ, thù hằn hay chút gì không ưa ông ta hết, trái lại là khác, nhưng (điểm này mới quan trọng) chàng không muốn gặp ông ta làm gì trên thế giới này, nhất là trong những trường hợp như vừa rồi. Golyadkin biết rất rõ đó là ai. Chàng còn biết họ tên ông ta, nhưng lại nữa, chàng không muốn nói ra, không muốn biết là ông ta đã có cái họ cái tên như vậy.

Tôi không thể thừa với quý vị là Golyadkin đã ở trong trạng thái phân vân đó bao lâu, đã ngồi trên bờ lề bao lâu, nhưng có thể nói rằng sau khi tỉnh táo lại đôi chút, chàng nhảy dựng lên và chạy không dòm lại, chạy như khùng, chạy hụt hơi, vấp chân, hai lần suýt té khiến cho miếng cao su của đế giày còn lại cũng văng mất luôn.

Cuối cùng khi chậm lại một chút để thở, chàng nhìn quanh và thấy là khi chạy dọc theo đê Fontanka chàng đã qua khỏi cầu Anichkov, rồi chạy thêm một quãng xa dọc theo đại lộ Nevsky và bây giờ đang đứng ở ngã tư đường Liteinaya. Golyadkin trở lại đường đó.

Tình trạng chàng lúc đó giống như một kẻ mà đằng trước đất nứt ra, mặt đất rung chuyển dưới chân, mà vực thẳm thì gần kề. Kẻ đó đã trượt chân sắp rơi vào hố thẳm không đáy, nhưng không có can đảm nhảy lùi lại hoặc nhìn chỗ khác. Vực sâu như quyến rũ y, và cuối cùng y nhảy vào như muốn kết thúc nhanh chóng cái chết của mình. Golyadkin cảm thấy rằng, biết rằng, và thật sự chắc chắn rằng thế nào một chuyện phiền phức cũng sẽ xảy đến trên đường về nhà, chẳng hạn gặp người đó lần nữa, nhưng cũng kỳ, chàng như là cũng đang đợi một cuộc gặp gỡ như vậy, coi như không tránh được, và mong kết thúc nhanh. Lúc đó chàng chạy về phía trước như bị đẩy bởi một ngoại lực, toàn thân chàng yếu ớt và tê cóng, chàng không nghĩ gì được đầu ý nghĩ đến với chàng như bám vào một bụi gai.

Một chú chó hoang ghê lở, ướt nhẹp, run rẩy lẻo đẻo bên Golyadkin, tai cụp xuống, đuôi quặp vào chân sau, thỉnh thoảng liếc nhìn chàng với vẻ ngại ngùng, dò hỏi. Một ý tưởng xa xôi lảng quên nào - ký ức của một chuyện xảy ra lâu lắm - bỗng đến với chàng và như nện vào đầu chàng, khiến chàng cảm thấy không yên chút nào. Chàng nói thầm mà không hiểu mình nói gì :

- Đồ chó lai dơ bẩn.

Ở ngã tư đường Ý Đại Lợi, Golyadkin lại gặp người đó. Nhưng lần này ông ta không đi về phía chàng, mà lại chạy cùng hướng với chàng, trước hơn vài bước, cả hai vào đường Six Shop. Hơi thở của Golyadkin như bị chặn ngang ở cổ họng khi chàng thấy người kia ngừng trước nhà mình. Chuông cửa reo và lập tức then cài bằng sắt rục rịch. Cửa mở, người đó cúi về trước và như chớp biến mất. Golyadkin nhón gót theo sát và cũng lùi vào cửa. Không chú ý đến tên mở cổng đang căn nhắc, chàng lướt vào sân trong, và thấy người đồng hành bí mật chàng vừa mất dấu cách đây vài giây. Người đó đang bước vào cửa của bậc thang dẫn lên phòng Golyadkin. Golyadkin theo sát hẩn ta. Bậc thang tăm tối, âm thấp và dơ bẩn. Mọi thứ rơm rác thừa thãi của người trọ chất thành đống trên đất, người lạ nào đến thăm cũng phải mất nửa giờ mò mẫm để khỏi gãy giò, và chửi thầm người quen của mình sao lại chọn một nơi thế này để ở. Nhưng người bạn đồng hành của Golyadkin coi bộ rất quen thuộc với nơi này. Hẩn ta không hề gặp khó khăn khi vượt qua chướng ngại. Có khi Golyadkin tưởng như đụng vào người đó và nhiều lúc sát đến nỗi áo hẩn chạm vào mũi chàng. Tim chàng như thắt lại. Người lạ kỳ bí ngừng trước phòng của Golyadkin, gõ cửa và Petrushka, giống như chưa đi ngủ, mở cửa liền - một việc có thể khiến Golyadkin ngạc nhiên bất cứ lúc nào khác - và cầm đèn trên tay, Petrushka theo người lạ vào trong.

Người hùng của chúng ta chạy đến như cái máy. Không cần cởi áo choàng, chàng đi thẳng đến hành lang hẹp, ngừng ngay trước cửa phòng.

Như linh tính đã đến với chàng. Mọi cái sợ hãi và thấy trước nay đang thành sự thật. Đầu chàng quay cuồng. Người lạ, cũng còn đội nón và mặc áo ngoài, đang ngồi trên giường chàng, nhìn chàng mỉm cười và hơi nheo mắt lại, gật đầu chào thân thiện.

Golyadkin muốn la lên mà không được, muốn phản kháng nhưng cũng không có sức. Tóc chàng dựng đứng, và chàng đành ngồi xuống vì đứng không vững trước sự khủng khiếp này. Chàng có lý do chánh đáng. Bây giờ chàng đã nhận ra người bạn đường trong đêm không ai khác hơn là chính chàng, một Golyadkin khác nhưng cũng chính là chàng - nói cách khác, đó là cái khuôn của chàng, một cái khuôn trên mọi phương diện...

LÀ BÓNG HAY LÀ HÌNH

Fyodor Mikhailovich Dostoevsky

www.dtv-ebook.com

Dịch giả: Đinh Đắc Phú

Chương 6:

áng hôm sau Golyadkin tỉnh giấc lúc 8 giờ. Ngay lập tức những chuyện kỳ cục xảy ra hôm qua và cái đêm man rợ, quái gở với những cuộc phiêu lưu khó tin nổi, lại trở về trong trí chàng với từng chi tiết. Mọi cái xấu xa khó tưởng tượng của kẻ thù, nhất là trong keo chót, làm lòng Golyadkin tê tái. Nhưng cũng có vẻ kỳ quái, khó hiểu và vô lý, không thể tin được là đã xảy ra thật sự. Chàng đã muốn coi đó như một ảo giác mộng mị, một mê muội nhất thời, hoặc một sự què quặt của lý trí, nếu không trải qua cái kinh nghiệm chua cay đã cho chàng biết sự thù ghét của cừu nhân có thể đưa chàng đến đâu khi chàng cố gắng trả thù thái độ khinh thường danh dự và coi rẻ tự ái chàng. Minh mẫn mỗi như, đầu óc hoang mang, lưng đau như dầm và lỗ mũi nghẹt cứng, chừng ấy đã chứng thật việc chạy trốn quá lâu trong đêm qua của chàng, thừa nhận mọi việc đã xảy ra trong cuộc phiêu lưu hồi đêm. Tuy vậy, Golyadkin cũng đã biết là có gì bịa đặt ra, và có bàn tay ai đó nhúng vào. Nhưng ai? Golyadkin suy nghĩ và quyết định giữ im lặng trong lúc này, không phản kháng. “Chúng có thể chỉ dọa dẫm thôi” chàng nghĩ “nhưng khi thấy mình không hề có phản ứng, thấy mình cam chịu, chúng sẽ tự chịu thua. Chúng sẽ phải thú nhận trước tiên”.

Golyadkin nằm dài trên giường nghĩ ngợi, chân tay chàng mỗi như, và chàng đợi Petrushka xuất hiện như mọi ngày. Chàng chờ cả 15 phút, lắng nghe Petrushka lục đục, vội vàng với cái ấm nước sau vách, nhưng vẫn không dám gọi. Chúng ta còn có thể nói được là Golyadkin sợ phải gặp mặt Petrushka.

Golyadkin nghĩ thầm :

- “Chỉ trời biết thằng cà chớn đó đang nghĩ gì. Nó không nói nhưng nó đã thấy hết”.

Rồi cánh cửa khê kêu và Petrushka xuất hiện bưng khay nước. Golyadkin liếc nó, tự hỏi liệu Petrushka có nhắc lại những gì nó đã chứng kiến không. Nhưng Petrushka vẫn không hề nói. Nói thật trông nó còn có vẻ lảm lì, rầu rĩ và bức dọc hơn bao giờ, như bất mãn chuyện gì, và không hề nhìn chủ đang vì thế mà nóng nảy. Đặt khay điếm tâm lên bàn xong, Petrushka bước ra, vẫn không hề hé miệng.

Golyadkin uống trà, cầu nhàu :

- Nó biết, nó biết hết, thằng vô tích sự.

Nhưng đầu Petrushka còn vào phòng nhiều lần khác để làm này nọ, Golyadkin vẫn không dám hỏi nó những gì chàng đang muốn biết.

Chàng đang lo lắng, và không muốn đến sở chút nào. Chàng có linh tính là ở đấy cũng có gì không ổn. Chàng nghĩ: “Nếu đến đó, mình lại sẽ vướng vào những chuyện không hay. Khôn hơn là nên rán đợi. Để ở đó họ làm gì thì làm, nhưng mình thì mình nên đợi cho hết ngày, để phục hồi và lấy sức, để suy nghĩ chín chắn hơn, chờ cơ hội rồi ung dung trở lại”.

Golyadkin vừa nghĩ vừa hút thuốc liên miên, không biết thì giờ đang trôi nhanh. Khi nhìn lên đồng hồ chàng thấy đã 9 giờ 30.

- “Dù sao cũng trễ giờ đi làm rồi”. Chàng quyết định “và nhất là mình đang thấy muốn bệnh đây. Chắc rồi, không có gì nghi ngờ nữa, có ai dám nói là tôi, không bệnh không? Mình ngại gì? Cứ để họ đến, rồi để họ gọi bác sĩ đến. Mọi lưng, ho, nhảy mũi, không thể nào ra khỏi nhà trong thời tiết thế này. Dám bệnh quá mà chết lắm. Số tử lúc này lên cao rồi”.

Lý luận như vậy, Golyadkin thành công trong việc làm êm nổi giận ngại trong lòng, và nếu bị Andrei Filipovich khiển trách vì tội bỏ bê công việc cũng an ủi được chàng. Nói chung, Golyadkin có thói quen riêng để biện minh cho mình với lối cãi cối cãi chày như là đã không có cách nào làm khác hơn những gì đã làm, và nhờ vậy lương tâm chàng thấy yên ổn. Đã xoa dịu được lương tâm, chàng lấy điếu nhồi thuốc, phì phà. Nhưng đang hút ung dung như vậy, chàng bỗng nhảy khỏi ghế, đặt ống điếu xuống, rửa mặt, cạo râu, khoác áo vào cùng mọi thứ còn lại, vợ vài giấy tờ vội vàng đi đến sở.

Vào trong sở rồi, Golyadkin bước nhẹ đến phòng của mình, run lên vì lo lắng, ngồi xuống chờ đợi cái không hay xảy ra - một sự chờ đợi dầu mơ hồ và kín đáo nhưng không có gì hào hứng cả. Chàng rón rén ngồi xuống kế bàn thư ký trưởng Anton Antonovich Setochkin. Rồi không nhìn chung quanh, không để bất cứ điều gì làm phân tán sự chăm chú của mình, Golyadkin cúi mũi vào đồng giấy tờ trước mặt. Chàng tránh gây động chạm với họ hoặc làm mất thanh danh mình bởi những câu hỏi hớ hênh, những giỡn cợt, những câu bóng gió về cuộc vui đêm qua, chàng còn tự ngăn cấm những giao thiệp bề bạn với các đồng sự, chẳng hạn hỏi thăm sức khỏe người nào. Nhưng chàng cũng thấy làm vậy lâu không được. Nỗi lo có gì dính líu đến mình mà mình chưa hay khiến chàng băn khoăn hơn cả chính việc đó. Và đó là lý do vì sao chàng, dầu đã quyết định không để tâm đến những gì đang xảy ra, và xa cách mọi sự, vẫn cứ liếc ngang, liếc dọc, cố đoán về mặt của các đồng sự xem có chuyện gì vừa xảy đến mà còn giấu chàng không. Chàng tin chắc những điều xảy ra hôm qua thế nào cũng liên hệ với những gì đang xảy ra quanh chàng. Và rốt cuộc lo quá chàng đâm ra mong mọi sự đến phút cho rồi dù phải ra sao, dù có kết thúc trong thảm họa đi nữa... Nhưng ở đây định mệnh không buông chàng. Trước khi chàng xếp đặt ý tưởng rõ ràng như vậy, mọi nghi ngại của chàng bị đánh tan bất ngờ và kỳ lạ.

Cửa phòng khẽ bên phát lên tiếng đẩy nhẹ và thận trọng, cho thấy người sắp bước vào chỉ là một nhân viên cấp nhỏ. Một gương mặt quen thuộc với Golyadkin bước vào và rụt rè đi đến bàn người hùng của chúng ta đang ngồi. Golyadkin không ngẩng đầu lên nhưng vừa thoáng thấy người mới vào, chàng đã biết tất cả về hắn, cho tới chi tiết nhỏ nhất nhất. Chàng thấy xấu hổ và cố chúi đầu vào mở sổ sách như con đà điểu giấu đầu trong cát nóng trốn người đi săn. Người mới vào cúi chào Andrei Filipovich, và vị trưởng phòng nói với giọng tử tế của cấp trên đối với những cộng sự viên mới :

- Ngồi đây - Andrei Filipovich chỉ vào bàn của Anton Antonovich - ngay đây, kể ông Golyadkin, Chúng tôi sẽ có việc cho ông ngay.

Andrei Filipovich dứt câu với điệu bộ oai quyền, rồi lại cắm cúi vào chồng giấy tờ trước mặt.

Golyadkin ngẩng mặt nhìn lên, và nếu chàng không ngã xui chỉ vì đã linh cảm một việc thế này sẽ xảy ra, và đã đoán được ai sẽ là người... Phản ứng đầu tiên của Golyadkin là quay mình thật nhanh để xem có ai xâm xì giỡn cợt gì chàng, có ai té ngựa vì sợ không. Nhưng trước sự kinh ngạc của chàng, chàng không thấy dấu hiệu nào như vậy. Thái độ các đồng sự làm chàng sững sốt. Chàng không hiểu nổi và thấy sợ cái êm ả kỳ lạ đó. Sự thật sờ sờ ra đó, thật quái gở, kinh khủng, khó mà lãnh đạm được. Dĩ nhiên những ý nghĩ này chỉ lóe lên trong trí Golyadkin và chàng ngồi đó mà tưởng như ngồi trên lửa Chàng có lý do. Người ngồi trước chàng là sự xấu hổ, sự nhục nhã kinh hoàng, là ác mộng đêm qua của chàng.

Tóm lại, đó chính là Golyadkin, nhưng không phải một Golyadkin đang ngồi trên ghế, há hốc, tay cầm bút tê cóng, không phải một Golyadkin phụ tá của thư ký trưởng trong sở và tự trộn lẫn vào đám đông không muốn bị để ý, cũng không phải một Golyadkin với cái vẻ “đừng làm phiền tôi, tôi sẽ không làm phiền bạn” hoặc “đừng làm phiền tôi bởi tôi không hề làm phiền bạn”. Không, đây là một Golyadkin khác, khác hẳn, nhưng đồng thời cũng

là một người hoàn toàn giống hệt Golyadkin trên - cũng cao, cũng to con như vậy, cũng áo quần đó với miếng vá đó - tóm lại, không có gì có thể giống hơn cho tới nỗi nếu đứng gần nhau, không ai có thể bảo đâu là Golyadkin thật, ai cũ, ai mới, ai thiệt và ai giả.

Người hùng của chúng ta đang ở trong tình trạng của kẻ bị ai chơi nghịch lấy gương chiếu ánh nắng vào. Chàng nghĩ thầm :

- “Cái gì đây? Mình mơ hay thực? Đây là sự thật hay còn là đêm qua kéo dài? Nhưng sao có thể như vậy được? Ai mượn tên mới này? Chắc mình đang mơ, đang bị ảo tưởng!..”.

Chàng tự véo mình, mơ hồ tưởng như đang véo ai... Không, không phải mơ, nhưng là như vậy. Golyadkin toát mồ hôi, có cảm tưởng như điều gì chưa từng xảy ra và chưa từng nghe nói đang xảy ra cho chàng và trong cái bất hạnh tột cùng, đó là một việc xấu hổ, khiếm nhã, và chàng thấy rõ cái bất lợi khi phải là kẻ đầu tiên chịu đựng một kinh nghiệm lỗ bịch như vậy. Chàng còn bắt đầu tự hỏi mình có đang hiện hữu không, và đầu đã chuẩn bị, đã muốn những nỗi nghi ngại của mình được dàn xếp cách này hay cách khác, những gì đang xảy ra cũng không gì khác hơn một sự lo lắng đợi chờ. Chàng bị đè nặng, quay cuồng trong lo âu. Có lúc chàng hoàn toàn mất trí nhớ và khả năng suy luận. Những lúc đó chàng đưa viết trên mặt giấy như cái máy. Không tin mình, chàng cố đọc lại những gì mình viết, nhưng cũng không hiểu mình đọc cái gì.

Cuối cùng, chàng Golyadkin kia tự nãy giờ ngồi im bỗng đứng dậy bước ra khỏi phòng bằng cửa dẫn đến phòng khác. Golyadkin nhìn quanh. Tất cả đều im lặng. Chỉ có tiếng ngòi bút đưa trên giấy và tiếng nói chuyện nhỏ gần bàn Andrei Filipovich phía bên kia phòng. Golyadkin liếc Anton Antonovich, và vì vẻ mặt chàng nói lên tâm trạng của chàng, người thư ký trưởng tốt bụng đặt bút xuống ân cần thăm hỏi sức khỏe chàng.

- Nhờ trời, tôi khỏe lắm, Anton Antonovich ạ - Golyadkin ấp úng - Tôi khỏe lắm - Chàng nói thêm, còn chưa tin tưởng người thư ký trưởng.

- Tôi lại thấy coi bộ anh không khỏe. Nhưng không có gì đáng ngạc nhiên. Lúc này đang có bệnh cúm.

- Vâng, Anton Antonovich, tôi biết lúc này mùa cảm cúm. Nhưng tôi không để ý điều đó - Golyadkin thành khẩn nhìn ông già - Tôi không biết nói làm sao với ông, tôi muốn nói là tôi không biết bắt đầu làm sao, Anton Antonovich...

- Chuyện gì thế? Tôi không kịp theo dõi anh... Anh thấy điều gì khó khăn cứ nói tôi rõ.

Anton Antonovich cũng thấy khó diễn tả khi thấy mắt Golyadkin ngấn lệ.

- Tôi nói là... ông thấy không, có người thư ký mới.

- Sao? Tôi chưa hiểu?

- Tôi muốn nói là có người mới vào làm sở này.

- À, đó là người trùng tên với anh. Rồi sao?

Golyadkin la lên :

- Ông nói sao?

- Tôi nói là người đó trùng tên với anh, tên anh ta cũng là Golyadkin. Chắc là anh em của anh?

- Không, Anton Antonovich. Tôi...

- Ồ, tôi chắc thế nào cũng bà con với anh mà. Giống như người cùng nhà.

Golyadkin bàng hoàng. Trong một lúc chàng không biết nói sao. Làm thế nào bây giờ trước cái chuyện đáng ghét bất ngờ này, trước cái trùng hợp kỳ khôi có thể làm sững sốt một kẻ ít để ý nhất? Làm sao Anton Antonovich có thể nói chỉ là sự tương tự gia đình trong khi Golyadkin thấy như chính chàng trong gương?

Anton Antonovich nói :

- Yakov Petrovich, nếu anh nghe tôi, anh nên đi khám nơi bác sĩ. Tôi không tin anh khỏe khoản lắm. Nhất là cặp mắt của anh... trông lạ lắm, anh biết không?

- Không, tôi khỏe như thường, bảo đảm với ông như vậy. Anton Antonovich, tôi chỉ muốn hỏi ông vài điều về người thư ký đó.

- Anh muốn hỏi gì?

- Ông không thấy hẳn có gì đặc biệt sao? Có thể làm ông không ngờ được.

- Chẳng hạn?

- Chẳng hạn việc y giống hệt tôi. Ông đã nói là tương tự họ hàng. Ông ngẫu nhiên nói vậy. Nhưng Anton Antonovich này, có những cặp sinh đôi giống nhau như đúc, như hai giọt nước, không thể bảo họ là riêng rẽ được. Tôi đang nghĩ đến điều đó.

- Vâng - Anton Antonovich nói sau một lúc suy nghĩ như vừa khám phá ra sự thật - anh đã nói đến một điểm- sự giống nhau như hệt, và anh có lý khi anh nói là khó mà phân biệt được các anh - Ông ta mở mắt lớn hơn - Anh biết không, Yakov Petrovich, đó là cái giống khó tin, lạ lùng. Tôi muốn

nói là anh ta y hệt anh. Tôi định hỏi anh về anh ta, Yakov Petrovich ạ. Lúc đầu tôi chưa nhận ra sự giống nhau đó. Thật một chuyện kỳ lạ thực sự. Có phải anh không là người sinh trưởng ở đây không, Yakov Petrovich?

- Không, thưa ông.

- Anh ta cũng vậy. Có lẽ hai anh gốc cùng một nơi. Xin hỏi, mẹ anh sống ở đâu nhiều nhất?

- Anton Antonovich, ông nói là anh ta không phải người vùng này?

- Đúng vậy, không phải. Thật rất lạ - Anton Antonovich thân mật tiếp tục - có nhiều chuyện có thể khiến ta lấy làm lạ dù đã biết nhiều chuyện lạ mà không lưu tâm. Nhưng nếu tôi là anh, tôi sẽ không quá lo việc đó lắm đâu. Những việc như thế vẫn hay có. Bà dì của tôi cũng vậy, trước khi chết bà ta thấy một kẻ giống hệt mình...

- Không, tôi... xin lỗi đã ngắt lời... tôi đang cố tìm hiểu xem vì sao người thư ký đó có tại đây?

- À, anh ta được bổ thay Semyon Ivanovich vừa mất. Có chỗ trống và thế là anh ta có việc. Thật tội nghiệp Semyon Ivanovich, để lại ba đứa con nheo nhóc. Vợ ông ta đến khóc lóc với ngài Bộ trưởng. Nghe đâu bà ta đã có một số vốn nhỏ.

- Không, Anton Antonovich, tôi muốn biết chuyện khác.

- Anh nói sao? À, nhưng sao việc đó làm anh bận tâm dữ vậy? Tôi khuyên anh đừng bối rối như thế. Nói cho cùng đó chỉ là một chuyện nhất thời và đầu sao cũng chẳng phải chuyện của anh. Đó là ý Chúa, phàn nàn mãi sẽ mang tội. Anh có thể thấy sự khôn ngoan của Người trong đó. Tôi thì lúc nào cũng không cho đó là lỗi của anh. Có biết bao chuyện lạ trên thế giới. Tạo Hóa rất rộng lượng, anh sẽ không bị quy trách nhiệm đâu. Ví dụ hai người - anh vừa gọi thế nào nhỉ - à, cặp sinh đôi người Thái đó, lưng

dính liền nhau. Vậy thì họ phải có cách sống với nhau, ăn ngủ với nhau. Theo tôi biết họ kiếm được rất nhiều tiền.

- Đợi chút đã, Anton Antonovich...

- Tôi hiểu, tôi hiểu. Nhưng đã sao? Tin tôi đi, đâu có gì phải bấn lên thế? Có gì đâu? Anh ta cũng chỉ là một viên chức nhà nước, một người coi bộ tháo vát. Anh ta nói tên là Golyadkin, không phải người ở đây, và đã từng làm thư ký cho chính phủ. Anh ta đã gặp ngài Bộ trưởng.

- Ngài Bộ trưởng nói gì?

- Không có chi đặc biệt. Tôi biết là anh ta trả lời thỏa đáng mọi câu hỏi, đưa lý do xin việc - không có phương tiện sống, anh ta quyết tìm một chỗ làm và rất quan tâm đến sự “làm việc dưới quyền của ngài, thưa ngài Bộ trưởng”. Và anh ta nói chuyện đứng đắn, nói đầy đủ. Tỏ ra là một người khôn khéo. Dĩ nhiên là anh ta đến có giới thiệu. Nếu không làm sao được thu dụng?

- Ai giới thiệu anh ta? Tôi muốn nói là ai đã nhúng tay vào cái việc nhục nhã đó?

- Tôi biết anh ta được giới thiệu rất đàng hoàng. Ngài Bộ trưởng đã cười với Andrei Filipovich về chuyện đó.

- Cười với Andrei Filipovich?

- Vâng, dầu Andrei Filipovich chỉ cười mỉm nói là nếu anh ta chu tất công việc thì không có lý do gì phản đối.

- Rồi sao nữa? Ông làm tôi vững bụng một chút. Tiếp tục đi, Anton Antonovich.

- Tôi lại không hiểu nổi anh... Đâu có gì rắc rối lắm. Việc rất giản dị và như tôi đã nói là chẳng có gì mà anh phải cuống cuồng lên như thế, chẳng có gì mà phải...

- Tôi muốn hỏi ông, Anton Antonovich à, có phải ngài Bộ trưởng không nói gì khác, chẳng hạn không nói gì đến tôi, hả?

- Chắc rồi! À, có... Không có gì cả. Anh khỏi lo. Dĩ nhiên mới thấy ai cũng lấy làm lạ... Lấy ví dụ tôi, tôi ít khi nhận ra điều gì từ đầu. Thật tôi cũng không hiểu sao tôi lại không nhận thấy thế trước khi anh nhắc tôi. Nhưng yên chí là ngài Bộ trưởng không nói gì, không một chữ nữa.

Anton Antonovich đứng dậy.

- Vậy thì, Anton Antonovich, tôi...

- Tôi xin lỗi. Nãy giờ nói chuyện về mấy thứ vẫn vợ đó quên cả phải làm một vài chuyện quan trọng. Tôi phải đi xem đây.

Có tiếng Andrei Filipovich gọi :

- Anton Antonovich, ngài Bộ trưởng đang hỏi ông.

- Đợi chút, tôi tới ngay - Anton Antonovich đáp lớn, vợ một chồng hồ sơ, vội vã bước qua Andrei Filipovich tiến vào văn phòng vị Bộ trưởng.

- “Chuyện gì vậy?”.

Golyadkin nghĩ thầm “Họ đang làm trò gì chắc. Mình biết rồi, thì gió thổi như vậy... Cũng không đến nỗi nào. Mọi sự còn có vẻ thuận lợi nữa”. Chàng nói thầm, khoan khoái xoa tay và vui sướng quên cả cái cảm giác khó chịu do chiếc ghế gây ra “Vậy việc của ta sẽ là một việc rất thường, sẽ xong cả. Chẳng có ai xì xầm, mấy tên ba xạo ngồi đó có chuyện riêng phải lo. Thật tốt hết sức! Đối với người tử tế, mình vẫn luôn luôn mến và kính

trọng... Nhưng phải nói là mình cũng không tin gì Anton Antonovich lắm. Đầu ông ta bạc rồi, già quá ông ta đâm ra lẫn thẩn. Nhưng cái quan trọng, vẻ vang nhất là ngài Bộ trưởng không nói gì, như vậy chắc là không biết gì. Tốt lắm, mình thích thế. Chỉ có điều tại sao Andrei Filipovich lại phải chêm cái cười như vậy? Ông ta tính gì đây? Đồ hèn! Tại sao cứ mãi xía vô chuyện mình? Tại sao cứ chọt vào chuyện kẻ khác như con mèo đen vậy? Chỉ hại người ta thôi...”.

Golyadkin lại nhìn quanh, hy vọng trần trề đầu vẫn còn một nỗi e dè mơ hồ. Bây giờ chàng còn muốn sẵn tới bên các nhân viên khác, nói chuyện khi ra về hoặc lân la với họ trong lúc làm, và bảo họ, hay bóng gió cho họ rằng: các ông thấy chưa, như vậy đó, giống nhau như đúc, một trường hợp khó tin như định mệnh muốn gạt găm vậy. Nghĩa là đầu coi mọi sự như một trò đùa vẫn lờng xem tầm nguy hiểm thế nào, “bởi vì dưới mặt nước êm ả có thể có ông thần dữ” người hùng kết luận.

Sự thật, Golyadkin không giữ mãi ý định lân la với các nhân viên khác, chàng đổi ý rất lẹ. Chàng cho rằng như vậy là đi quá xa “Đó là tật của mình”. Chàng vỗ trán “hể vui quá thì lại quá đà. Golyadkin, mầy bộp chộp quá. Hãy đợi xem”.

Lòng chàng đầy hy vọng, tưởng như được sống lại. Chàng nghĩ “Đừng bận trí. Mình làm như vừa cất được gánh nặng ngàn cân không bằng. Nhưng giải pháp thật giản dị. Như chuyện ngụ ngôn của Krylov. Muốn mở hộp chỉ cần bật nắp, dễ quá, trong chuyện ngụ ngôn đâu có gì rắc rối như vậy. Chuyện ngụ ngôn thật ý nghĩa, Krylov thật khôn ngoan biết chừng nào. Đúng là một nhà thơ ngụ ngôn vĩ đại! Chúc người thư ký đó may mắn. Cứ để hăn làm trong sở này, nếu hăn không xía vào chuyện người và không hại ai thì hăn cũng sẽ được lòng mình”.

Thời gian trôi qua, lúc Golyadkin nghĩ đến đó thì đã bốn giờ. Sở đóng cửa. Andrei Filipovich cầm lấy nón và mọi người theo thói quen cũng làm thế. Golyadkin nhàn nhã rời khỏi sở sau cùng, sau khi mỗi người đi mỗi

ngã. Trên đường về chàng thấy như đang ở trên Thiên đàng. Chàng quyết định đi vòng thêm một khoảng trên đường đến đại lộ Nevsky. Chàng tự nhủ “Cuộc đời là đây. Một chuỗi biến cố bất ngờ. Và thời tiết dễ chịu, sáng sủa tuy hơi lạnh, chẳng bao lâu sẽ có tuyết mà trượt xe. Khí lạnh thật thích hợp cho dân Nga vì dân Nga rất chịu tuyết lạnh. Mình thích người Nga vì vậy mình cũng thích những bông tuyết đầu tiên rơi xuống đất, vào đúng cái lúc để đi săn thỏ rừng như mấy người thợ săn bảo thế. Thật tuyệt. Không có gì phải bận trí hết”.

Đó là cách Golyadkin biểu lộ nỗi vui được sống, dầu vẫn còn điều gì đó khiến chàng không yên, điều gì không hẳn là lo sợ nhưng vẫn làm tim chàng đập mạnh đến nỗi chàng không biết làm sao để bớt được cái đè nặng đó.

“Khôn hơn là nên đợi trước khi mừng. Nhưng có ăn thua gì đâu? Được rồi, thử xem. Bạn trẻ ơi, nghĩ lại đi. Trước hết, đây là người giống hệt bạn, giống hệt như đúc. Rồi sao? Mình có khóc vì anh ta giống mình không? Có được gì đâu? Cần quái gì. Mình cứ vui đường mình. Được rồi, cứ để hẳn làm trong sở. Nhưng cũng kỳ, rồi lại sẽ có chuyện như anh em Thái Lan nọ... Nhưng anh em đó có ăn nhập gì? Họ sinh đôi, nhưng còn bao nhiêu người có những cái kỳ cục khác? Chẳng hạn ai cũng biết danh tướng Suvorov thích cục tác như gà. Nhưng ông ta làm thế vì chính trị, vì chỉ huy quân sĩ. Nhưng chỉ huy quân đội sao phải làm vậy? Mình chỉ nên lo việc mình, đừng động đến ai bởi chính nhờ cái ngay thẳng đó mình khinh bỉ kẻ thù. Mình chẳng hề âm mưu nọ và hãnh diện về việc đó. Mình trong sạch, thẳng thắn, vui vẻ, rộng lượng”.

Thình lình dòng tư tưởng của Golyadkin bỗng ngưng ngang. Chàng lại run lên và thậm chí còn nhắm mắt trong một giây, hy vọng điều làm chàng sợ hãi chỉ là một ảo tưởng. Rồi chàng mở mắt, lo lắng liếc bên phải. Không, không phải là ảo tưởng.

Đi bên cạnh Golyadkin bằng những bước ngắn, nhanh nhẹn là người đồng sự mới của chàng. Y mỉm cười nhìn Golyadkin, như đang chờ dịp nói chuyện với chàng. Nhưng cuộc nói chuyện vẫn chưa bắt đầu. Cả hai đi như vậy chừng 50 thước, với một Golyadkin cố giấu mặt trong cổ áo và nón sùm sụp, mà lúc nào cũng khổ sở tưởng như áo và nón của người bên cạnh cũng vừa được lột ra từ mình và đầu Golyadkin.

Cuối cùng, người hùng của chúng ta mở miệng mà không nhìn người nọ :

- Thưa ông, tôi không nghĩ là mình cùng về một đường. Còn có thể nói chắc vậy - Sau một lúc, chàng tiếp - Và sau hết tôi nghĩ là tôi đã nói rõ rồi - Chàng kết luận một cách cương quyết.

Bạn đồng hành của Golyadkin rất cuộc đành nói :

- Tôi muốn... tôi nghĩ ông rộng lòng tha lỗi... Tôi không biết nói với ai bây giờ... Phần tôi - hy vọng ông bỏ qua cái dai dẳng của tôi - tôi còn có cảm tưởng là sáng nay ông có thiện cảm với tôi. Còn tôi, tôi thấy mến ông đặc biệt...

Đến đây, Golyadkin thầm mong người đi bên mình lột xuống đất.

- Yakov Petrovich, tôi dám mong ông khoan dung nghe tôi nói...

- Chúng ta... ở đây... không, hãy đến nhà tôi - Golyadkin quyết định - Từ đây chúng ta sẽ qua đại lộ Nevsky. Sẽ thuận tiện hơn rồi đi con đường hẹp đó... Đúng rồi, như vậy tốt hơn.

- Tốt lắm, hãy đi con đường hẹp đó.

Người đồng hành của Golyadkin nói giọng ngại ngùng như muốn tỏ ra là mình không có quyền chọn lựa. Phần Golyadkin, chàng hoàn toàn hoang

mang không biết việc gì đang xảy ra. Thật tình chàng vẫn chưa hết kinh ngạc.

LÀ BÓNG HAY LÀ HÌNH

Fyodor Mikhailovich Dostoevsky

www.dtv-ebook.com

Dịch giả: Đinh Đắc Phú

Chương 7:

ước lên cầu thang, Golyadkin thấy bình tĩnh trở lại. Chàng tự mắng thầm: “Đồ ngu, mình dẫn hắn đi đâu đây? Tại sao mình lại phải đưa đầu vào trông như thế này? Petrushka mà thấy được hắn sẽ nói làm sao? Thằng vô dụng đó sẽ tưởng tượng ra những cái gì? Cái thằng thô lỗ mà lại đa nghi đó?”.

Nhưng đã quá trễ để đổi ý. Golyadkin gõ cửa. Cửa mở. Petrushka giúp khách cởi áo ngoài. Golyadkin liếc Petrushka, cố đoán hắn đang nghĩ gì. Nhưng chàng ngạc nhiên khi thấy gã giúp việc không lộ vẻ gì kinh ngạc. Hắn còn có vẻ như đang đợi việc này xảy đến. Dĩ nhiên lúc này hắn cũng vẫn có cái nhìn như chó sói đang muốn thịt con mồi.

Golyadkin nghĩ ngợi.

“Có phải ai đã mê hoặc chúng không? Phải có quỷ ám chúng rồi. Coi bộ chúng bất thường quá. Quỷ thần ơi!”.

Golyadkin nghĩ như vậy lúc đưa khách vào phòng và mời ngồi. Khách có vẻ như đang bối rối lắm. Anh ta ngượng ngùng theo dõi từng cử chỉ của Golyadkin, nhìn vào mắt Golyadkin như muốn được biết chàng đang nghĩ gì. Có một vẻ gì như rụt rè, bị dồn ép, sợ sệt trong cử chỉ của anh ta, nếu lấy một hình ảnh khác để so sánh thì anh ta trông giống như một người không có quần áo phải mặc quần áo của kẻ khác mà lại nhận thấy tay áo quá dài phủ luôn cánh tay trong khi vạt dưới lại cao lên đến cổ nên cứ phải kéo

xuống, vừa cố che giấu cử chỉ lố bịch của mình lại vừa liếc xem có ai cười nhạo không - và mặt anh ta đỏ như gấc, mất cả tự tin.

Golyadkin đặt nón ở cửa sổ. Nón rơi xuống sàn. Khách vội vã chạy đến nhặt lên, phủ bụi và đặt vào cạnh cửa. Nhưng rồi lại đặt xuống gần ghế nơi anh ta đang khép nép ngồi.

Việc bất ngờ này cho Golyadkin thấy là người kia đang cần đến mình. Vì vậy chàng không lo phải mở đầu cuộc nói chuyện như thế nào. Cứ để mặc y nhưng khách không hiểu vì rụt rè hay nghĩ là nên lịch sự đợi chủ nhân mở lời trước cũng ngồi im. Lúc đó, Petrushka xuất hiện, nhìn vào góc phòng nơi chủ khách đang ngồi trơ ra, hỏi giọng bản nhản :

- Tôi có phải dọn hai phần ăn không?

- Không rõ... Bạn thế nào?... Thôi được, cứ dọn hai phần ăn.

Petrushka bước đi. Golyadkin liếc sang khách. Anh ta đỏ mặt. Là người tử tế, Golyadkin nghĩ ngay ra một giả thuyết: “Thật là một kẻ khốn khổ” chàng nghĩ “Đúng là ngày đầu đi làm việc. Chắc anh ta cũng đã khổ nhiều. Có lẽ cái bộ đồ coi được trên mình là tất cả tài sản của anh ta. Anh ta cũng không có tiền ăn. Nhìn xem, thật tội nghiệp. Mà thôi đừng thắc mắc nữa. Thà như vậy còn hơn...”.

Golyadkin mở đầu :

- Xin lỗi... Ông có thể cho biết quý danh...?

- Tôi... Tôi tên Yakov Petrovich Golyadkin - Khách trả lời nhỏ, như hổ thẹn vì cũng được gọi là Yakov Petrovich Golyadkin và cầu mong một sự tha thứ.

- Yakov Petrovich! - Người hùng của chúng ta lặp lại, không giấu nổi sự ngạc nhiên.

- Vâng, đúng vậy. Tôi trùng tên với ông.

Người khách rụt rè của Golyadkin trả lời, lần này đã dám nở nụ cười, nói nhỏ nhẹ. Nhưng lại bối rối ngay vì thấy chủ nhân không đùa.

- Tôi muốn hỏi vì sao tôi được cái hân hạnh...

- Biết ông tử tế và rộng lượng - Khách hơi nhồm người, nói nhanh đầu vẫn còn nhút nhát - tôi bạo gan tìm đến ông để có được sự quen biết và chờ...

Anh ta lộ vẻ khó khăn trong việc tìm chữ cho thích hợp và cố nói sao cho đừng khúm núm cũng như đừng tự hạ mình, như là điều đó có thể khiến anh ta thấy xấu hổ, nhưng đồng thời cũng không dám mong sự ngang hàng. Nghĩa là bộ anh ta như một người ăn xin no đủ, và chưa điều luyện trong việc ngửa tay xin tiền.

Golyadkin dựa vào vách, nhìn mình rồi nhìn khách :

- Tôi vẫn thấy băn khoăn... Với khả năng của tôi, tôi giúp gì được cho ông?

- Yakov Petrovich, tôi thấy thân thiết ngay với ông. Xin ông tha lỗi, vì tôi đã hy vọng, đã dám hy vọng... Yakov Petrovich ạ, tôi nghèo quá, và ở đây tôi hoàn toàn bơ vơ, xa lạ. Khi tôi nghe nói là ngoài sự tử tế ra, ông lại còn trùng tên với tôi (Golyadkin nhăn mũi khó chịu) và cũng như tôi, từ một nơi khác đến, tôi quyết định đi tìm ông và giải thích hoàn cảnh khổ sở của tôi.

- Được rồi, được rồi, thật tôi cũng chẳng biết nói sao bây giờ - Golyadkin bối rối - Hãy dùng bữa trước đã, nói chuyện sau.

Khách gật đầu, và bữa ăn được mang lên. Petrushka dọn bàn, rồi chủ lẫn khách cùng ăn. Bữa ăn không kéo dài lâu, cả hai ăn vội vàng, chủ thì áy náy

vì bữa ăn quá nghèo nàn - chàng muốn cho khách ăn ngon để y thấy chàng sống không quá tệ. Còn khách thì vô cùng luống cuống. Vừa ăn xong một mẫu bánh, anh ta không dám đưa tay lấy mẫu khác, viện lẽ là mình không đói mặc dù bữa ăn rất sang trọng, và anh ta rất hân hạnh đã được mời và sẽ biết ơn mãi. Khi cả hai ăn xong, Golyadkin đốt thuốc mời khách. Hai người ngồi đối diện nhau, và khách bắt đầu kể câu chuyện của mình.

Khách phải mất ba hay bốn tiếng đồng hồ để kể. Tuy nhiên chỉ toàn những chuyện vặt vãnh để che giấu một gốc gác bí ối. Có tòa án, có nguyên cáo, quan tòa, mưu mô lũng đoạn, vài viên chức tòa án, một thanh tra. Rồi một sự thay đổi thống đốc bất ngờ đã khiến ông Golyadkin thứ hai trở thành một nạn nhân vô tội và đem lại sự khốn khổ cho bà cô già cả Pelageva Semyonova của ông. Vì kẻ thù mà mất việc làm, anh ta phải lội bộ đến Petersburg, nơi trong một thời gian dài anh ta không kiếm ra được một công việc làm và đã phải chịu khổ sở khi cạn tiền. Hầu như anh ta phải ngủ ngoài đường, ăn bánh mì khô, vừa ăn vừa nuốt lệ, nằm trên sàn nhà bỏ hoang... Sau cùng có người tử tế giúp đỡ và giới thiệu việc làm cho anh ta.

Khách luôn luôn chậm nước mắt với chiếc khăn tay xanh trông giống hệt giẻ lau bàn. Anh ta kết luận là hiện giờ anh ta không có phương tiện sinh sống, không tiền thuê phòng hay thậm chí chỉ để mua quần áo, và anh ta không thể có nổi một đôi giày lịch sự, còn cái áo choàng chỉ là thuê đâu đó trong một thời gian ngắn.

Golyadkin cảm động thực tình. Và đầu câu chuyện có đôi chút nhảm nhí lẫn cẩm, nhưng mỗi chữ cũng như một lời nói thiêng liêng dội vào lòng chàng. Golyadkin đã quên hết mọi nghi kỵ. Chàng để tình cảm lấn lướt và cuối cùng cho rằng mình quả là thẳng diên. Mọi việc xảy đến rất tự nhiên. Dĩ nhiên cái trở trêu vẫn còn đó nhưng không có gì đáng ngại cả. Làm sao danh dự và khả năng của một người có thể bị hoen ố và mai một bởi điều mình không gây ra, mà do tạo hóa sắp đặt? Lại nữa, khách đang cầu mong một sự che chở, đang khóc lóc than van cho số phận tàn nhẫn, rõ ràng là

một người bơ vơ, một kẻ vô hại, không điêu xảo, một kẻ yếu đuối đáng thương đang bị khủng hoảng vì sự tương tự lạ lùng với chủ.

Khách tỏ vẻ đứng đắn, lo lắng lấy lòng chủ, và có cái nhìn của một người mang mặc cảm tội lỗi trước người khác. Chẳng hạn khi nói đến một điểm gì đáng bàn cãi thì khách lật đật đồng ý với chủ, và nếu lỡ khi nào khách bày tỏ một quan niệm mà Golyadkin không hưởng ứng thì khách vội vã rút lại lời nói và tuyên bố là sự thật mình cũng đồng ý với chủ. Tóm lại khách làm đủ cách để Golyadkin vừa lòng và Golyadkin cuối cùng nghĩ rằng khách quả là một bạn thiết của mình.

Khi trà được đem lên thì cũng gần 9 giờ. Golyadkin thấy vui sướng vô cùng. Chàng rất thoải mái và nói chuyện với tất cả hăng say. Chàng thích kể chuyện vui khi quá hứng thú, và bây giờ chàng đang kể cho khách nghe về những cái vui đẹp của Petersburg, về những hí viện, những hội quán, về bức họa “Ngày tàn của thành phố Pompei” của Bruylov, về hai người Anh đến Petersburg chỉ để nhìn những thiết lộ vùng Gerden mùa hè, nhìn rồi lại đi ngay, về sở làm, về Olsulfy Ivanovich và Andrei Filipovich; sự tiến bộ toàn hảo của nước Nga với sự phát triển về mặt nghệ thuật và nhân văn; về câu chuyện con trăn khổng lồ được tìm thấy ở Ấn Độ mà chàng mới đọc ở miền bắc Bee; về một nhà phê bình văn học có bí danh nam tước Brambeus v.v... Tóm lại Golyadkin rất hài lòng vì trước hết chàng thấy vững bụng, thứ đến không những chàng không còn thấy sợ hãi kẻ thù mà chàng còn muốn thách thức bọn chúng trong một trận thư hùng tàn khốc, và sau cùng là chàng có người để che chở đồng thời cũng làm được một việc thiện.

Tuy vậy, chàng cũng thấy như có con mối đang gặm nhấm quả tim mình - ôi, chỉ một con bé tí xíu - nhưng đủ khiến chàng không sao vui được trọn vẹn. Nhớ đến bữa tiệc tại nhà Olsufy Ivanovich, chàng vẫn còn thấy xót xa. Chàng có thể cho hết tất cả để những việc đó không xảy ra.

Nhưng rồi chàng lại nghĩ “có quái gì đâu?” Và quyết từ rày về sau sẽ khôn ngoan hơn và không bao giờ lầm lạc như vậy nữa.

Vì quá hứng và sung sướng, Golyadkin quyết định nếm chút mùi vị cuộc đời. Petrushka mang rượu Rhum lên và cả hai cùng pha. Rồi chủ và khách cùng cạn ly. Khách trở nên thân mật hơn, luôn luôn tìm cách chứng tỏ sự thành thật và dễ dãi của mình. Anh ta cùng vui với Golyadkin và lộ vẻ vui sướng thấy Golyadkin hài lòng, và nhìn chàng như ân nhân thật sự của mình. Một lần anh ta lấy một mảnh giấy và một cây bút, bảo Golyadkin quay đi khi anh ta viết gì đó, viết xong anh đưa cho ta Golyadkin xem, đó là một bài tứ cú viết với tình ý tràn trề, thể thơ nhẹ nhàng và nét chữ bay bướm. Rõ ràng do chính khách sáng tác:

Nếu bạn có bao giờ quên tôi

Phần tôi tôi sẽ không sao quên được

Bởi cuộc đời nhiều biến cố đổi dời

Hãy nhớ rằng đôi ta đã có lần hội ngộ

Golyadkin ôm chầm lấy khách, mắt đăm lẹ, cảm động thực sự, rồi chàng kể cho anh ta nghe những chuyện thầm kín riêng tư của mình, trong đó Andrei Filipovich và Klara Olsufievna được nhắc nhở nhiều nhất.

Chàng vỗ về khách :

- Yakov Petrovich, chúng ta sẽ thân nhau là cái chắc. Chúng ta sẽ sống bên nhau như cá với nước, như anh em. Có việc chúng ta sẽ bàn tính với nhau, đêch cần ai cả. Yakov Petrovich, đừng bao giờ tin ai hết. Tôi biết bạn rõ, hoàn toàn hiểu bạn. Bạn là người luôn luôn đi kiếm kẻ khác để thổ lộ tất cả những gì trong lòng mình. Bạn quả thực thà, không tinh ranh chút nào cả. Đừng, đừng gần gũi họ...

Khách hoàn toàn tán đồng. Anh ta cảm ơn Golyadkin nhiều lần và cuối cùng bật khóc.

Với giọng xúc động, Golyadkin gọi khách với tên tắt thân mật :

- Yasha, sao không đến ở với tôi? Nhất định chúng ta sẽ rất sung sướng. Sao, bạn nói gì? Đừng để sự trùng hợp lạ lùng đó làm phiền bạn. Yasha, phản kháng làm gì? Đó là một việc tự nhiên. Hơn nữa, để tôi nói bạn nghe, Tạo Hóa rất rộng lượng. Tin tôi đi, tôi nói vậy tự đáy lòng tôi đó. Giống như anh đối với em. Nhớ là chúng ta sẽ bàn định với nhau. Sẽ diệt hết chúng nó cho chúng nó thấy.

Khi cả hai đã cùng cạ ly thứ ba, rồi thứ tư, Golyadkin có hai cảm giác: chàng thấy sung sướng tột độ rồi thấy mình đứng không vững nữa. Khách đương nhiên ngủ lại mà khỏi phải mời. Hai chiếc ghế đặt sát lại thành một chiếc giường tạm. Khách nói với Golyadkin rằng dưới mái nhà của một người bạn chỉ cần nằm trên sàn nhà cũng đủ ấm êm rồi. Anh ta ngủ nơi nào cũng được và cũng lấy làm biết ơn. Bây giờ anh ta thấy như mình đang ở trên thiên đàng. Anh ta đã chịu nhiều bất hạnh và khổ cực trong đời, nhưng ai biết được tương lai sẽ ra sao? Biết đâu anh ta sẽ lại còn phải chịu như vậy?

Golyadkin phản đối quan niệm bi quan đó và cho rằng con người phải đặt lòng tin vào Thượng đế. Khách đồng ý ngay và nói dĩ nhiên không ai có thể như Thượng đế được. Điều này khiến Golyadkin nghĩ rằng trên một phương diện nào đó người Thổ đã có lý khi gọi Thượng đế ngay cả trong giấc ngủ. Thật ra chàng không hề a dua với một số học giả bài bác tiên tri Mohammed của Thổ, người mà Golyadkin xem như là một chính khách. Rồi từ điểm này Golyadkin nói đến một bài viết rất hay về một tiệm hớt tóc của người Algérie chàng đọc được trong phụ trương một tờ báo.

Chủ và khách cùng cười đầu óc giản dị của người Thổ đầu thấy vẫn còn thua kém người Thổ ở đức tin cuồng nhiệt được hỗ trợ bằng nha phiến của họ.

Khách bắt đầu thay quần áo và Golyadkin bước ra sau vách ngăn, một phần vì lịch sự không muốn để cho kẻ khác phải áy náy vì không có được một bộ đồ để coi, phần khác muốn biết thái độ của Petrushka thế nào, để làm cho hẳn vui, để ai cũng thấy sung sướng hài lòng. Nhưng phải nói là sự hiện diện của Petrushka vẫn còn khiến Golyadkin thấy khó chịu.

Chàng bước nhẹ vào phòng Petrushka và nói :

- Petrushka, mày có thể lui. Đi ngủ đi, mai sáng tám giờ đánh thức tao dậy. Hiểu chưa?

Golyadkin nói với giọng êm ái và thân thiện không ngờ. Nhưng Petrushka không trả lời. Y loay hoay bên cạnh giường, không cả nhìn chủ mà theo phép lý ra y phải nhìn. Y càu nhàu, nhát gừng :

- Dĩ nhiên là hiền. Chẳng có gì đặc biệt.

- Tốt lắm, Petrushka, tao nói vậy để mày khỏi lo, cho mày khỏe khoắn. Ai cũng sung sướng, tao cũng muốn mày như vậy. Chúc mày ngủ ngon. Chúng ta ai cũng phải làm để có ăn, và tao không muốn mày nghĩ rằng là...

Golyadkin ngừng lại, tự hỏi mình có đi quá xa chẳng - “mình đi quá lỗ rồi” chàng nghĩ, và bước ra khỏi phòng Petrushka, bực bội với chính mình. Chàng thấy như bị xúc phạm bởi cái khô khan lãnh đạm của Petrushka. Chàng nghĩ thầm “Mình đang tử tế với thằng cục súc. Lẽ ra hẳn phải vui sướng và vinh hạnh lắm, thế mà hẳn lại không sẵn đón tí nào. Thôi mặc kệ, chắc thứ đó nó như vậy”.

Golyadkin trở về phòng, hơi nghiêng ngả, và ngồi xuống mép giường khi thấy khách sửa soạn đi ngủ.

Chàng lắc lư đầu, thì thầm :

- Yasha, bạn có thể cho rằng bạn là thằng du đãng và có lỗi với tôi. Để tôi nói cho bạn hay, hồi người bạn cùng tên thân mến, bạn là một tên... bạn biết chứ?

Golyadkin thấy thích thú và dễ chịu với khách.

Sau cùng Golyadkin chào khách và đi nằm. Khách ngáy liền. Nằm thoải mái trên giường, Golyadkin mỉm cười nói thầm với mình “Mày say rồi, thằng mất dạy, Yakov Petrovich Golyadkin, mày say với chính cái tên của mày. Có quái gì đâu mà mày sượng thế? Ngày mai mày lại sẽ khóc, hồi thằng bé khóc nhè, rồi họ lại làm gì mày nữa đây?”.

Bỗng nhiên một cảm giác lạ lùng - vừa hồi hận, vừa nghi ngại - xâm chiếm Golyadkin.

Chàng nghĩ :

- “Mình vừa quá lố rồi. Đầu mình quay cuồng, mình say rồi. Không tự kiểm soát nổi, đã nói bậy ít nữa là ba lần. Đầu nghĩ là mình thận trọng đi chẳng nữa, và mình biết chắc là tha thứ và bỏ qua là đức tính đầu tiên, nhưng sao...”

Golyadkin nhồm dậy ra khỏi giường, tìm cây đèn và đi nhìn khách lần nữa. Chàng đứng trên đầu giường của kẻ ngủ say, thầm nghĩ “Thật coi không được! Chỉ là một trò đùa độc ác mà mình là nạn nhân. Đúng là thế”.

Rồi chàng trở về giường. Đầu chàng quay cuồng như có hàng vạn âm thanh đang khua động, đang kêu réo. Chàng bắt đầu chập chờn vào giấc ngủ, như đang muốn nhớ lại điều gì, nghĩ đến điều gì hào hứng, hay đang tự giải thích một chuyện gì quan trọng nhưng rắc rối, nhưng không thể làm gì được. Giấc ngủ đến với đầu óc lộn xộn của chàng, và chàng ngủ như một kẻ không biết uống rượu mà khi gặp bạn bè phải uống một lúc năm ly.

LÀ BÓNG HAY LÀ HÌNH

Fyodor Mikhailovich Dostoevsky

www.dtv-ebook.com

Dịch giả: Đinh Đắc Phú

Chương 8:

ôm sau Golyadkin thức dậy lúc 8 giờ như thường lệ. Những chuyện của ngày hôm trước lại đến ngay với chàng, khiến chàng phải nhăn mặt. Ngồi nhồm dậ, nhìn sang giường của bạn, chàng tự nói thầm “Tối qua mình như thằng khùng”.

Nhưng chàng vô cùng kinh ngạc không thấy ông bạn quý cũng như chiếc giường ông ta nằm đâu cả. Chàng suýt bật tiếng la hoảng: “Cái gì vậy? Vậy là sao? Chuyện lạ gì nữa đây?”.

Trong lúc Golyadkin đang há hốc, Petrushka bước vào với khay trà. Golyadkin chỉ vào chỗ đã kê giường cho khách tối qua, hỏi :

- Ông đâu rồi?

Lúc đầu Petrushka không trả lời cũng chẳng thèm nhìn chủ, mà lại nhìn vào góc phòng khiến Golyadkin cũng phải ngó theo. Nhưng sau một lúc im lặng Petrushka đáp với giọng câu kính :

- Ông chủ không có nhà.

Golyadkin chưng hửng, thấy như ghen thờ :

- Mà nói cái gì vậy hả thằng điên? Tao là chủ đây đang ở đây này.

Petrushka chẳng buồn trả lời, nhìn Golyadkin lạnh lẽo. Cái nhìn đầy oán trách như một con lốc xoáy tàn nhẫn. Golyadkin muốn rụng rời khi nghe Petrushka nói là người kia đã đi cách đây một tiếng rưỡi, bảo là không đợi được. Petrushka có vẻ thành thật, chắc chắn không phịa ra, nhất là cái nhìn trách móc và hai chữ người kia của hắn phù hợp với không khí khó thở này. Tuy vậy, Golyadkin vẫn thấy còn gì bí ẩn đây, và định mệnh chắc vẫn còn dành cho chàng những sự bất ngờ không hề lý thú chút nào.

Chàng nói thầm :

- “Được rồi, để xem sao. Rồi mình cũng có dịp hiểu. Lạy trời”.

Chàng rên rỉ “Tại sao mình lại phải mời hắn đến đây? Ma quỷ nào xui khiến vậy? Mình đã đưa đầu vào tròng của bọn nó. Ngu quá sức! Mình đã không thoát ra nổi, giống như thằng du thủ du thực, tên thư ký hạng bét, như con chuột ướt, con mẹ già ngu ngốc, con mẹ lảm mồm xấu xa! Thật khốn nạn, chỉ có con vật đó mới làm bài thơ giả dối như vậy. Nếu hắn trở lại mình phải làm sao? Nên chỉ ra cửa chẳng? Chắc chắn có nhiều cách nói: ‘Ông phải hiểu là đồng lương nhỏ bé của tôi...’ hoặc có thể làm hắn thối chí khi nghe mình bắt hắn góp phen nửa tiền phòng và bắt trả trước. Cũng chẳng cần phải làm như vậy cho mất thể diện. Phải chi mình có thể khiến Petrushka khó chịu với hắn, hay làm cách nào đó cho hắn đi. Mình có thể khiến chúng hục hặc nhau. Mà cũng đừng làm vậy, vừa nguy hiểm lại có vẻ không đường hoàng. Ồ, cần gì! Nhưng nếu hắn không trở lại? Vậy cũng không được, đêm qua mình ba hoa quá. Thật mình bậy vô cùng. Sao ngu thế không biết nữa. Làm như chưa hề biết khôn là gì. Bây giờ ví dụ hắn đến nói là đã quyết định không nhận lời mời đến ở? Lạy trời cho hắn làm vậy. Mất gì mình cũng chịu”.

Golyadkin vừa uống trà vừa nghĩ ngợi, mắt luôn nhìn đồng hồ.

- “Chín giờ kém mười lăm, cũng đã đến giờ rồi. Chuyện gì lại xảy ra nữa đây? Mình chỉ muốn biết những gì đằng sau mấy trò lừa lọc đó nhằm

mục đích gì? Mình muốn biết bọn đó muốn gì và sẽ làm gì trước tiên”.

Golyadkin không thể nhẫn nại nữa. Chàng dẹp ống điếu chưa kịp đốt, mặc đồ, hấp tấp đến sở, hy vọng sự có mặt của mình sẽ chặn đứng những hiểm nguy đe dọa. Chắc chắn là có hiểm nguy rồi.

Ở lối vào, Golyadkin cởi áo ngoài và giày. “Được rồi, có thử coi. Sẽ chơi đến cùng”.

Quyết định như thế, người hùng của chúng ta kéo thẳng quần áo, hài lòng với bộ vó lẫm liệt của mình, bước qua cửa định vào phòng nhưng lại chạm phải người bạn đêm qua. Golyadkin thứ nhì như không nhận ra chàng đầu hai người sát sạt nhau. Hắn có vẻ bận rộn, định đi đâu đó. Bộ hắn hấp tấp như tỏ ra “tôi phải đi lo một việc đặc biệt quan trọng”.

Người hùng của chúng ta chụp lấy người khách :

- Bạn đây rồi, a...

Golyadkin thứ nhì cố gỡ tay ra :

- Khoan đã, xin lỗi, muốn gì sẽ nói sau.

- Không, đứng đây. Coi bộ bạn muốn làm cho tôi... bạn muốn...

Khách miễn cưỡng đứng yên :

- Muốn gì? Làm ơn nhanh lên, nói gì cứ nói đi.

- Yakov Petrovich, phải nói là tôi lấy làm ngạc nhiên khi thấy bạn như vậy. Tôi chưa hề chờ ở bạn một việc như thế này bao giờ.

- Chuyện gì cũng phải theo luật lệ. Ông phải gửi tờ thỉnh nguyện lên ông trưởng phòng, theo hệ thống hành chánh đến trưởng cơ quan, ông có mang tờ thỉnh nguyện đó không?

- Tôi thật không hiểu được bạn, Yakov Petrovich ạ. Bạn không nhận ra tôi sao? Chắc bạn chỉ đùa chút thôi. Bạn vui quá, đùa thật là có duyên.

Golyadkin thứ nhì làm như mới nhận ra Golyadkin thứ nhất :

- À, thì ra bạn. Sao, bạn ngủ ngon không?

Hắn cười gượng gạo, giả tạo, không phải cái cười của một kẻ đang mang ơn. Hắn nói rất vui khi được biết Golyadkin thứ nhất ngủ ngon. Rồi hắn đưa đẩy đôi chân, nghiêng người, liếc sang phải rồi sang trái, nhìn ra cửa bên cạnh, nói nhanh rằng mình có chuyện phải đi gấp, rồi vọt ra cửa biến mất.

Golyadkin thấy một thoáng tê tái: “Có chuyện rồi đây”. Chàng tưởng như có trăm ngàn con kiến đang bò khắp người. Nhưng bước đến bàn chàng lại nghĩ: “Mình cũng đã biết hắn đến đây với nhiệm vụ đặc biệt. Đúng rồi, hôm qua mình đã biết rồi. Không có gì đáng ngờ, hắn lo việc cho ai đó...”.

Lúc Golyadkin đã ngồi vào bàn, Anion Antonovich hỏi :

- Anh đã xong mở tài liệu ngày hôm qua chưa? Có mang theo đó không?

Golyadkin rụt rè :

- Vâng, có đây.

- Tốt lắm, tôi hỏi vì Andrei Filipovich đã hỏi hai lần. Ông Bộ trưởng có thể gửi tài liệu đó bất kỳ lúc nào.

- Tôi làm xong rồi, Anton Antonovich ạ...

- Vậy thì tốt lắm.

- Anton Antonovich, tôi luôn luôn chu tất đảng hoàng và không bao giờ bỏ qua những công việc cấp trên giao phó.

- À, phải. Nhưng tại sao anh nói vậy?

- Chả tại sao cả. Tôi chỉ muốn nói là... là có những kẻ xấu bụng, ghen tị ngày nào cũng cần nói xấu kẻ khác như cần ăn.

- Tôi chưa được rõ lắm. Anh muốn nói đến ai?

- Anton Antonovich, tôi muốn nói là tôi tin sự ngay thẳng, tôi khinh bỉ những lối bất chính. Tôi không hề âm mưu, và tôi lấy làm hãnh diện về hạnh kiểm của tôi, dầu chỉ với tôi thôi.

- Đúng, tôi hoàn toàn đồng ý với anh. Nhưng tôi xin phép nói điều này: trong một xã hội tốt, những kẻ ưa bài bác thường không được tha thứ. Tôi có thể bị công kích lúc vắng mặt, vì ai lại không bị nói xấu sau lưng? Nhưng dầu gì tôi cũng không để ai dám láo xược trước mặt tôi. Tóc tôi đã bạc màu vì phục vụ, và chắc chắn tôi không chịu nổi những gì chướng mắt.

- Không, không. Anton Antonovich, chắc ông không hiểu ý tôi. Hãy tin rằng tôi chỉ nói đến vấn đề danh dự.

- Vậy anh cũng bỏ qua cho chúng tôi. Chúng tôi được dạy dỗ theo lối xưa, và đã quá thời để hiểu được lối mới của các anh. Tuy nhiên sự hiểu biết công việc của chúng tôi đã chứng tỏ việc chúng tôi đã phục vụ đắc lực cho tổ quốc chúng ta, và chắc như anh cũng biết, tôi đã có huân chương phục vụ 25 năm không hề phạm lỗi...

- Tôi rất đồng ý, hoàn toàn đồng ý, Anton Antonovich ạ, nhưng không phải ý tôi muốn nói đến điều đó. Tôi đang nói về những mặt nạ...

- Mặt nạ?

- Không khéo ông lại hiểu lầm ý tôi. Anton Antonovich, tôi nói vậy nghĩa là... đó chỉ là một thuyết của tôi... Tôi nghĩ là đạo này thiếu gì những kẻ mang mặt nạ, và càng ngày càng khó xét đoán được người ta.

- Tôi không nghĩ đó là điều khó. Sự thật, không có gì dễ hơn, mà cũng chẳng phải khổ công xét đoán tìm tòi làm gì.

- Không, tôi không đồng ý điều đó, Anton Antonovich ạ. Thí dụ như tôi đây, tôi chỉ mang mặt nạ lúc nào cần, lúc hội hè, họp bạn, theo cái nghĩa trực tiếp, nhưng không phải ngày nào tôi cũng mang mặt nạ khi gặp người khác. Tôi nói theo nghĩa bóng. Tôi muốn nói vậy.

Anton Antonovich ôm xấp giấy tờ vào phòng vị giám đốc :

- Vậy thì tôi cũng đang bận, đừng nói chuyện đó trong lúc này. Điều lo lắng của anh chắc sẽ sớm tỏ rõ và anh sẽ có thể nghi ai hay buộc tội ai. Đồng thời tôi cũng sẽ rất vui lòng nếu anh đừng đem những nhận xét hay giải thích riêng chen vào công việc của chúng ta.

Golyadkin tái mặt :

- Không, Anton Antonovich, tôi không có ý đó.

Anton Antonovich đi rồi, còn lại một mình Golyadkin lại thắc mắc không biết gió bão gì nữa sẽ xảy ra. Và khi lòng chàng đang rối bời, đang tan nát, và chàng đang cố tìm lối giải quyết những rắc rối mới, cánh cửa phòng mở ra và Andrei Filipovich vừa từ phòng vị giám đốc trở lại gấp rút gọi Golyadkin. Đã biết chuyện này và không dám để Andrei Filipovich phải chờ lâu, Golyadkin đứng dậy xếp gọn giấy tờ hồ sơ và sửa soạn theo Andrei Filipovich. Bỗng Golyadkin thứ nhì như luồn dưới khuỷu tay của Andrei Filipovich đang đứng ở cửa, chúi vào phòng. Bộ vừa hấp tấp vừa cau có mặt nhọc, hấn mang vẻ mặt nghiêm nghị quan trọng đến trước Golyadkin thứ nhất, đang bị dội ngược trước sự hung hãn của hấn.

Giọng Golyadkin thứ nhì the thé :

- Yakov Petrovich, đúng những giấy tờ đó. Ngài Bộ trưởng muốn biết đã xong chưa. Nhanh lên, Andrei Filipovich đang đợi...

Golyadkin thứ nhất nói nhanh :

- Không cần đến ông cho hay.

- Không, Yakov Petrovich, bạn không hiểu tôi. Tôi nói thân tình mà. Tôi có cảm tình với bạn lắm mà.

- Nếu ông miễn cho tôi cái thứ tình bạn và thiện cảm của ông thì tôi biết ơn lắm. Bây giờ xin ông tha lỗi.

- Đợi đã, Yakov Petrovich. Nên để giấy tờ trong kẹp và ghi dấu ở trang 3.

- Xin để tôi tự lo...

- Nhưng có vết mực đây này, Yakov Petrovich. Bạn không thấy vết mực sao?

Andrei Filipovich gọi Golyadkin lần thứ hai.

- Tôi đến đây, đến ngay. Tôi đang phải... Nghe đây, ông không hiểu ngôn ngữ hả?

- Tôi nghĩ tốt nhất nên lấy dao nhíp tay đi. Nếu bạn nghe tôi, để tôi làm cho. Nếu là bạn tôi sẽ không tự làm việc đó.

Andrei Filipovich gọi lần thứ ba.

- Nhưng ông nói gì vậy? Vết mực ở đâu?

- Một vết lớn! Đó kìa! Tôi vừa mới thấy đó thôi. Để tôi lấy dao tẩy cho. Tôi thành thực giúp bạn mà. Rồi, chỉ vậy thôi.

Và nhân lúc Golyadkin đang ngỡ ngàng, Golyadkin thứ nhì chộp lấy giấy tờ ở tay chàng. Nhưng thay vì lấy dao tẩy vết mực như sẽ làm vì tình bạn,

hắn ta ôm mớ giấy tờ và chỉ hai bước đã đến trước Andrei Filipovich không hề biết gì đến sự lừa gạt đó. Cả hai đi vào phòng vị giám đốc trong khi Golyadkin thứ nhất tựa hồ bị dính chặt vào ghế ngồi, con dao trong tay như đang muốn tẩy xóa gì đó.

Chàng chưa hiểu được chuyện xảy ra, chưa tỉnh trí. Chàng biết có chuyện gì đây, và mong đừng có gì thay đổi. Chàng tìm cách nhồm dậm đi vào phòng vị giám đốc, cầu mong mọi sự đều êm thấm, không có gì để phải lo sợ.

Trong phòng liền với phòng của ông giám đốc chàng suýt va vào Andrei Filipovich và cái kẻ trùng tên với chàng đang từ phòng vị giám đốc bước ra. Andrei Filipovich tỏ ra rất vui vẻ và Golyadkin thứ nhì kính cẩn đi sau Andrei Filipovich, mặt tươi cười, bàn luận sôi nổi với Andrei Filipovich, và Andrei Filipovich luôn gật gù tán thành.

Bây giờ người hùng của chúng ta đã hiểu rồi, như sự thật cho thấy, công việc của chàng ngoài sự được hoàn tất đúng hạn còn quá sự mong đợi của ông giám đốc. Ông giám đốc rất vui lòng, và hình như có cảm ơn Golyadkin thứ nhì nồng nhiệt, cũng như hứa với hắn là lòng sốt sắng của hắn sẽ được nhớ đến khi có dịp.

Lẽ tự nhiên Golyadkin thấy cần phải phản ứng mạnh trước tiên. Mặt tái xanh như mất hồn, chàng tiến đến trước Andrei Filipovich. Nhưng thoáng nghe nói chàng muốn khiếu nại việc riêng, Andrei Filipovich từ chối không nghe, nói rằng ông ta không thể bỏ dẫu chỉ một phút cho những chuyện riêng tư này nọ.

Sự khô khan và cộc lốc của ông ta khiến Golyadkin ngỡ ngàng. Chàng nghĩ: “Có lẽ tốt hơn nên đợi lúc khác. Nên tìm Anton Antonovich”.

Nhưng rùi thay Anton Antonovich không có ở bàn giấy. Ông ta bận đi đâu đó. Chàng ngẫm nghĩ :

- “Chắc chắn những lời yêu cầu đừng làm phiền ông ta bằng những chuyện riêng hay giải thích riêng đã rõ ràng. Lão già khó khá. Nếu vậy mình làm đủ cách cho mà xem. Mình sẽ kêu nài đến ông Bộ trưởng”.

Mặt vẫn còn xanh, còn hoang mang chưa biết, phải làm gì, Golyadkin ngồi phịch xuống ghế: “Nếu không có gì xảy ra thì tốt đẹp biết bao. Thật kinh khủng, không tin nổi. Trước hết, chuyện thật phi lý và thứ đến là không thể được. Chuyện như thế chỉ có thể trong giấc mơ. Hay là vậy? Không xảy ra? Có thể là chính mình ở trong phòng ông giám đốc? Rồi sau đó mình làm mình với ai đó... Ôi, làm sao có thể có chuyện như thế này, trời ơi...”.

Trong khi Golyadkin nghĩ đó là việc không thể có được, Golyadkin thứ nhì ào ào vào phòng với xấp giấy tờ. Hắn thì thầm việc gì coi bộ cần kíp với Andrei Filipovich, trao đổi ánh mắt vội vã với vài người, đùa với người khác, rồi vội vã bước ra như đã hết giờ, trước khi ra còn đứng lại nói gì đó với vài nhân viên trẻ tuổi vừa bước vào. Golyadkin thứ nhất lợi dụng ngay dịp này chạy xô đến Golyadkin thứ nhì khi hắn vừa kịp nhận ra chàng và đang lo sợ tìm cách lẩn trốn. Nhưng trước khi hắn kịp chuyển động, người hùng đã chụp tay áo người khách đem qua. Những người chung quanh thối lui tò mò đợi xem chuyện gì sẽ xảy ra. Golyadkin thứ nhất thấy ngay mọi người không ở về phe chàng, và có một âm mưu chống lại chàng. Nhưng điều đó càng khiến chàng phải quyết liệt. Đây là giây phút định đoạt.

Golyadkin thứ nhì ngạo mạn nhìn Golyadkin thứ nhất, cộc lốc :

- Cái gì?

Golyadkin thứ nhất thấy thật khó thở. Chàng bắt đầu :

- Tôi vẫn chưa hiểu phải nghĩ thế nào về thái độ của ông đối với tôi, thưa ông.

- Sao? Xin tiếp tục.

Golyadkin thứ nhì nhìn quanh các người đang chứng kiến như muốn cho biết chuyện khôi hài sắp xảy ra.

- Sự dày dạn vô liêm sỉ, không biết xấu hổ của ông đối với tôi đã phơi bày con người thật của ông còn hơn cả... hơn cả những gì tôi có thể nói ra. Song nếu là ông tôi sẽ không dám tin tưởng nhiều vào tài cư xử của mình, không phải là chuyện đó...

Golyadkin thứ nhì nhìn thẳng vào mặt Golyadkin thứ nhất :

- Nào, Yakov Petrovich, tối qua ngủ ngon không?

- Ông hoàn toàn không biết mình rồi - Golyadkin thứ nhất hơi bàng hoàng - Mong ông đổi lối nói...

Golyadkin thứ nhì nhìn mặt trông rất khó coi :

- Ồ, bồ ơi...

Rồi bất ngờ, làm như thân thiện, Golyadkin mới dí hai ngón tay vào má phải mập mạp của Golyadkin cũ.

Người hùng của chúng ta nổi giận. Thấy chàng tức đến không nói được, mặt đỏ lên như tôm luộc và coi bộ đã hết chịu nổi, sẵn sàng sống chết, Golyadkin thứ nhì quyết đánh phủ đầu. Hắn vuốt má chàng nhiều lần, nựng cằm chàng, đùa nghịch vài giây với con mồi đang giận dữ và trước vẻ hài lòng của đám nhân viên trẻ tuổi, hắn đâm thực tình vào cái bụng phì nộn của Golyadkin thứ nhất, rồi nói với nụ cười độc ác, đe dọa :

- Không nói gì sao, người anh em? Bạn thấy không đáng nói sao? Nên nhớ, chúng ta sẽ ở bên nhau, Yakov Petrovich ạ, và chúng ta sẽ qua mặt họ hết đấy!

Và trước khi người hùng của chúng ta lấy sức, Golyadkin thứ nhì (sau khi trao đổi cái cười đầy ý nghĩa với mọi người) lại lấy về bện rộn, đầu cúi xuống, so vai, nói nhỏ gì đó về “một chuyện cần đi gấp”, xê dịch cặp chân ngắn, bước vào phòng kế đó. Người hùng không còn tin vào mắt mình và cũng không thể nào tập trung trí sáng suốt của mình được.

Khi đã tỉnh ra, chàng thấy ngay là mình đã thua cuộc, đã bị ô danh, bị chà đạp. Chàng đã bị đem ra đùa một cách trắng trợn trước mặt mọi người bởi kẻ mới ngày hôm qua chàng còn xem như người bạn tín cẩn nhất của mình, và chàng đã thật sự thất bại, tuyệt vọng hoàn toàn. Trong cái thoáng nhận thức điều đó, Golyadkin thứ nhất chồm dậy đuổi theo kẻ thù, bất cần đem xia gì tới những người đang chứng kiến cảnh nhục nhã của mình.

Chàng nghĩ thầm :

- “Chúng nó đang âm mưu hại mình. Chúng hợp lại với nhau, mỗi đứa một cách”.

Nhưng theo được vài bước, Golyadkin thứ nhất thấy cố gắng đó vô ích và quay trở lại. Chàng tự bảo: “Mày sẽ không bỏ qua. Mày sẽ chờ dịp thuận tiện. Mọi người sẽ về phe kẻ trong sạch”.

Vô cùng bình tĩnh, nhưng vẫn quyết liệt, Golyadkin thứ nhất đến ghé ngòi xuống: “Sẽ không bỏ qua”. Không còn là chuyện tự vệ một cách thụ động nữa, nhưng là một cuộc chiến ngang ngửa, và nếu có ai thấy cái lúc Golyadkia mặt mày đỏ gay và không dẫn được khích động thọc mạnh cây bút vào lọ mực và giận dữ viết lia lịa trên giấy, tất biết rằng câu chuyện sẽ không chỉ kết thúc ở đó, và Golyadkin sẽ không có cái phản ứng yếu ớt như đàn bà. Trong đầu óc Golyadkin, một giải pháp đã thành hình và chàng thề sẽ thi hành.

Tuy vậy cũng phải nói thật là chàng vẫn còn chưa biết sẽ phải làm gì. Thật sự chàng không có một ý định nào cả. Nhưng chả sao. “Thưa ngài,

không ai có thể tránh được sự lường gạt và vô liêm sỉ. Nó đưa người ta vào tròng. Chỉ có một người, đó là Grishka Otrepiev, kẻ lừa gạt cho người ta tin mình là Nga hoàng, chính hắn cũng không sống lâu được”.

Nhưng dù chuyện có xảy ra, Golyadkin cũng quyết đợi cho đến khi những mặt nạ rơi xuống và mặt thật bị phơi bày. Và vì điều đó không thể nào xảy ra được trong giờ làm việc, Golyadkin mong thời giờ trôi qua cho lẹ và quyết định sẽ không làm gì khi chưa đến lúc. Lúc nào thích hợp chàng, sẽ thực hành những gì trong đầu chàng. Rồi chàng sẽ có một kế hoạch để đập tan cái kiêu căng, để khinh bỉ dí con rắn vào bụi. Nhưng dẫu sao cũng không thể để chúng khi dễ chàng quá, chàng sẽ không có phản ứng mạnh, sẽ làm lơ, sẽ rán chịu, nếu chàng không nghĩ như vậy là hèn. Hoặc chàng sẽ cãi lầy một chút cho có lẹ, cho thiên hạ thấy, rồi lại tỏ ra nhường nhịn. Biết đâu như vậy chàng lại thắng, mà thắng hoàn toàn, nhất là nếu đối thủ công nhận chàng đúng. Rồi chàng sẽ tha thứ, nhiều khi tình bạn thăm thiết kia được nối lại, một tình bạn còn thăm thiết và che chở hơn cả ngày hôm qua, vượt lên những khó chịu về sự giống hệt của hai bộ mặt, để cả hai đều thấy sung sướng và sống bên nhau đến trăm tuổi, vân vân...

Thực tình, Golyadkin lấy làm tiếc phải kết luận rằng phen này chàng đành phải đứng lên, vì chàng đã không được gì cả mà chỉ chuốc lấy buồn phiền. Chàng nghĩ: “Giá mà hắn xin lỗi. Chỉ cần nói là hắn đùa thôi, mình sẽ bỏ qua hết, sẽ tha thứ cho hắn tất cả những chuyện khác, miễn hắn công khai xin lỗi. Nhưng mình đâu phải tấm chùi chân, mình đâu có để ai chà đạp lên được. Không một ai, nhất là những thứ thối nát như hắn. Thưa ngài, tôi không phải tấm chùi chân, ngài nên nhớ vậy...”.

Chàng tiếp tục nghĩ ngợi :

- “... Rồi cũng chỉ mình chịu mà thôi”.

Chàng quyết định phản ứng lại với tất cả sức mạnh cho đến cùng. Vâng, chàng là loại người như vậy. Chàng không để ai sỉ nhục, không tự xem là

tấm chùi chân, và chắc chắn không là người để cho một kẻ thối nát đùa bỡn.

Chúng ta sẽ không nghĩ là thật sự nếu ai muốn làm như vậy, tức là muốn biến Golyadkin thành tấm chùi chân, hẳn ta sẽ không làm được. Nếu hẳn có sắp đặt thì có lẽ hẳn sẽ không gặp phải phản ứng hay nguy hiểm nào lớn lao (có lúc chính Golyadkin cũng nghĩ thế) và kết quả sẽ là một tấm chùi chân dơ bẩn nhưng không giống những tấm thông thường. Sẽ là một tấm chùi chân có cảm xúc dầu không ai biết, và đâu đó trên tấm chùi chân tiềm ẩn một thứ xúc cảm nào đó được che giấu, không thấy được nhưng vẫn là xúc cảm.

Thời giờ trôi chậm nhưng rồi cũng đến 4 giờ. Mọi người đứng dậy và theo gương người chủ, tất cả trở về nhà. Golyadkin lẩn vào đám đông, chăm chăm nhìn người muốn tìm. Chàng thấy hẳn vội vã tiến đến chỗ người gác cổng dang đưa áo cho nhân viên và với điệu bộ dễ ghét cố hữu bắt đầu nhin nhô với mọi người trong khi đợi đến áo mình. Đây là giây phút quyết định. Golyadkin tìm cách chen vào và không muốn bị qua mặt, lên tiếng hỏi áo của mình. Tuy nhiên lại chính ông bạn của Golyadkin, người trùng tên với chàng nhận áo trước. Rõ ràng ở đây mà hẳn cũng rĩ tai, cũng âm mưu.

Golyadkin thứ nhì mặc áo, mĩa mai nhìn Golyadkin thứ nhất. Hẳn không còn che giấu trước mặt mọi người. Hẳn nhớn nhợ, nhìn quanh xem phản ứng họ, làm bộ thân thiết nhỏ to với người này, cúi chào người khác, mỉm cười bắt tay một người nữa rồi mới bước xuống lầu.

Golyadkin thứ nhất nhào theo và vui mừng khi bắt kịp hẳn ở bậc thang cuối cùng và chụp được cổ áo hẳn. Golyadkin thứ nhì hơi bất ngờ, bối rối nhìn quanh.

Giọng hẳn yếu ớt :

- Thế này là sao?

Giận dữ làm Golyadkin không nói được trong một lúc. Cuối cùng chàng thốt :

- Thưa ông, nếu ông là người trọng danh dự, mong ông nhớ lại những liên hệ thân tình giữa chúng ta hôm qua.

- À, vâng... sao? Hy vọng bạn ngủ được, phải vậy không?

- Tôi ngủ ngon lắm... Nhưng cho phép tôi được nói là ông đang chơi một trò chơi mờ ám..

- Ai nói vậy? Chỉ có kẻ nào thù tôi mới nói thế. - Người nói tên hăn là Golyadkin trả lời sắc bén và bất ngờ vùng khỏi sự nắm giữ yếu ớt của Golyadkin thật. Thoát được rồi, hăn chạy ra khỏi tòa nhà, nhìn quanh, gọi một xe kéo, nhảy vào và giây lát đã đi khỏi tầm mắt của Golyadkin.

Golyadkin thấy chán chường, bị xô đẩy, và tuyệt vọng nhìn quanh nhưng không thể tìm ra một xe kéo không có người. Chàng cố chạy bộ đuổi theo, nhưng chân căng rã rời. Chàng tựa vào cột đèn, đứng lặng vài phút, mồm há hốc, thấy đau đớn ê chề. Đối với Golyadkin, tất cả đều mất hết.

LÀ BÓNG HAY LÀ HÌNH

Fyodor Mikhailovich Dostoevsky

www.dtv-ebook.com

Dịch giả: Đinh Đắc Phú

Chương 9:

hính thiên nhiên như cũng muốn chống lại Golyadkin. Nhưng chàng vẫn đứng vững, vẫn chưa chịu khuất phục. Chàng chưa nghĩ là mình thua, và sửa soạn tiếp tục chiến đấu. Với quyết tâm đó, chàng xoa hai tay vào nhau, chỉ nhìn chàng thôi cũng hiểu là chàng chưa chịu đầu hàng. Tuy nhiên chàng biết rõ nguy hiểm cũng sắp đến. Vấn đề là làm thế nào đương đầu với nguy hiểm. Có lúc chàng cũng tự hỏi có nên bỏ ngang câu chuyện chẳng: “Ta có nên bỏ mặc đó, đừng đếm xỉa gì? Có gì đâu? Chẳng có gì cả. Ta sẽ đứng ngoài, như thế không phải ta là người trong cuộc ấy”. Golyadkin ngẫm nghĩ: “Để câu chuyện trôi qua. Không phải chuyện ta. Vậy thôi. Còn hẳn chắc cũng sẽ đứng ngoài, cũng bỏ mặc câu chuyện. Hẳn chỉ nhỡ nhớ một chút rồi sẽ bỏ hết. Sẽ như vậy! Ta sẽ lấy cái nhu để thắng cái cương của họ. Làm sao nguy hiểm được? Nguy hiểm gì đâu? Ai nói vậy? Chẳng có gì hết, một chuyện vặt vãnh không đáng để ý”.

Nhưng dòng tư tưởng của Golyadkin đột ngột bị ngưng ngang. Lời nói chưa thoát khỏi môi. Chàng tự mắng mình vì đã có ý đó, đã hèn nhất. Nhưng dù vậy chàng cũng không làm được gì hơn. Chàng tự thấy phải quyết định ngay, và mong sao có được ai đó để khuyên nên quyết định cái gì. Chàng biết nghĩ sao bây giờ? Nhưng đầu sao cũng không có thì giờ ngần ngừ suy nghĩ. Để khỏi phí thì giờ, chàng gọi xe về nhà.

Trên đường về, ngồi trong cỗ xe đang gập ghềnh, Golyadkin tự sỉ vả chàng :

- “Sao, mày thấy thế nào? Bằng lòng với những chuyện xảy ra hôm nay không, hỡi Yakov Petrovich Golyadkin? Mày sẽ định làm gì đây, hỡi thằng quý quýệt mà đáng thương? Mày đã tự tạo ra khổ sở rồi bây giờ mày lại than van khóc lóc”.

Lúc đó chàng lại thấy thích tự dẫn vặt sỉ nhục mình. Thậm chí chàng còn có một khoái cảm kỳ lạ khi làm như vậy.

“Tưởng tượng có lão phù thủy đến bảo mình... hơn thế nữa, chẳng hạn họ thưa với mình: ‘Nếu ngài cho chúng tôi một ngón tay trên bàn tay phải của ngài, thì xong hết, sẽ không có một Golyadkin khác và mọi việc đều tốt hết chỉ trừ ngài bị cụt một ngón tay’. Mình sẽ cho luôn ngón tay mà không hề do dự. Câu chuyện thật đáng bực mình”.

- Golyadkin chán chường - “Tại sao chuyện đó lại xảy tới cho mình? Tại sao không là một chuyện gì khác? Đang tốt đẹp, đang vui vẻ sung sướng thì nó lại xảy ra. Nhưng nói mãi làm gì cơ chứ? Cần hành động, không cần nói”.

Golyadkin về nhà với cái ý quyết hành động và không để mất một giây chàng chụp ống điếu vừa đi đi lại lại trong phòng vừa phì phà liên tiếp, nhà khói mù mịt.

Lúc Petrushka bước vào để dọn bàn, Golyadkin đặt ống điếu xuống, khoác vội áo choàng, bảo với tên gia nhân chàng không ăn bữa chiều, và vội vã bước ra. Petrushka chạy theo chàng ở thang lầu đưa cái nón chàng quên. Golyadkin cầm nón, nghĩ rằng nên giải thích vài lời về cái sự quên của mình nếu Petrushka có thắc mắc. Nhưng Petrushka không nhìn chàng, cũng không có ý chờ đợi mà lại trở lên. Golyadkin đành đội nón lên đi xuống thang lầu, lăm bắm trong mồm là rồi mọi sự sẽ xong, sẽ tốt đẹp yên ổn, dầu chàng thấy lạnh cả chân rồi. Chàng gọi xe bảo chạy đến nhà Andrei Filipovich.

Khi đã nắm dây kéo chuông cửa trong tay, chàng lại bỗng tự hỏi: “Có nên để đến mai hãy gặp ông ta không? Bởi tuy vậy chớ làm thế nào mình bảo là chuyện đặc biệt được? Thật sự không có chuyện gì đặc biệt cả. Chỉ một chuyện nhỏ, bản thủ khốn nạn, khó bắt họ phải lưu ý được...” Nhưng bất ngờ chàng kéo dây. Chuông rung. Có tiếng chân ai bước trong nhà. Golyadkin tự trách mình quá táo bạo, hấp tấp. Những phiền phức, những va chạm với Andrei Filipovich mà chàng tưởng đã quên nay bỗng trở lại, sống động hơn bao giờ. Nhưng thối lui cũng không còn kịp. Cửa đã mở.

May thay chàng được trả lời là Andrei Filipovich ở sở chữa về và có lẽ cũng không ăn tối.

Golyadkin bỗng thấy khoái trá. Chàng nghĩ: “Mình biết ông ta dùng bữa ở đâu rồi - gần cầu Izmailovsky”.

Khi người gia nhân hỏi xem chàng có nhắn gì không, và chàng là ai, Golyadkin đáp là không gấp, chàng sẽ trở lại. Chàng nói “Cám ơn bạn” và vui sướng bước xuống lầu.

Chàng trả tiền xe và khi gã đánh xe đòi thêm vì chờ lâu và trước đó đã chạy nhanh theo lời yêu cầu của chàng, Golyadkin vui vẻ trả y 5 kopecks và khởi sự đi bộ.

Chàng ngẫm nghĩ: “Dĩ nhiên là ta có thể bỏ mặc đó. Nhưng có đáng vậy không? Có đáng phải cuống quít lên như vậy không? Đáng để phải chịu đựng, phải khổ sở lo lắng như ta đã chịu không? Trước hết tai họa đã rồi, không tránh được. Như thế này: một người tự giới thiệu mình, hẳn có tiến cử đảng hoàng, từng được xem là một nhân viên giỏi và khôn khéo, hẳn chỉ phải cái kẹt tài chánh, thành một nạn nhân của hoàn cảnh, của cuộc đời thăng trầm. Nhưng nghèo đâu phải là một tội. Vậy một người như hẳn không bao giờ lại muốn làm gì ta. Thật vậy, và cũng thật kỳ cục. Trời sinh ra một người giống hệt người khác, đó đâu có phải là lý do để không cho hẳn việc làm? Đó chỉ là lỗi của định mệnh mù quáng, tại sao một người lại

vì thế mà bị chà đạp, và không được làm việc? Công lý nào vậy? Hẳn là người nghèo khổ, bơ vơ, nhút nhát, đáng thương. May là cấp trên của ta đã không nghĩ như ta đã nghĩ lúc trước. Sao ta có thể ngu đến thế, ngu quá sức. Không, ta sung sướng và biết ơn thượng cấp đã cho hẳn công ăn việc làm lúc hẳn gặp khốn đốn. Tưởng tượng mình với hẳn là anh em song sinh, trời sinh ra như vậy. Rồi có sao đâu nào? Chả sao cả. Những người trong sở sẽ dễ dàng trở nên quen thuộc với việc đó... và lẽ tự nhiên nếu tình cờ có người ngoài nào thấy, họ cũng sẽ không có thành kiến, cũng không thấy có gì phải ngạc nhiên. Thật thì như thế này: Chúa tạo nên hai kẻ giống hệt nhau, và cấp trên trong công sở quyết định cho mỗi người một việc làm. Tuy nhiên...” - Golyadkin thở dài - “Nếu chả có chuyện sinh đôi sinh ba gì cả thì chắc tốt hơn... Ba cái thứ quý đó! Có gì đâu? Chỉ là sản phẩm của quỷ thần. Phải nói đó là cái thằng lừa bịp, xấu xa, giả dối, mưu mẹo, liếm giày, nịnh hót. Cái thằng Golyadkin đó. Chắc rồi sẽ làm chuyện gì để bêu xấu mình đây. Mình phải dè chừng hẳn, mà việc đó lại làm hẳn đặc chí. Bậy quá, ủa mà tại sao ta cứ bận tâm như thế? Được rồi, hẳn là thằng lường gạt, còn mình vẫn là người đàng hoàng, người ta sẽ nói thằng Golyadkin đó là thằng lường gạt, nhưng chớ lộn với Golyadkin kia, một người lịch sự, đạo đức, đàng hoàng, một công chức thân thiện đáng tin cậy, đáng được cất nhắc. Được lắm... Nhưng nếu họ... Nếu thượng cấp ta lẫn lộn thì sao? Không trông đợi gì ở thằng đó được. Chúa ơi, hẳn sẽ không ngại gì chà đạp lên người khác như tẩm chùi chân. Thật là chuyện kinh khủng”.

Golyadkin vừa đi vừa rầu rĩ như vậy mà không biết mình đang đi đâu. Đến đại lộ Nevsky chàng mới tỉnh người ra vì chàng va vào ai đó đến tóe lửa. Chàng xin lỗi nhưng vẫn không ngẩng đầu lên, và khi nghe người đó càu nhàu chàng mới đứng lại xem mình đang ở đâu. Chàng đang đứng gần quán ăn nơi chàng ăn lót dạ trước khi đến dự bữa tiệc chọn lọc tại nhà Olsufy Ivanovich. Nghĩ đến đó chàng lại thấy cồn cào, bụng kêu rần rần, và nhớ là mình chưa ăn. Vì không có bữa tiệc nào chờ đợi, chàng bước vào quán, đi ngay lên lầu kêu thức ăn. Dầu thứ gì ở đó cũng đắt, Golyadkin thấy

không gì ngăn cản chàng cả vì dù sao cũng chẳng có thì giờ mà đắn đo những cái nhỏ nhặt như vậy.

Trong căn phòng đèn thấp sáng choang, thực khách đang bu quanh quây nơi bày ra những thứ các tay sành ăn uống thường thích. Chủ tiệm thật vất vả, nào rót rượu, dọn thức ăn, thu tiền... Golyadkin đợi đến phiên mình lịch sự đưa tay lấy một miếng bánh thịt. Rồi chàng rút ngay vào một góc, quay lưng ăn ngon lành và đã biết giá cả, lấy trong túi một đồng 10 kopecks đặt lên quây, nhìn chủ tiệm chỉ vào đồng bạc ý nói: “Tiền bánh đây”.

Chủ tiệm nói, răng khít lại :

- Một rouble mười kopecks.

Golyadkin kinh ngạc :

- Ông đang nói với tôi à... nhưng tôi... tôi chỉ ăn một bánh thôi mà.

Chủ tiệm vẫn quả quyết :

- Ông đã ăn mười một bánh.

- Tôi... tôi chắc ông lộn rồi... Sự thực tôi ăn chỉ có một bánh.

- Tôi đếm rồi. Ông đã ăn mười một cái. Ông ăn rồi thì ông phải trả. Ở đây không có lệ cho không.

Golyadkin sửng sốt. Chàng thầm hỏi: “Chuyện gì nữa đây? Mình lại là nạn nhân của một trò lừa gạt quái ác nào đây chắc?”.

Chủ tiệm chờ đợi. Một đám đông bu quanh Golyadkin, lúc đó đã đành cho tay vào túi lôi ra một rouble cho yên chuyện.

Mặt chàng tái xanh. Chàng nghĩ :

“Hắn bảo mười một, thì cứ cho là mười một. Coi như mình đã ăn mười một bánh. Rồi sao? Đói thì ăn mười một cái bánh cho khỏe thêm, có gì đáng cười đâu?”.

Chàng bỗng cảm thấy có gì bất thường. Chàng đưa mắt và hiểu ngay trò lừa đảo mình vừa bị là nạn nhân. MÀN bí mật đã vén lên.

Sau lưng người chủ, ở phía cửa dẫn sang một phòng khác, mà tự nãy giờ người hùng của chúng ta vẫn cứ ngỡ là tấm gương, có một kẻ đang đứng. Đó chính là Golyadkin. Nhưng không phải Golyadkin người hùng của câu chuyện này. Đó là một Golyadkin khác, một Golyadkin mới. Gã Golyadkin này coi bộ đang vui sướng lắm. Cười toe toét, hẳn thân thiện gật đầu với Golyadkin, nhìn chàng với cái nhìn thông cảm. Hẳn hơi nhóm bước, nhưng cũng sẵn sàng chuồn ngay bằng lối thang lầu phía sau nếu có chuyện mà khỏi lo bị đuổi theo. Tay hắn còn cầm một mẫu bánh và khi thấy Golyadkin nhìn, hắn đưa bánh lên miệng chóp chép ra vẻ ngon lành. Golyadkin xấu hổ đến đỏ mặt:

“... Hắn đang lợi dụng... Hắn không ngại làm trò trước mặt mọi người. Nhưng sao không ai nhận ra hắn cả?”.

Golyadkin ném đồng rouble bạc lên quầy, như thể để lâu đồng bạc sẽ đốt cháy tay chàng, và không để ý đến nụ cười ngạo nghễ của chủ tiệm đang khoái trá vì uy quyền của mình, chàng lủi ra ngoài không ngoái cổ nhìn lại.

“Phải cảm ơn thằng lừa đảo đó vẫn chưa làm nhục mình quá đáng”. Golyadkin thầm nghĩ “Phải biết ơn hắn và lấy làm may là mọi sự yên ổn. Dĩ nhiên tên chủ tiệm thô lỗ quá, nhưng dù sao hắn cũng có lý lúc đòi 1 rouble 10 kopecks. ‘Ở đây không có lệ cho không’. Phải chi hắn biết lễ phép một chút”.

Nhưng đầu Golyadkin nghĩ như vậy khi bước xuống lầu, đến bậc thang cuối chàng cũng đứng sững lại, mặt đỏ lên, mắt nhòa lệ vì nhục nhã. Song

chàng chỉ sửng khoảng nửa phút rồi nhào ra đường chạy về hướng Six Shop mà không hay gì đến mệt nhọc. Về tới nhà, dầu thích thoải mái, chàng vẫn không thay đồ, cũng không đốt ống điếu, mà ngồi ngay vào ghế, kéo vội lọ mực, cầm bút, lấy giấy và với đôi tay run lên vì kích động, chàng viết bức thư sau:

“Yakov Petrovich thân mến,

Tôi sẽ không khi nào cầm bút nếu không bị ông và hoàn cảnh dồn đến chỗ phải làm như vậy. Ông hãy tin rằng chỉ vì quá cần yếu nên tôi mới phải có sự giải bày này. Bởi vậy tôi xin ông trước hết đừng xem đây như là một cố gắng có sắp đặt để sỉ mạ ông, nhưng đây chỉ là một hậu quả không thể tránh của tình trạng giữa hai chúng ta”.

“Được lắm, vừa lễ phép lại mạnh mẽ quyết liệt. Mà cũng không có gì phật lòng anh ta. Dù sao mình cũng hoàn toàn có lý”. Golyadkin quyết định, sau khi đọc lại những điều vừa viết.

“Thưa ông, sự xuất hiện bất ngờ và lạ lùng của ông trong cái đêm mưa bão nọ, sau khi tôi vừa bị kẻ thù đối xử một cách tàn tệ (những kẻ thù mà tôi thấy không cần phải nói đến tên tuổi), chính là nguồn gốc của mọi hiểu lầm giữa chúng ta hiện nay. Cái quyết tâm khăng khăng đánh đổ sự hiên hữu và riêng tư của tôi mà ông đang cố gắng đã đi ngược lại cách xử thế văn minh và lịch sự sơ đẳng. Thưa ông, tôi nghĩ không cần phải nhắc lại ông cái lúc ông tiếm đoạt những giấy tờ do chính tôi làm để mong được cái đặc ân nào đó - một đặc ân không do tự mình - nơi thượng cấp. Tôi cũng không cần nhắc lại sự khước từ đầy khinh khi của ông để nói về thái độ của ông đối với tôi. Sau nữa tôi cũng không muốn nhắc đến thái độ quái gở của ông trong quán ăn. Tôi không bận tâm gì về việc phải tốn một rouble một cách vô nghĩa, theo tôi nghĩ, nhưng tôi cũng không thể không nói lên tiếng nói của tôi trước những hành vi của ông, những hành vi bêu rếu tên tôi và hơn nữa lại trước mắt mọi người, những người có giáo dục dầu tôi chưa quen”.

“Mình có đi quá chẳng?” Golyadkin tự hỏi “Nói nhiều quá? Có hơi xúc phạm chẳng? Chẳng hạn ám chỉ đến những người có giáo dục? Ồ, chả sao cả. Phải cho hắn thấy mình cũng cương quyết lắm. Tuy nhiên có thể làm dịu bớt bằng cách ngọt ngào hơn với hắn ở đoạn cuối. Xem nào...”

“Thưa ông, tôi không muốn phiên ông với lá thư này nếu tối không nghĩ là sự cao quý và thẳng thắn cương trực của ông sẽ khiến ông sửa chữa những lầm lỗi này và cứu vãn lại tình thế.

Tôi tin rằng ông sẽ không hiểu lầm bức thư của tôi cũng như sẽ không xem đó là đồ bỏ, đồng thời cũng sẽ không từ chối một lời giải thích trên giấy mực mà ông có thể gửi cho người của tôi mang về.

Bái thư,

Yakov Golyadkin”

“Xong, coi được lắm. Hắn sẽ phải chịu lá thư này. Hắn đã dồn mình đến cùng, phải bắt hắn giải thích trên giấy mực đảng hoàng. Đúng, mình có quyền...”.

Đọc xong bức thư lần thứ nhì, Golyadkin gấp lại, dán kín rồi gọi Petrushka. Petrushka xuất hiện với cặp mắt ngái ngủ và bộ tịch khó ưa như thường lệ.

- Đây, bạn đi đưa thư này, hiểu chưa?

Petrushka im lặng.

- Mày đem đến sở của tao. Mày sẽ gặp người phải trực bữa nay, ông Vakhrameyev. Có hiểu kịp không?

- Có.

- đừng nói “Có”. Nói là “Thưa ông, tôi hiểu”. Mà hỏi ông Vakhrameyev, bảo ông ta là chủ mầy gửi lời thăm ông ta và nhờ ông ta tìm giùm trong sổ địa chỉ nhân viên địa chỉ của thư ký Yakov Petrovich Golyadkin. Hiểu không?

Petrushka vẫn im lặng. Golyadkin tưởng như hấn đang nhăn răng ra cười mình.

- Rồi mầy hỏi người thư ký mới đó, ông Golyadkin đó ở đâu, được không?

- Thưa ông, được.

- Biết địa chỉ rồi, mầy tới đưa ông Golyadkin đó lá thư này. Rõ chưa?

- Rõ.

- Nếu vị đó, ông Golyadkin đó, người mầy sẽ đưa thư này, mà có nhà... Mầy cười gì vậy, thẳng diên?

- Con ấy à? Có gì đâu phải cười? Con đâu có cười? Những người như con đâu có cười bao giờ...

- Vậy thì được, nếu vị đó có hỏi mầy điều gì, chẳng hạn như chủ mầy có... Ồ, chắc cũng không có gì... Nếu ông ta hỏi gì tao mầy cũng đừng đáp. Chỉ nói với ông ta là chủ mầy muốn được ông ta viết trả lời để mầy mang về. Rõ chưa?

- Rõ.

- Được rồi, đi đi.

Golyadkin thăm nghĩ :

“Chuyện gì phải nhờ đến thứ ngu đó cũng thật bực mình. Sao lúc nào hăn cũng cười được cả. Bực lắm rồi đó, dầu mọi sự có tốt đẹp đi nữa. Chắc hẳn chẳng cục súc đó sẽ biến đi trong vài giờ, không thể bảo hăn đi đâu mà hăn không đi lạc. Thật bất hạnh cho ta”.

Bị ám ảnh bởi cái “bất hạnh” đó, chàng quyết định không làm gì trong những giờ đợi Petrushka trở về, Do đó suốt trong một giờ chàng chỉ bách bộ trong phòng phì phà ống điếu. Rồi chàng bỏ ống điếu, vợ quyển sách ngồi đọc. Một lát sau chàng nằm dài trên ghế. Rồi lại ngậm ống điếu đi bách bộ trong phòng. Chàng cố nghĩ đến một việc gì, nhưng không kiếm ra chuyện để nghĩ. Cuối cùng không làm gì chán quá, chàng quyết định hành động. Chàng nghĩ thầm:

“Phải ít nhất cả giờ nữa Petrushka mới trở về. Vậy ta giao chìa khóa nơi người gác cửa và tự đi điều tra sơ khởi”.

Vì nóng nảy muốn đi điều tra, Golyadkin không để mất thì giờ, lấy nón bước ra khỏi phòng, khóa lại, giao chìa khóa cho người gác dưới lầu và rất rộng rãi cho y 10 kopecks. Rồi chàng đi về hướng cầu Izmailovsky. Khoảng chừng nửa tiếng chàng đến nơi và thẳng vào trong sân ngôi nhà quen thuộc, nhìn lên cửa sổ phòng Olsufy Ivanovich. Tất cả cửa sổ đều tối om trừ ba cửa phủ màn đỏ. “Hôm nay coi bộ Olsufy Ivanovich không phải tiếp khách. Hẳn họ ở nhà hết”.

Sau khi đứng trước cửa sổ vài phút, chàng thấy cần phải quyết định làm một cái gì, nhưng cũng như chúng ta đều đã quá biết là không phải quyết định nào của chàng cũng được thi hành, bởi chàng đã nhún vai và lại bước ra đường.

“Mình đâu có định làm gì ở đây. Đây thì làm cái gì? À, mình nên... nên đi tìm hiểu một chút”.

Hài lòng với giải pháp đó, Golyadkin đến sở. Lý ra không nên làm như vậy, vì lẽ đường đầy bùn sình, tuyết lại đang rơi từng bông lớn. Nhưng đối với người hùng của chúng ta lúc đó thì không có gì là khó cả. Sự thật chàng đã ướt đầm, lấm lem những bùn “Nhưng ăn thua gì chuyện đó, miễn sao có kết quả thì thôi”. Chàng nghĩ vậy khi đến gần đích, và tòa nhà lớn của cơ quan đã hiện ra trước mắt.

Bỗng một ý tưởng khác lại đến với chàng:

“Mình làm cái quái gì đây? Ví dụ như họ cho mình biết hẳn ở đâu, rồi mình có lại được lợi ích gì thêm đâu, bởi giờ nay Petrushka đã về và đang đợi với bức thư trả lời. Mình chỉ làm mất thì giờ quý báu mà thôi. Nhưng dù sao vẫn còn quyết định được. Nên đi gặp Vakhrameyev không? Thôi, không ích gì. Lúc khác cũng được. Lẽ ra mình cũng chẳng nên đi như thế này. Tính mình thật hay lo. Cái gì cũng làm dù cần hay không. Hừ... Mấy giờ rồi nhỉ? Chắc cũng đã 9 giờ. Petrushka mà về nhà rồi lại không thấy mình thì sao? Đi như vậy thật bậy. Bậy quá!”.

Thấy là mình đã thật sự phạm lỗi, chàng vội vã trở về đường Six Shop. Đến nhà thì chàng đã muốn ngã quy. Người gác dưới lầu cho chàng hay là Petrushka vẫn chưa về.

“Ta biết sẽ có chuyện này. Đã 9 giờ rồi. Chắc hẳn còn đang la cà nhậu nhẹt. Trời ơi sao bữa nay xui thế?”.

Lòng đầy đắng cay lẫn trách móc, Golyadkin mở khóa phòng, thắp đèn, thay quần áo, đốt thuốc, nằm dài trên ghế đợi Petrushka, thấy vừa đói vừa mệt muốn lã người đi. Ánh đèn mờ mờ, ngọn lửa chập chờn in trên vách. Golyadkin hết suy tư lại trông ngóng, rồi ngủ thiếp đi.

Lúc chàng thức giấc thì đã khuya lắm. Ngọn đèn đã gần tắt, kêu lách tách và bốc khói. Golyadkin nhồm dậy, lắc đầu cho tỉnh người, và mọi chuyện lại trở về trong trí chàng. Sau vách ngăn, Petrushka đang ngáy lớn.

Golyadkin bước vội đến cửa sổ. Tất cả tối đen. Chàng mở cửa. Mọi vật đều im lặng. Thành phố đều hiu. Chàng nghĩ chắc cũng đã 2 giờ sáng. Đúng lúc đó đồng hồ gõ hai tiếng. Golyadkin bước ra sau vách ngăn.

Chàng phải vất vả lâu lắm mới gọi được Petrushka dậy và kéo y ngồi lên. Lúc đó đèn lại tắt ngấm, và Golyadkin lại phải mất mười phút để tìm cây đèn khác đốt lên. Nhưng Petrushka đã ngủ lại rồi.

- Đồ ngu, đồ vô tích sự. - Golyadkin lay gọi - Mày có dậy đi không?

Cuối cùng, sau cả nửa tiếng đồng hồ cố gắng, Golyadkin cũng thành công trong việc đánh thức gã người làm, và kéo hẳn ra ngoài. Lúc đó chàng mới thấy Petrushka say mèm, đứng không vững. Chàng gầm lên :

- Đồ lừa dối vô dụng, đồ sát nhân, mày chỉ muốn làm tao điên đầu. Trời ơi, không hiểu hẳn đã làm gì bức thư! Tại sao ta lại phải viết nó? Ta điên lên mất. Danh dự, tự trọng! Thế này đây... Còn mày, sát nhân, mày làm gì với bức thư? Mày đưa ai rồi?

- Tôi không đưa bức thư nào cho ai hết. Tôi không có bức thư nào hết.

Golyadkin nắm hai tay vào nhau, thất vọng :

- Nghe đây, Petrushka, nghe đây...

- Tôi đang nghe...

- Mày đã đi đâu? Nào, trả lời xem!

- Tôi đi đâu à? Tôi đã gặp nhiều người tử tế lắm.

- Trời ơi! Mà mày đi đâu trước tiên? Có đến sở tao không? Nghe đây, Petrushka, chắc mày say quá rồi.

- Tôi say? Lúc nào cũng bảo tôi say, cũng...

- Nghe nói đây, tao không cần biết mầy say hay không. Tao lại còn muốn thấy mầy say nữa. Không có sao cả. Có lẽ mầy đã quên nhưng mầy sẽ nhớ lại. Cố nhớ xem - mầy có gặp ông Vakhrameyev, nhân viên trực ở sở không?

- Tôi không tới đó, không có nhân viên nào hết. Lúc nào cũng cho là tôi...

- Không, Petrushka, mầy chưa hiểu. Tao không la rầy gì mầy cả. Trời lạnh, ẩm thấp, không ai trách người uống đôi chút rượu bao giờ. Tuyệt nhiên không có chi bậy cả. Nói cho mầy hay - chính tao hôm nay cũng có uống rượu. Bây giờ, cho tao biết mầy có gặp Vakhrameyev không?

- Thì tôi đã nói rồi, hỏi hoài. Tôi đi rồi, không thì lại bảo là...

- Tốt lắm, Petrushka. Tao rất bằng lòng là mầy có đến đó. Tao không giận gì đâu. Thôi được - Chàng vỗ lưng Petrushka và rần cười để hấn dụ xuống - tao biết rõ mầy có uống, cá với mầy cũng phải 10 kopecks. Đúng không? A, mầy lại dối rồi! Nhưng không sao. Tao không cự mầy đâu. Hiểu không? Tao không la mầy đâu.

- Không, tôi không có dối, không bao giờ... Tôi chỉ đi gặp những người tử tế, như tôi đã nói với ông...

- Cố mà hiểu là tao không la rầy mầy gì hết, và lúc bảo mầy dối tao không nói thật đâu. Tao nói chơi thôi. Cũng như nói một người là thằng giặc, khi muốn nói là hấn không muốn ai ngăn cản chuyện hấn làm. Ý tao vậy đó, Petrushka. Vậy bây giờ nói thật tao rõ, mầy có tới sở, gặp ông ta, và ông ta có đưa mầy cái địa chỉ đó không?

- Có, ông cho địa chỉ, cho hết, cái ông Vakhrameyev đó tốt lắm và ông bảo tôi: “Chủ anh là người tốt, rất tốt. Anh có thể nói với chủ anh - Ông nói vậy - rằng tôi kính trọng ông ấy lắm, và bởi vì anh đang giúp việc cho ông

ấy, anh Petrushka - Ông nói với tôi - lẽ đương nhiên anh cũng là người tốt...”.

- Trời ơi là trời, còn cái địa chỉ làm sao, đồ Judas? - Golyadkin gần như rít lên.

- Còn địa chỉ... địa chỉ, ông ta cũng cho biết nữa.

- Ông cho may biết? Vậy hẳn ở đâu, thằng cha Golyadkin kia?

- Thằng cha Golyadkin kia, ông nói với tôi, là hẳn ở đường Six Shop, trên lầu tư, phía bên phải, hẳn ở đó, ông nói với tôi, vậy đó.

- Trời ơi, đồ lừa gạt, vô tích sự - Golyadkin la lên - Đồ... đồ sát nhân, mày đang cho tao cái địa chỉ của chính tao, mày đang nói tao mà!

- Bình tĩnh. Tôi có làm gì đâu. Bình tĩnh mà...

- Còn bức thư?

- Bức thư nào? Làm gì có bức thư nào? Tôi không thấy thư từ gì cả.

- Mày làm gì với lá thư đó rồi, thằng vũ phu?

- Tôi đưa ông ta và ông nói: “Gởi lời thăm chủ anh, chủ anh là người rất tốt, tôi muốn anh chuyển hộ lời thăm hỏi”.

- Mà ai nói vậy? Có phải thằng cha Golyadkin kia không?

Petrushka không trả lời, lại bỗng nhiên nhìn Golyadkin mà cười.

- Nghe đây đồ cắt họng - Golyadkin rít lên, run rẩy - Mày không thấy mày đang làm gì sao? Tại sao mày phải giết tao, phải chặt đầu tao đi như thế, hời đồ Judas, đồ quỷ sứ?

Petrushka lùi lại, giọng quyết liệt :

- Ông muốn nói gì thì nói, tôi không dính dáng gì hết.

- Đến đây, đến đây ngay, đồ ăn cướp.

- Tôi không đến, không bao giờ. Tôi không cần. Có nhiều người tử tế, tôi đi tìm họ... Họ lịch sự, họ sống trong sạch, không lừa dối và chẳng bao giờ lại có một lúc hai người.

Tay chân Golyadkin tê cứng và chàng thấy nghẹt thở.

Petrushka tiếp tục :

- Chắc chắn là vậy rồi, chẳng bao giờ lại có hai người cùng một lúc, vì họ không bao giờ xúc phạm đến Chúa hay những người ngay thẳng khác.

Tiếng Golyadkin kêu thật khó nghe :

- Đồ quái thai, bẩn thỉu. Đi ngủ đi đồ ngu. Ngày mai mày sẽ biết.

Có tiếng Petrushka càu nhàu một lúc, rồi giường y kêu cọt két, y ngáp dài, duỗi mình và lại rơi vào giấc ngủ của kẻ vô sự. Thái độ của Petrushka, những ám chỉ kỳ quặc mơ hồ và tuy không đáng để quan tâm, nhất là lại do một thằng say nói ra, và nói chung cả câu chuyện cũng khiến Golyadkin bối rối vô cùng. Chàng run lên, thấy hết sức bức dọc: “Tại sao giữa đêm hôm ta lại đi hỏi nó? Nó nói gì cũng đều là láo khoét. Nhưng thằng sát nhân đó muốn bóng gió điều gì vậy? Chúa ơi, tại sao tôi lại viết bức thư đó? Làm gì vậy? Tự giết mình chẳng? Tự đào huyệt chôn chẳng? Ta không thể bình tĩnh được. Ta lại ba hoa, làm rối thêm, bắn lên, không hơn gì đồ chùi chân. Nhưng dù gì ta cũng có cách bảo vệ tự trọng và danh dự. Ôi, ta không hơn gì một kẻ tự giết mình”.

Golyadkin ngồi bất động, tâm thần khủng hoảng.

Bỗng có gì làm chàng phải chú ý. Sợ chỉ là ảo giác tưởng tượng, chàng đưa tay ra nắm lấy, lòng vừa hy vọng lẫn hiều kỳ. Không phải là ảo tưởng, đó là một lá thư. Một lá thư gửi cho chàng. Chàng cầm lên, tim đập mạnh. Đúng là sự thật. Thằng cục súc đó đã đem về, để trên bàn. Phải như vậy chớ... Lá thư của Vakhrameyev, một đồng sự trẻ tuổi và đã từng là bạn của Golyadkin.

Golyadkin thầm nghĩ :

“Mình đã biết trước sẽ có chuyện này. Mình cũng biết trước trong thơ nói gì”.

Thơ như sau :

“Yakov Petrovich thân mến,

Gia nhân của ông say sưa và không biết gì cả, do đó tôi nghĩ tốt hơn nên trả lời bằng thư. Trước tiên xin ông yên chí rằng việc ông nhờ tôi chuyển bức thư của ông cho người ông hỏi sẽ được thi hành mau lẹ và đúng đắn. Người ông hỏi, người thay thế chỗ của một người bạn của tôi mà tôi sẽ không nhắc đến tên (không muốn làm hoen ố thanh danh của một người trong sạch) hiện nay sống với tôi trong căn phố của Karolina Ivanovna, trong căn phòng trước đây một sĩ quan pháo binh từ Tambov đến đã cư ngụ và chính ông cùng đã ở đấy. Tuy nhiên lúc nào ông cũng có thể tìm ra người muốn hỏi giữa những người đứng đắn, thẳng thắn, những đức tính không phải ai muốn có cũng được.

Tôi cũng muốn lưu ý ông là từ nay tôi có ý định chấm dứt những mối liên lạc thân hữu trước đây giữa chúng ta, vì tôi nghĩ không thể giữ tình bạn bè lâu hơn được. Về mặt này, tôi sẽ rất hoan hỉ nếu khi nhận được thư này ông sẽ trả lại tôi 2 roubles về tiền cái cạo mặt ngoại quốc mà nếu ông còn nhớ tôi đã bán thiếu cho ông hai tháng trước, việc mua bán đó xảy ra khi chúng ta cùng ngụ tại nhà Karolina Ivanovna, một người đàn bà tôi rất mực

tôn kính. Tôi vừa có quyết định trên bởi lẽ, theo lời của những người sáng suốt, ông đã mất cả ý niệm về sự đàng hoàng và tự trọng, vì đối với những kẻ không thiết đến sự thật, lời của họ chỉ là giả dối và bộ tịch của họ chỉ là bề ngoài.

Xin cũng cho ông hay là thật dễ kiếm những người sẵn sàng bảo vệ Karolina Ivanovna, một người đàn bà có thái độ cư xử không thể chê trách được, và thứ nhì là một người thẳng thắn, hơn nữa, là một người trinh bạch tuy không còn trẻ đầu xuất thân từ một gia đình ngoại quốc đàng hoàng. Tôi được nhờ nói điều này nhưng tôi cũng nói vì tôi. Dù sao nếu chưa hiểu thì ông cũng sẽ hiểu, tuy ông đã tự làm nổi tiếng khắp thành phố theo như lời những người sáng suốt, bởi thế phải là những lời sáng suốt.

Để kết thúc, tôi xin cho ông rõ rằng, thưa ông, người ông biết mà tên tuổi sẽ không đề cập tới vì kính trọng danh dự, người đó rất được những người đứng đắn kính nể. Hơn nữa ông ấy còn là một người vui vẻ dễ mến. Ông ấy rất được lòng thượng cấp trong sở và đối với tất cả mọi người ông ta là người rất thành thật và là một người bạn đáng tin cậy, không bao giờ bêu rếu bạn mình.

Kính thơ,

N. Vakhrameyev

T.B. Ông nên tống cổ tên gia nhân của ông, một tên say sưa nhất định là phải gây cho ông nhiều phiền phức, và nên thế bằng Estafy, người đã làm cho chúng ta và bây giờ đang thất nghiệp, về tên gia nhân hiện thời của ông, hẳn không những chỉ là một tên nhậu nhẹt mà còn là tên ăn trộm, vì tuần trước hẳn đã bán một cân đường miếng cho Klara Ivanovna với giá rẻ mạt mà theo ý tôi hẳn đã không làm vậy nếu không nói là đã quý quyết ăn cắp của ông mỗi khi một ít. Tôi nói điều này với hảo ý dù sự thật có người chỉ biết tìm cách lườm gạt và phỉ báng bạn mình, những người thẳng thắn tốt

bụng, và hơn nữa còn nói xấu sau lưng và tỏ ra ganh tị chỉ bởi không bằng được người ta.

V.”

Đọc xong bức thư của Vakhrameyev, Golyadkin ngồi thừ trên ghế một lúc lâu. Có vài tia sáng đã dội vào màn sương dày đặc bao phủ chàng. Chàng bắt đầu hiểu ra. Chàng cố đứng dậy, đi bách bộ một lúc cho thoải mái, để góp nhặt tư tưởng và cô đọng lại cho ăn khớp. Nhưng vừa đứng lên chàng lại ngã ngồi xuống, thấy yếu ớt tuyệt vọng.

“Ta đã biết có thể công chuyện như thế này. Nhưng anh ta muốn nói gì? Dĩ nhiên mình hiểu ý. Nhưng anh ta muốn đi tới đâu? Tại sao anh ta không nói cho dễ hiểu hơn, tôi muốn này muốn nọ? Ta sẽ có thể chiều theo. Nhưng bây giờ mọi sự đã đến một khúc quanh rồi. Phải chi đã đến mai, ta đi làm! Nhưng bây giờ ta biết làm gì? Phải cho anh ta biết ta chấp nhận những lời phê bình đúng đắn nhưng ta không bán rẻ danh dự... Theo anh ta mình có thể biết thẳng quý quyết đó dính dáng thế nào nhưng tại sao nó lại dây dưa vào? Phải chi đến mai thì hay quá! Bao nhiêu đồn đại bản thiêu sẽ bao lấy ta, vì lúc nào bọn chúng cũng có âm mưu, cũng có chuyện để làm. Đừng để mất thì giờ, phải viết bức thư, cho anh ta biết vài điều, nói là ta cũng đồng ý này nọ. Ngày mai lúc đến sở ta sẽ gửi bức thư, và đến trước các ông bạn của ta... A, chúng nó sẽ có đủ thứ chuyện về ta, chắc chắn là thế”.

Golyadkin lấy giấy viết trả lời Vakhrameyev.

“Nestor Ignatievich thân mến,

Tôi đã đọc bức thư đầy hảo ý của ông và rất ngạc nhiên. Tôi thấy bức thư có tính cách phỉ báng, vì tôi biết rõ là lúc ông nói đến một người bất xứng nào đó, ông muốn nói tôi. Thật buồn mà thấy những điều vu cáo đó đã phổ biến một cách hiệu nghiệm và mau lẹ, và đã làm thương tổn đến thanh

đanh, vinh dự và tài sản của tôi. Nhưng điều làm tôi đau xót và phật ý hơn là thậm chí những người đáng kính, cao thượng, thẳng thắn, và cởi mở đã bỏ cái tư cách đáng trọng đó đi mà cố ý tự trói buộc vào những cái thói nát đáng khinh bỉ, cái thói nát chẳng may đã bộc phát nhanh chóng và nguy hiểm trong thời đại phi luân của chúng ta. Tóm lại, xin cho ông được rõ là 2 đồng roubles mà ông nhắc trong thư là tôi thiếu ông sẽ được hoàn trả đầy đủ vì tôi cho đó là một bắt buộc thiêng liêng.

Về việc ông nhắc đến một người nữ nào đó, thưa ông, tôi xin trấn an ông là tôi không hề hiểu những ám chỉ của bà ta về dự định, hy vọng hay tương lai. Vì vậy, xin ông cho phép tôi giữ cho những tư tưởng của tôi vẫn được thanh cao và tên tôi khỏi bị hoen ố. Dù sao tôi cũng sẵn lòng chờ đợi một sự giải thích, một sự giải thích trực tiếp tốt hơn là trên giấy mực, vì tôi nghĩ như vậy kết quả hơn, và tôi cũng sẵn lòng nhường nhịn. Xin ông nói với người nữ đó về sự sẵn lòng của tôi, và xin cho biết luôn nơi và ngày gặp gỡ. Tôi rất chua xót vì những ám chỉ của ông rằng tôi đã phản bội tình bạn giữa chúng ta, và đã nói những lời không đẹp về ông. Tôi phải quy trách những hiểu lầm này cho những kẻ nói xấu, ghen tị, ác ý mà tôi gọi là kẻ thù. Những người đó có lẽ không biết là sự vô tư sở dĩ mạnh là bởi chính cái tính chất vô tư của nó, và cái vô liêm sỉ, cái kiêu làm quen chướng mắt đó không sớm thì muộn cũng gây ra tai họa, và chính họ một ngày nào đó sẽ là nạn nhân của cái quỷ quyết thói nát của chính mình.

Tóm lại tôi muốn nhờ ông nói với những người đó là cái lỗi tiếm nhận kỳ lạ của họ, sự nguy tạo để lung lạc kẻ khác khỏi cương vị của kẻ đó sẽ chỉ đưa đến khinh bỉ, thương hại và rốt cuộc đến nhà thương điên, hơn nữa luật pháp không cho phép như vậy, vì mỗi người phải chấp nhận cương vị riêng của mình. Điều gì cũng có giới hạn, và nếu đó là chuyện đùa thì thật là một chuyện đùa không phải chút nào. Tôi còn muốn nói hơn thế nữa rằng đó là chuyện phi luân, và thưa ông tôi chắc chắn với ông rằng quan niệm của tôi là chỗ đứng riêng biệt của một người luôn luôn có tầm mức luân lý cao nhất.

Trân trọng,

Yakov Golyadkin”.

LÀ BÓNG HAY LÀ HÌNH

Fyodor Mikhailovich Dostoevsky

www.dtv-ebook.com

Dịch giả: Đinh Đắc Phú

Chương 10:

hững chuyện xảy ra ngày hôm trước đã khiến Golyadkin bị chấn động dữ dội. Chàng không sao ngủ được đâu chỉ năm phút. Như có kẻ nào quái ác cho gai vào nệm. Suốt đêm chàng nửa thức nửa ngủ, trằn trọc, mê sảng, chợp thiếp lại chợt tỉnh với cảm giác sợ hãi, mơ hồ nhớ lại những hình ảnh ghê rợn trong giấc mơ, tất cả - với gương mặt Andrei Filipovich đôi khi xuất hiện trong ánh sáng lơ mơ kỳ lạ và bí mật, một gương mặt lạnh lùng thù hận, cái nhìn khó chịu tuy vẫn giữ lịch sự... Và khi Golyadkin tìm cách đến gần Andrei Filipovich để biện minh và chứng tỏ rằng chàng không phải như kẻ thù đã cố gán, và chàng thực sự như thế này thế kia, tên Golyadkin nổi tiếng kia lại xuất hiện tìm cách làm tiêu tan mọi dự tính của Golyadkin, và trước mặt Golyadkin hấn bơi nhẹ thanh danh chàng, dày đập trên tự ái của chàng và thế ngay vào chỗ của chàng trong sở và trong xã hội.

Đầu óc Golvadkin như muốn nổ tung, chàng không sao bình tĩnh lại được. Trong khi chàng cố tìm hiểu tại sao chàng không thể chống lại cái khủng hoảng đó, ý tưởng của chàng lại thành hình theo một cách khác, một việc làm đáng khinh mà chàng hoặc đã có nghe thấy hoặc đã chính mình có dính líu vào, nhưng không hẳn do một động lực hay sự thúc đẩy nào, mà bởi như chúng ta đã thấy - đôi khi bởi một điều gì đó hơi thiếu tế nhị hay hơi khó khăn, bởi vì... A, Golyadkin đã biết cái gì gây ra điều đó rồi! Golyadkin thấy hổ thẹn đầu cả trong giấc ngủ, và để đỡ hổ thẹn, chàng quyết tìm cách chứng tỏ tư cách của mình, một tư cách rất đáng phải nể vì.

Nhưng rồi chàng lại tự hỏi: “Tư cách đáng nể để làm cái quái gì? Ăn thua gì đến tư cách lúc này?”.

Cái mà chàng sợ nhất là cũng lại có người bao giờ cũng có mặt trong những lúc như vậy và chả cần biết là mọi việc đã sắp đặt cũng nhăn mặt tự hỏi: “Tư cách là cái quái gì? Ăn thua gì vào lúc này?”.

Rồi Golyadkin lại tưởng tượng ra mình trong số những người chọn lọc nhờ khôn ngoan và đặc sắc. Mặc dầu ở trong nhóm Golyadkin vẫn có một chỗ đứng riêng với cái khôn ngoan can đảm của chàng. Ai cũng kính nể chàng, ngay cả bọn thù, và chàng thấy thật dễ chịu. Ai cũng nhận chàng là người sáng chói nhất trong đám, và Golyadkin còn nghe nói là người cầm đầu nhóm rất ngưỡng mộ chàng, ông Golyadkin... Rồi thành linh tên yêu quý đó, con người nổi tiếng hung bạo đó, lại xuất hiện để lấn áp cái vinh quang của Golyadkin. Golyadkin thứ nhì chà đạp Golyadkin thứ nhất như rơm rác, tìm cách cho mọi người nghĩ là Golyadkin thật lại không phải thật mà chính hẳn, Golyadkin thứ nhì, mới là Golyadkin thật, và Golyadkin không phải như chàng hằng cho thấy mà lại là thế này thế khác, và chàng không được quyền nhập bọn với những người đáng kính, được chấp nhận vào một xã hội cao sang. Mọi việc xảy ra nhanh đến nỗi Golyadkin không kịp mở miệng. Mọi người đều nghe theo lời tên lừa gạt quý quyết đó, hất hủi khinh bỉ chàng Golyadkin vô tội và ngay thật. Không ai không bị tên Golyadkin xấu xa kia lung lạc với cách đó, không ai trong bọn họ cho đâu chỉ là một kẻ tầm thường nhất mà lại không bị tên Golyadkin giả dối lợi dụng kia nịnh hót tâng bốc, cố làm cho họ đến lúc phải cảm động đến rơi lệ vì sung sướng và hài lòng. Đáng kể là mọi việc chỉ xảy ra trong vòng một giây, và cái mau mắn của tên Golyadkin hắc ám kia thật đáng sợ. Vừa ve vuốt người này xong, chưa ai kịp biết thì hẳn đã xoay qua người khác rồi. Hẳn ngọt ngào vào tai người đó, cười cầu tài, rồi sẽ đá đít người ta với cái chân ngắn, mập mập và vẫn cứng như khúc gỗ của hẳn, rồi hẳn lại ve vãn người thứ ba và xem kìa, hẳn đã thân thiết với người này rồi, và trước khi

bạn kịp mở miệng ngạc nhiên, hẳn đã lại quẩn quít người thứ tư, cũng y như vậy. Thật đáng sợ, phải nói đó là trò quỷ thuật mới đúng.

Ai cũng coi bộ vui vẻ với hẳn, ai cũng khen ngợi hẳn, cho rằng cái lịch lãm và óc hài hước của hẳn rõ là trội hơn ông Golyadkin thứ thiệt, và họ nhạo báng, xua đuổi chàng, họ đá chàng! Lòng Golyadkin thiệt tê tái, khủng khiếp, lo sợ, chàng chạy bổ ra đường gọi xe đến tư gia ông Bộ trưởng hay ít nữa cũng phải đến gặp Andrei Filipovich nhưng - kinh khủng chưa - không người đánh xe nào chịu chở chàng. Họ nói: “Xin lỗi ông, chúng tôi không thể nào chở hai người giống hệt nhau, một người đảng hoàng phải biết sống cho đảng hoàng và không khi nào biến thành hai người”.

Xấu hổ quá, chàng Golyadkin đảng hoàng lại nhìn quanh và thấy bọn kéo xe có cả Petrushka ở trong bọn đang chú mục vào tên Golyadkin khốn kiếp kia gần đó, có lẽ hẳn đang tính làm chuyện quái gở gì nữa, một chuyện mà kẻ có giáo dục không bao giờ làm, dầu hẳn, Golyadkin thứ nhì đó, gặp dịp là khoe khoang rằng hẳn rất đứng đắn chính đáng. Thấy nhục nhã và thất vọng, con người bại trận dù vẫn ngay thẳng là chàng Golyadkin lại cất bước, và mỗi bước trên lề đường lát gạch lại hiện lên một Golyadkin khác giống hệt, lòng trĩu nặng ê chề, vừa xuất hiện là những chàng Golyadkin giống nhau này lại nối đuôi nhau như đàn vịt, theo sau chàng Golyadkin khốn khổ đang sợ hãi gần đến hết thở vì thấy không có đường nào chạy trốn khỏi lũ Golyadkin kia. Cả thành phố tràn ngập Golyadkin, và cảnh sát sợ an ninh bị rối loạn đã bắt nhốt tất cả bọn chúng.

Người hùng của chúng ta tỉnh dậy, còn tê cóng vì kinh hoàng, và thấy thực tế cũng không hơn gì. Chàng lại càng khủng khiếp hơn. Quả là một hình phạt. Nhiều khi chàng thấy quả tim mình như đang bị nghiền nát. Không chịu nổi nữa, Golyadkin gào lên: “Không thể như vậy được” và nhòm dậy. Nhờ đó chàng tỉnh ngủ hẳn.

Ngày có lẽ đã bắt đầu lâu lắm. Căn phòng sáng lên một cách bất thường. Ánh nắng chiếu qua những ô cửa hãy còn bám tuyết, lung linh khắp phòng.

Golyadkin cũng phải ngạc nhiên vì chàng cứ ngỡ ánh nắng mặt trời chỉ chiếu vào phòng chàng khoảng trưa thôi. Chàng không nhớ là đã bao giờ có sự sai chạy như thế chưa. Trong khi đang tự hỏi về hiện tượng đó, chàng nghe tiếng rít khê thường đi trước tiếng gõ của đồng hồ. Chàng nhủ thầm: “Nào...” và hồi hộp chờ nghe... Nhưng chàng ngạc nhiên: đồng hồ chỉ gõ một tiếng.

Chàng la thầm: “Thế là sao?” và nhảy khỏi giường, vẫn mặc đồ ngủ, chàng chạy ra sau vách ngăn.

Đúng là một giờ. Golyadkin liếc sang giường Petrushka nhưng không có hơi hám gì của hắn. Chàng không thấy đôi giày Petrushka - một dấu hiệu chắc chắn cho thấy hắn không có ở nhà - “Nhưng hắn ở đâu mới được chứ?” Golyadkin tự hỏi, và thấy bắt đầu run lên vì bị kích động. Bỗng một ý nghĩ thoáng qua óc, Golyadkin chạy vội đến bàn, lục lọi khắp nơi, luôn cả trong hộc bàn. Đúng là vậy rồi! Bức thư chàng viết cho Vakhrameyev hôm qua không có đấy. Petrushka cũng không có trong phòng y sau vách ngăn. Đồng hồ chỉ một giờ, và trong lá thư hôm trước Vakhrameyev đã nêu ra vài chuyện có vẻ mơ hồ nhưng bây giờ đã rõ ràng. Petrushka đã bị mua chuộc. Đúng rồi, không còn nghi ngờ gì nữa.

“Thì ra âm mưu là thế này đây”, Golyadkin vỗ trán, mắt mở lớn “chính cái tổ của con mụ Đức hạ tiện đó là trụ sở bộ tham mưu của chúng. Hèn chi mụ ta cố đánh lạc hướng chú ý của ta nhằm đến Izmailovsky. Mụ ta làm ta phải xính vính. Thật là đồ quý sứ! Mụ ta hại ta như vậy. Nếu từ điểm này ta nhận xét thì đúng lắm, chắc chắn như vậy.

Rồi thẳng vô loại đó xuất hiện. Thật là ăn khớp! Chúng đang giữ thẳng đó cho lúc nào cần thiết lắm. Cả câu chuyện nó như vậy. Bây giờ, ha ha, rõ ra hết rồi! Nhưng chưa sao đâu. Còn thì giờ mà...”.

Nhưng chàng chợt nhớ chỉ mới hơn một giờ và chàng gầm lên: “Không, không, chúng nó chỉ láo thôi. Chúng không có thì giờ được đâu”. Chàng hạ

thấp giọng: “Để xem...”. Và chàng vội vã mặc quần áo, chộp tờ giấy cùng cây bút, hấp tấp viết:

“Yakov Petrovich thân,

Hoặc ông hoặc tôi - không thể cả hai! Tuy nhiên tôi phải cho ông hay là cái ý muốn kỳ cục, lỗ bịch và không thể chấp nhận được của ông nhằm giống như người sinh đôi với tôi và để được nổi bật chỉ đưa đến tai hại và bất hạnh. Bởi thế, vì ông, tôi đề nghị ông nên tránh để nhường chỗ cho người đàn ông hoàng. Nếu ông không nghe theo tôi sẽ có biện pháp cuối cùng. Tôi xin ngừng bút để chờ đợi. Tuy nhiên tôi sẵn sàng có đủ cách với ông, ngay cả việc dùng đến súng.

Yakov Golyadkin”

Viết bức thư xong, chàng xoa tay sôi nổi. Rồi chàng đội nón mặc áo, khóa cửa bằng chìa riêng và tới sở.

Đã đến tòa nhà của sở nhưng chàng không dám bước vào. Trễ quá rồi, đồng hồ tay đã chỉ hai giờ rưỡi. Bỗng một việc xảy ra, giải quyết cho Golyadkin những nghi ngại: một bóng nhỏ bé, rụt rè xuất hiện sau sở, lấm lét nhìn quanh rồi lủi vào như chuột. Đó là Ostafiev, viên thư ký chỉ chuyên sao lại giấy tờ, một người mà Golyadkin biết là có thể dùng được, vì y sẵn sàng làm bất cứ việc gì với tấm giấy 10 kopeck, người hùng quyết định không nên keo kiệt với y, và chàng cũng lủi vào sở, đi theo Ostafiev ở hành lang. Rồi chàng lôi y đến một góc vắng vẻ sau lò sưởi bằng sắt lớn, và bắt đầu hỏi :

- Bạn này, ở đây thế nào? Hiểu ý tôi chứ?
- Vâng, thưa ông.
- Tốt lắm, sẽ đền ơn bạn. Vậy cho tôi biết, thế nào?

Ostafiev lấy tay đỡ cằm y lên vì khi hỏi mồm y bỗng ngoác ra quá lớn :

- Thưa, ông muốn biết gì?

- Bạn có thấy... Tôi không muốn để bạn tưởng tượng này nọ... Vậy, Andrei Filipovich có đây không?

- Thưa ông, có.

- Các nhân viên khác cũng có đây?

- Vâng, thưa ông, họ ở đây như thường lệ.

- Ngài Bộ trưởng?

- Ngài Bộ trưởng cũng có đây.

Đến đây y lại lấy tay đỡ cái mồm đang há to. Y nhìn Golyadkin lạ lùng, tò mò, hay ít nhất như vậy theo chàng nghĩ.

- Không có gì đặc biệt xảy ra?

- Dạ, thưa ông không có gì cả.

- Không có gì về tôi cả sao? Tôi muốn hỏi là có chuyện gì liên quan đến... nhân tiện tôi hỏi vậy thôi, bạn hiểu không?

- Thưa ông, từ sáng giờ tôi chưa thấy có gì...

Y lại phải giữ mồm khỏi há ra, và lại nhìn Golyadkin. Điều chàng muốn rõ trên nét mặt Ostafiev là xem y có giấu diếm gì không. Hình như sự thực có điều gì bí ẩn vì Ostafiev trở nên e dè và thay đổi, không còn chăm chú như lúc đầu nữa. Golyadkin nghĩ thầm: “Không lưu tâm là quyền của hã. Mình là cái gì với hã chứ? Nhưng cũng có thể hã bị mua chuộc rồi, bởi

hắn không đi làm chuyện gấp của hắn nữa. Mình nên...” Golyadkin nghĩ đã đến cái lúc 10 kopeck.

- Đây, của bạn.

- Tôi rất cảm ơn, thưa ông.

- Tôi sẽ còn cho nữa.

- Dạ, đội ơn ông.

- Tôi sẽ cho thêm bạn ngay bây giờ, và xong xuôi tôi còn cho nhiều nữa, hiểu không?

Tên thư ký chuyên sao lại giấy tờ không nói, chỉ nhìn Golyadkin chăm chú.

- Vậy, bạn cho tôi biết bạn có nghe họ nói gì tôi không?

- Hình như là... thưa ông, tôi nghĩ là chưa có nói gì cả.

Ostafiev trả lời, cố làm ra vẻ bí mật như Golyadkin, hơi nhú mào, nhìn xuống đất, lấy giọng, tóm lại là y cố giữ những cái Golyadkin đã hứa vì y cho rằng những gì đã có đương nhiên là của y rồi.

- Không có gì cả sao?

- Dạ, vẫn chưa có gì.

- Nghe đây, bộ bạn không nghe phong thanh gì sao?

- Thưa ông, chắc hơn là sau này sẽ biết.

Golyadkin nghĩ thầm: “Lãng xẹt”.

- Cho thêm bạn đây.

- Tôi rất cảm kích.

- Hôm qua Vakhrameyev có đến đây không?

- Thưa, có.

- Bộ không có ai nữa sao? Cố nhớ xem, bạn.

Tên kia ngẫm nghĩ nhưng cũng không có gì hơn.

- Không, thưa ông không có ai khác.

- Hừ

Golyadkin im lặng một lúc, rồi tiếp :

- Đây, cầm đi. Và nói hết cho tôi rõ, đừng giấu diếm gì cả.

- Thưa, ông thật tốt quá.

Ostafiev trở lại ngoan ngoãn, và đó chính là điều Golyadkin muốn.

- Vậy, cho tôi biết anh ta đang làm gì?

Ostafiev mở to mắt :

- Thưa, tốt đẹp như thường.

- Bạn nói “tốt đẹp” nghĩa là sao?

- Là vậy đó, thưa ông...

Ostafiev nhú mày, đầy ngụ ý. Tuy nhiên rõ là hẳn đang ngó ra không biết nói sao.

“Thật lãng xẹt” Golyadkin rửa thềm nhưng cũng hỏi tiếp :

- Họ có định làm gì nữa không? Vakhrameyev với anh ta?

- Cũng thế, chẳng có gì mới.

- Nghĩ thử xem.

- À, họ... có, họ có định làm gì đó...

- Làm gì?

Ostafiev lại lấy tay nâng cằm.

- Ở đó không có thư từ gì cho tôi hết à?

- Thưa, bữa nay lão gác cổng Mikheyev có đến chỗ ở của Vakhrameyev tại nhà người đàn bà Đức đó, chắc ông biết, vậy nếu ông muốn tôi sẽ đi hỏi ông ta xem.

- Làm ơn giúp giùm, hãy vì Đảng Cứu Thế! Tôi chỉ tò mò chút xíu vậy thôi, đừng có tưởng tượng ra này nọ. Bạn hãy đi xem thử họ có mưu định gì nữa để chống lại tôi không, và anh ta có nhiệm vụ gì trong đó. Tôi chỉ muốn biết vậy thôi. Bạn tìm hiểu giùm tôi, rồi tôi sẽ cho thấy tôi biết ơn bạn như thế nào.

- Thưa ông, tốt quá. Để tôi cho ông biết điều này: họ đã đưa Ivan Semyonvch vào chỗ của ông.

- Ivan Semyonvch? Vậy sao?

- Chính Andrei Filipovich đem ông ta vào đây.

- Như vậy sao? Mà tại sao thế? Bạn hãy vì Đảng Cứu Thế mà đi tìm hiểu giùm mọi chuyện, tôi sẽ biết ơn bạn nhiều... Nhưng đừng có nghĩ bậy.

- Vâng, tôi đi ngay. Mà bữa nay ông không vô à?

- Không, tôi tới xem qua thôi, sau này tôi sẽ đền ơn bạn. Bạn hiểu ý tôi chứ?

- Dạ, tôi xin tuân lệnh.

Người thư ký sao giấy tờ hăng hái chạy lên lầu, Golyadkin đứng trơ lại một mình. Chàng ngẫm nghĩ: “Không khá... Chuyện không khá được! Nhưng thực sự hẳn muốn nói gì? Thằng say sưa đó muốn ám chỉ gì vậy? Ai ở đằng sau? À, ta biết rồi, chúng tìm cách đưa thằng đó vào chỗ của ta... Nhưng cũng không phải, chính Andrei Filipovich đưa Ivan Semyonich vào đó mà. Mà tại sao ông ta lại làm như vậy? Nhằm mục đích gì chứ? Chúng nó... Chính là do Vakhrameyev. Không, cũng không phải hẳn nữa, hẳn ngu như khúc cây; tụi nó hợp lại với nhau thế là cái thằng khốn kiếp đó được đem vào sở, được ngồi trên đầu ta, rồi con mụ Đức chột mắt đó mới bắt đầu kêu van này nọ. Ta đã ngờ từ lâu là âm mưu của chúng không giản dị đâu, sau những điều ba hoa khoa môi múa mồm thế nào chúng cũng còn gì đây. Đúng như ta đã có nói với Christian Ivanovich: ‘Thưa bác sĩ, chúng đã thề sẽ cắt cổ tôi theo cái nghĩa luân lý’ và chúng đang tìm cách lợi dụng Karolina Ivanovna. Ta đã biết ai âm mưu trong vụ này rồi. Không phải Vakhrameyev. Ta đã thấy bàn tay ai trong đó. Vakhrameyev chỉ là thằng khờ. Ta biết ai đang sắp đặt: chính thằng đó, thằng giả mạo đó. Đó là lý do tại sao hẳn tới đây, vì việc này giúp hẳn thành công trong xã hội nữa. Đúng, ta rất muốn biết chỗ đứng của hẳn hiện nay. Nhưng sao chúng nó lại phải đẩy Ivan Semyonich vào nữa? Chúng nó mà cần gì anh ta? Bộ không kiểm tra ai khác sao? Ồi, ai cũng vậy thôi, cũng đưa đến chừng đó chuyện. Ivan Semyonich thì ta cũng có biết. Anh ta là một tên khó thương, thô lỗ. Ta cũng nghe là anh ta có mượn tiền gửi vào trường mục tiền lời Shylock. Nhưng cái con gấu lấp ló phía sau cũng thấy liền, luôn luôn nó! Cũng bắt đầu như vậy, tại cầu Izmailovsky...”

Đến đây Golyadkin nhăn nhó như ăn phải chanh, tức là chàng đang nghĩ đến chuyện bực mình nào đó: “Ồ, có quái gì đâu, sao mình cứ mãi lẩn quẩn

với mấy chuyện... Mà sao không thấy Ostafiev trở lại nhỉ? Hắn mắc lầy hay bị ai chặn rồi? Mình phải tỏ ra mưu mô để chúng quy luôn. Cho tiền Ostafiev là hắn về phía mình ngay. Chỉ có điều không biết hắn có thực tâm không. Nhiều khi hắn cũng ở phía kia và chúng nó đang dùng hắn. Trông hắn đúng là thằng cướp đường: ‘Không có gì cả. Tôi rất đội ơn...’ Đồ ăn cướp!”.

Có tiếng động nhỏ... Golyadkin khom người lùi về sau lò sưởi. Ai đó trên lầu đi xuống, ra thẳng đường. “Ai vậy kia?” Một phút sau lại có tiếng chân. Golyadkin không ngồi yên được nữa. Chàng ló mặt ra nhìn, lại thụt ngay vào như bị gai chích phải. Người đi xuống lầu này chẳng ai khác hơn cái tên chuyên môn âm mưu làm nhục chàng. Hắn bước với cái bộ khó thương như thường lệ, chân nhún nhẩy, làm như sắp đá ai. “Đồ bẩn thỉu” người hùng của chúng ta thì thầm. Chàng thấy chiếc cặp màu xanh lớn trong tay hắn: “Hắn lại có chuyện đi gấp đây”. Golyadkin thấy hơi ngượng và bực bội khom xuống.

Golyadkin thứ nhì bước qua, không thấy chàng. Golyadkin lại nghe tiếng chân. Lần này chàng biết đó là viên thư ký sao giấy tờ. Gương mặt nhẵn bóng của y hiện ra. Nhưng không phải Ostafiev mà là một thư ký khác, Pisarenko. Golyadkin rất ngạc nhiên “Tại sao hắn lại kéo thêm người khác vào chuyện bí mật này? Đồ mọi, bọn nó không coi việc gì là thiêng liêng cả”.

Chàng quay qua Pisarenko :

- À ra bạn. Bạn đến đây làm gì?

- Thưa ông, cũng cho chuyện ông. Tới giờ cũng chưa có gì mới. Có chuyện gì chúng tôi sẽ cho ông rõ ngay.

- Còn Ostafiev?

- Hẳn không đến được. Ngài Bộ trưởng đi qua chỗ làm việc của hẳn hai lần. Thật tình chính tôi cũng không thể nấn ná.

- Cám ơn bạn, tôi chỉ cần...

- Tôi không có rảnh lấy một phút. Lúc nào họ cũng hỏi tụi tôi. Nhưng nếu ông vẫn còn đây, có chuyện gì mới tụi tôi sẽ cho ông biết ngay.

- Nhưng trước hết...

- Xin ông tha lỗi, tôi không thể ở lâu hơn.

Pisarenko cựa mình thoát khỏi Golyadkin đang nắm lấy cổ áo hẳn :

- Không thể được. Nhưng nếu ông ở đây chắc chắn tụi tôi sẽ có tin cho ông.

- Một giây thôi bạn, một giây thôi. Thấy thư này không? Tôi sẽ đền ơn xứng đáng.

- Sao, thưa ông?

- Bạn đưa thư này cho ông Golyadkin.

- Ông Golyadkin?

- Phải, ông Golyadkin.

- Được rồi, lúc nào tôi chuồn được là tôi sẽ đưa cho ông. Ông cũng đợi đây phải không? Không ai thấy đâu.

- Bạn hiểu lầm rồi. Tôi đứng đây không phải vì sợ bắt gặp. Tôi sẽ không ở đây lâu. Tôi sẽ ra ngoài, bên kia đường có quán café, thấy không? Tốt hơn tôi đợi ở đó, có gì bạn tới cho tôi hay.

- Dạ được, nhưng bây giờ ông cho tôi đi. Tôi hiểu mà.

- Yên chí là tôi sẽ không quên việc bạn giúp tôi.

Golyadkin nói với theo.

Rồi chàng dè dặt bước ra. “Thằng đó càng về sau càng cộc lốc. Chắc lại có gì đây. Coi bộ hần hấp tấp, chắc là bữa nay có nhiều việc. Ngài Bộ trưởng qua lại hai lần... Sao vậy nhỉ? Chắc không có gì đâu. Ồ, rồi ta cũng sẽ biết mà...”.

Lúc Golyadkin sắp mở cửa lên ra đường, cỗ xe của ông Bộ trưởng bỗng rầm rầm chạy đến. Trước khi Golyadkin có thì giờ hoàn hồn, cửa mở và người trong xe bước xuống đường. Không ai ngoài Golyadkin thứ nhì vừa đi công chuyên cách đây khoảng mười phút trở về. Golyadkin thứ nhất chợt nhớ là nhà vị bác sĩ chỉ cách đó khoảng vài dặm. “À, thì ra hần đi cái công tác đặc biệt tại đó”.

Golyadkin thứ nhì lấy cái cặp màu xanh và giấy tờ ra khỏi xe, dặn dò người đánh xe gì đó, rồi đẩy cửa bước vào, và phải Golyadkin thứ nhất, vẫn làm như không biết đi nhanh lên lầu.

- “Bậy quá”. Golyadkin nghĩ thầm “Chuyện đâm ra bậy rồi. Thật khổ!”.

Chàng đứng sững cả nửa phút rồi quyết định. Với quả tim đang đập thình thịch, run rẩy cả mình, chàng không nghĩ ngợi gì, đi lên sở bằng cầu thang khác. Lúc bỏ áo choàng và giày phòng ngoài, chàng nói thầm: “Chuyện gì xảy ra cũng kệ! Mặc mớ gì mình đâu? Nên nhớ là mình không dính vào”.

Lúc đó trời đã bắt đầu tối. Golyadkin bước vào. Không có Andrei Filipovich hay Anton Antonovich trong phòng, cả hai đều đã vào phòng giám đốc trình báo cáo. Ông giám đốc cũng muốn có báo cáo để trình lên ông Bộ trưởng. Vì vậy, và cũng bởi trời đã tối và đã gần hết giờ, các nhân viên, nhất là những người trẻ tuổi lúc Golyadkin bước vào không thấy làm

gì cả. Họ tụ lại thành nhóm nói chuyện, bàn cãi, cười giỡn. Người trẻ nhất lại còn chơi ném xúc xắc ở một góc gần cửa sổ.

Vì là một người lịch sự và thấy cần lấy cảm tình, cần hòa đồng với mọi người, Golyadkin bước đến bên cạnh những người thân hơn để chào mừng này nọ. Nhưng các đồng sự của chàng hình như có phản ứng lãnh đạm trước sự có mặt của chàng. Chàng được tiếp đón với vẻ lạnh lẽo, xa cách, có lẽ còn nghiêm khắc là khác. Chẳng ai đưa tay cho chàng bắt. Vài người nói: “Chào bạn” rồi lảng đi, những người khác chỉ gật đầu. Có người còn làm như không thấy chàng ngó đi chỗ khác. Nhưng chính các thư ký trẻ là có vẻ khinh miệt nhất, những kẻ mà Golyadkin cho là chỉ biết cõng ngựa ngoài ra thì hết sức làm biếng. Bây giờ họ đang đứng bao lấy chàng như không cho chàng rút lui, và nhìn chàng chăm chăm, xác xược.

Thấy ngay dấu hiệu chẳng lành đó, Golyadkin khôn ngoan quyết định không thêm bận tâm. Rồi một biến cố bất ngờ, như một coup de grâce xảy đến cho Golyadkin.

Trong lúc đang vô cùng bối rối, Golyadkin bỗng thấy Golyadkin thứ nhì giữa các nhân viên đang bao quanh. Golyadkin thứ nhì vẫn có bộ mặt vui vẻ, làm trò như thường lệ, nghĩa là vẫn làm bộ cười cợt, lừa lọc, miệng lưỡi ngọt ngào, giả dối như bao giờ, như ngày hôm qua lúc Golyadkin đang đau đớn đón ê chề. Nhăn mặt, ưỡn ẹo, nhìn quanh toe toét như muốn nói “Chào các bạn” với mọi người, hấn chen vào đám thư ký, bắt tay, vỗ lưng, bá vai, ôm lấy họ, giải thích về công tác vừa làm cho ông Bộ trưởng, vừa đi đâu, gặp ai, đem gì về, rồi lại ôm hôn vài thư ký khác có lẽ thân thiết nhất, ngay trên môi. Tóm lại hấn đang làm đúng những gì hấn đã làm trong giấc mơ của Golyadkin thứ nhất.

Khi đã xong cái việc lôi kéo mọi người về phía mình dầu có cần hay không, khi đã trao đổi tình thân hữu rất đầy đủ rồi, Golyadkin thứ nhì bỗng chìa tay ra cho người bạn xưa nhất của hấn tức Golyadkin thứ nhất, người hấn hình như chưa thấy tự này giờ dầu có lẽ chỉ vì không để ý. Không suy

nghe Golyadkin thứ nhất cầm lấy tay hắn siết chặt, thật sôi nổi nồng nhiệt, với tất cả chân tình, tưởng như có thể cảm động đến khóc được. Không biết là người hùng của chúng ta có bị kẻ thù xảo trá lừa gạt, hay chàng chỉ lầm lẫn một cách vô tình, hay bỗng nhiên chàng ý thức cái trợ trợ của mình. Sự thật sờ sờ ra là Golyadkin thứ nhất, với cả sự thân tình, đã có một cử chỉ tự nguyện và trước mắt nhiều người chứng kiến, kính cẩn bắt tay một kẻ chàng đã từng gọi là kẻ thù sống chết. Nhưng chàng vô cùng ngạc nhiên và tức giận khi tên Golyadkin thứ nhì đề tiện đó, nhận ra sự lầm lẫn của cái kẻ ngây thơ mà hắn đã trở mặt ngược đãi, đã cộc cằn và lãnh đạm rút tay ra. Hắn lại còn phũ tay lia lịa làm như bị vật gì bậy bạ làm bẩn. Rồi hắn bước tránh đi, tỏ vẻ không bằng lòng, lại còn rút trong túi ra chiếc khăn, lau chùi từng ngón tay. Vừa lau hắn vừa liếc quanh theo cái thói quen ti tiện của hắn, như muốn mọi người thấy vậy mà mất thiện cảm với Golyadkin thứ nhất đi. Thái độ đáng ghét của Golyadkin thứ nhì hình như đã khiến các thư ký khinh bỉ, và những người lãnh đạm nhất cũng tỏ vẻ khó chịu. Có tiếng xầm xì chê bai. Golyadkin thứ nhất không bỏ lỡ dịp, vừa muốn lôi kéo mọi người về phía mình thì một trò khác của Golyadkin thứ nhì đã khiến cho những hy vọng cuối cùng của Golyadkin thứ nhất tiêu tan, và lại mang lợi thế về cho hắn.

Golyadkin thứ nhì nheo nhéo với cả sự vô liêm sỉ, nhảy nhót giữa đám thư ký, trở vào chàng Golyadkin thật đang luống cuống :

- Anh ta là Faublas [1] của Nga đấy. Cho phép tôi giới thiệu các bạn với chàng Faublas trẻ tuổi này.

Với một vẻ thân thiết khó chịu nổi, hắn đến gần người mà một phút trước đây hắn còn làm nhục tàn tệ :

- Đến đây cưng, đến để tôi hôn bạn một cái.

Trò đùa của Golyadkin thứ nhì coi bộ được tán thưởng vì hợp cảnh. Người hùng của chúng ta cảm thấy bàn tay kẻ thù nặng trên vai. Nhưng

chàng đã quyết định rồi, mặt tái nhợt, chàng khẽ nhếch mép, quắc mắt lên, len khỏi đám người đang vây quanh và với những bước nhanh chàng tất tả đi về hướng văn phòng ông Bộ trưởng.

Trong phòng trước phòng làm việc của Bộ trưởng chàng gặp Andrei Filipovich vừa bước ra. Phòng đầy những người Golyadkin biết là không hề can dự đến nhưng chàng không cần. Chàng tiến thẳng tới trước Andrei Filipovich mà ngạc nhiên và tự khen mình táo bạo, và chận thượng cấp của mình lại, khiến ông ta cũng phải thối lui trước sự tấn công trực tiếp đó.

- A... gì thế? Tôi làm gì được đây?

Vị trưởng phòng hỏi mà chẳng nghe Golyadkin cũng đang ấp úng gì đó.

- Andrei Filipovich, thưa ông, tôi xin phép... tôi muốn... ngay bây giờ, tôi muốn gặp riêng ngài Bộ trưởng.

Andrei Filipovich ngó Golyadkin từ đầu đến chân.

- Hả? Chắc chắn không được rồi.

- Andrei Filipovich, tôi thấy cần lắm vì tôi rất ngạc nhiên bởi không ai lộ mặt nạ cái tên lưu manh lừa bịp đó cả.

- Cái... cái gì?

- Tên bịp hèn mặt đó, thưa ông.

- Anh đang nói ai?

- Đến một người, Andrei Filipovich ạ. Thưa ông, tôi có quyền. Tôi thấy cấp trên chúng ta phải nên khuyến khích những việc đó (Golyadkin không biết mình đang nói gì). Nhưng tôi mong ông hiểu những nỗ lực đáng khen đó của tôi, vì nó chứng tỏ lòng trung thành và tín cẩn tuyệt đối nơi thượng cấp của tôi, như tín cẩn cha mình, vì thượng cấp cũng như cha tôi, tôi chấp

nhận quyền lực của ngài mà không cần suy nghĩ, và tôi giao phó hoàn toàn định mệnh tôi. Tôi muốn thừa với ngài như vậy.

Golyadkin run giọng, đỏ mặt lên và hai giọt lệ đã chực trào.

Andrei Filipovich kinh ngạc đến nỗi phải lui vài bước nhìn quanh đề phòng. Không biết câu chuyện sẽ đến đâu nữa nếu cửa phòng vị Bộ trưởng không chợt mở và chính ông ta vội vã bước ra với các viên chức thuộc cấp. Mọi người trong phòng đứng bật dậy. Vị Bộ trưởng gọi Andrei Filipovich dặn dò công việc. Rồi mọi người bước ra theo gót ông, và bỗng Golyadkin thấy còn có một mình chàng. Chàng chạy theo mọi người và nép vào Anton Antonovich đang đi trong đó với bộ lo lắng, hay ít ra như vậy theo Golyadkin.

Golyadkin tự nhủ: “Mình đã lại đi quá trốn rồi, lại thêm rắc rối ra... nhưng không hề gì”.

Chàng xoay qua Anton Antonovich :

- Người ta xô đuổi làm tôi phải chạy đến ông. Song tôi vẫn chưa hiểu lời Andrei Filipovich. Ông có thể nào cắt nghĩa giùm tôi không?

- Thừa anh, rồi tất cả sẽ rõ ràng hết.

Anton Antonovich lạnh lùng đáp, có vẻ không muốn tiếp tục câu chuyện :

- Anh sẽ biết ngay. Đúng hơn, hôm nay anh sẽ được chính thức thông báo.

Golyadkin rụt rè :

- Chính thức là sao? Có gì đâu mà lại phải chính thức?

- Không phải anh cũng chẳng phải tôi, Yakov Petrovich ạ. Thượng cấp của chúng ta thấy thích hợp là làm.

Golyadkin càng hoảng hơn :

- Nhưng sao lại do thượng cấp? Tôi không thấy lý do nào khiến phải phiền đến thượng cấp cả. Có lẽ ông nói đến chuyện hôm qua?

- Không, không phải chuyện hôm qua. Có chuyện khác không hay cho anh.

- Chuyện gì không hay cho tôi, Anton Antonovich? Tôi chắc chắn không làm gì quấy...

Anton Antonovich ngắt lời :

- Vậy thì anh đang âm mưu hại ai?

Mặt Golyadkin tái nhợt, chàng run rẩy khổ sở :

- Anton Antonovich, dĩ nhiên là... nếu kẻ thù vu khống một chuyện không có... thì... dĩ nhiên không thể ngậy mặt ra mà chịu.

- Phải, rồi còn thái độ của anh hại đến danh giá một thiếu nữ đáng kính con một gia đình tiếng tăm mà anh mang ơn?

- Nhưng Anton Antonovich, ông muốn nói gì?

- Anh biết rõ mà. Rồi còn một người đàn bà khác tuy nghèo nhưng xuất thân từ một gia đình ngoại quốc đáng trọng, chắc anh cũng không biết nốt?

- Anton Antonovich, xin ông cho tôi giải bày...

- Rồi còn cái bất tín nhiệm, vu cáo kẻ khác, đúng hơn những gì anh buộc tội một người là đã qua mặt anh. Anh nói sao về thái độ đó?

- Nhưng tôi có bao giờ đẩy anh ta đi đâu? (Golyadkin run lên) Có bao giờ xúi tên gia nhân Petrushka nói gì đâu? Hẳn đã ăn của tôi, nhờ vào lòng tử tế của tôi.

Golyadkin thấy cảm mình đã bắt đầu giựt, nước mắt chỉ chực trào ra.

- Yakov Petrovich, chính anh đã nói là anh ta ăn nhờ anh đấy nhé.

Câu nói tinh quái của Anton Antonovich khiến trái tim Golyadkin như thắt lại.

- Anton Antonovich, xin phép hỏi ông là ông Bộ trưởng có biết chuyện này không?

- Dĩ nhiên! Bây giờ xin để tôi yên. Thực tình tôi không có thì giờ đi sâu vào chuyện này với anh. Hôm nay anh sẽ biết những gì phải biết.

- Một phút nữa thôi, Anton Antonovich, làm ơn...

- Muốn nói gì để sau này sẽ nói.

- Không, Anton Antonovich, tôi... hãy tin tôi, tôi không có nghĩ bậy đâu. Phần tôi, tôi...

- Biết rồi, biết rồi. Tôi nghe anh nói hết rồi.

- Không, chưa, bây giờ khác, chắc chắn ông sẽ thích nghe. Anton Antonovich, như tôi đã nói, tôi quan niệm là bởi tạo hóa đã sinh ra hai người giống hệt, và Chúa, với đôi tay quyền uy đã dựng nên một thiên đàng cho hai người đó, mọi việc đều nhằm đưa đến cái tốt đẹp cả. Anton Antonovich, ông có thể thấy là tất cả đều đã tốt đẹp, tôi đâu có nghĩ bậy. Tôi xem cấp trên của tôi, những người khôn ngoan và ân nghĩa, như cha vậy. Vâng, tôi nói vậy đó, tôi cũng muốn nói mỗi thanh niên phải có một

công việc. Anton Antonovich, hãy giúp tôi... tôi muốn nói là... vì danh Chúa... một điều nữa thôi, Anton Antonovich...

Nhưng Anion Antonovich đã bỏ đi. Người hùng của chúng ta không còn biết mình đang đứng đâu, đang nghe gì, đang làm gì, chuyện gì đang xảy ra cho mình, và người ta sẽ làm gì mình. Con khích động quá lớn.

Vẫn với đôi mắt nài nỉ chàng tìm bóng Anton Antonovich giữa các nhân viên để biện minh và thuyết phục ông ta về sự trung thành ngoại lệ của chàng, cũng để lấy lòng riêng ông này.

Nhưng rồi trí óc hỗn độn của Golyadkin dần dần được một tia sáng rọi vào, nhưng là một tia sáng đe dọa dù chỉ mới lóe lên cũng đủ khiến chàng thấy rõ những gì rồi sẽ xảy ra mà chàng chưa hề ngờ tới. Rồi chàng thấy có người khẽ chạm vào hông. Đó là Pisarenko.

- Thưa ông, có thư này cho ông.

- À, vậy ra bạn đã có đến đó?

- Không, thưa ông, thư này được đưa đến lúc 10 giờ sáng do Mikheyev, gác dan của nhà Vakhrameyev.

- Tốt lắm, tôi sẽ đền ơn bạn.

Golyadkin nhét bức thư vào túi trong của áo choàng, nhìn quanh, và ngạc nhiên vì thấy mình đứng ở cửa ra vào, giữa một đám nhân viên vì đã đến giờ đóng cửa. Chàng cũng không hay mình cầm nón trên tay bao giờ. Mọi người đều đứng im, có vẻ kinh cẩn chờ đợi chuyện gì. Đó là ông Bộ trưởng đang đứng lại cửa, đợi xe của mình vì một lý do nào đó đã không đến đúng giờ, trong khi chờ ông đã đàm luận sôi nổi với Andrei Filipovich và hai phụ tá. Anton Antonovich với vài viên chức khác đứng kính cẩn cách vài bước, tất cả đều tươi cười vì ông Bộ trưởng rất thích bông đùa. Các thư ký tụ tập nơi bậc thang cũng nhe răng đợi ông Bộ trưởng cười để lại cười

theo. Người duy nhất không cười là Fedoseich, lão bụng bự gác cửa đang đứng cứng ngắc, chăm chú, tay đặt lên nắm cửa, sửa soạn làm cái việc thú vị hàng ngày: mở phân nửa cánh cửa đôi chỉ bằng một vòng tay, rồi khom mình tiễn ông Bộ trưởng ra khỏi tòa nhà.

Nhưng kẻ hài lòng sung sướng nhất hẳn phải là kẻ thù khốn kiếp đê tiện của Golyadkin. Lúc đó hẳn quên đi những nhân viên khác, không nhờn nhớ để lung lạc bọn họ nữa. Hẳn lại có vẻ chăm chú, khom người nghe ông Bộ trưởng, mắt không rời vị này, chỉ đôi khi tay, chân và đầu hẳn lắc lư, cho thấy trí óc hẳn đang làm việc mà thôi.

Golyadkin nghĩ thầm: “Xem cái mặt hẳn kìa. Hình như hẳn đã thành thân tín của ông Bộ trưởng rồi. Chắc vậy. Không hiểu sao hẳn có thể ve vãn cả giới cao cấp được. Hẳn không có trí óc, cũng chẳng có tư cách, không giáo dục, không tình cảm. Con vật tốt số! Hẳn làm thân với họ thật nhanh. Chắc chắn là với cái tốt số đó hẳn còn tiến xa hơn! Mình chỉ muốn biết hẳn rót vào tai họ những gì, hẳn âm mưu gì, tiết lộ gì... Chúa ơi, nếu mà con có thể... Thôi để hỏi hẳn... Cho hẳn thấy không phải lỗi do thật nơi mình. Đại khái là mình sẽ không làm vậy nữa, mình rất tiếc, lúc này ai cũng phải có việc làm, và mình cũng không bận tâm gì đến cái địa vị tầm thường của mình, đó là sự thật. Mình cũng sẽ không phản ứng, sẽ nhún mình chịu hết. Có nên làm thế không? Nhưng trước hết không thể tiếp xúc được với hẳn. Hẳn sẽ không chịu nghe theo lý lẽ, đầu óc hẳn đã lộn xộn hết rồi. Nhưng không hề gì, thử xem. Có thể gặp hẳn đúng lúc. Cũng nên gắng thử coi...”.

Trong sự bất hạnh khổ sở, thấy không thể kéo dài tình trạng hiện tại, đã đến lúc phải quyết định, phải bày tỏ với người này người kia, người hùng của chúng ta từ từ tiến đến chỗ người bạn không xứng đáng và bí ẩn của chàng đang đứng. Nhưng vừa khi đó chiếc xe của ông Bộ trưởng âm âm chạy đến, đậu sát lề. Fedoseich xoay nắm cửa, cúi xuống tiễn ông Bộ trưởng đi ra. Mọi người ủa ra theo và chỉ một thoáng Golyadkin thứ nhất đã thấy cách xa Golyadkin thứ hai.

“Không, không, mầy không chạy khỏi đây!”. Người hùng nói nhỏ, chen vào giữa đám đông, mắt dán vào đối tượng. Cuối cùng đám đông tản ra. Chàng thấy không bị ngăn cản nữa và hăm hở đuổi theo kẻ thù.

Chú thích:

[1] Nhân vật chính trong tác phẩm *Les Amours du chevalier de Faublas* của Louvet de Couvray.

LÀ BÓNG HAY LÀ HÌNH

Fyodor Mikhailovich Dostoevsky

www.dtv-ebook.com

Dịch giả: Đinh Đắc Phú

Chương 11:

olyadkin gần như muốn hụt hơi, chàng chạy như bay theo kẻ thù đang trốn tránh. Một sức mạnh tràn ngập trong người chàng. Tuy nhiên, Golyadkin cũng biết chỉ cần một con muỗi nhỏ, nếu có thể tìm ra ở Petersburg lúc này, cũng đủ sức dùng đôi cánh hất văng chàng. Chàng biết mình đang chán nản yêu đuối lắm, và chỉ chạy được bởi một sức mạnh bên ngoài đẩy tới dầu cho đôi chân vẫn hoạt động không ngừng. Song chàng lại nghĩ thầm “Biết đâu đó? Có khi rồi lại tốt đẹp thì sao?”. Chàng tưởng như hụt hơi vì chạy nhanh quá “Nhưng dầu tốt đẹp hay không, ta cũng đã bại, chắc chắn là vậy rồi. Ta thua, việc đó đã như được ký và đóng dấu rồi”.

Nhưng lúc chàng nắm được chéo áo kẻ thù khi hấn nhóm bước chân vào xe, chàng cũng có cảm giác như sống lại, như đã thắng một trận chiến cam go.

- Ông, ông - Chàng kêu lên lúc chụp được tên Golyadkin đốn mặt kia - Mong rằng ông...

- Đừng, tốt hơn là đừng mong đợi gì cả. - Kẻ thù của chàng điềm nhiên trả lời, một chân đặt lên bậc, chân kia còn để ngoài không khí và đang cố chui vào xe. Hấn vừa phải giữ thăng bằng vừa tìm cách gỡ ra khỏi Golyadkin.

- Yakov Petrovich, tôi cần nói với ông. Chừng mười phút thôi!

- Xin lỗi, tôi không có thì giờ...

- Hiểu giùm tôi, Yakov Petrovich, làm ơn... cho tôi một dịp bày tỏ, Yakov Petrovich, xin hãy vì Chúa. Một phút thôi...

- Này bạn, bạn không biết là chỉ vì tôi không có thì giờ sao? Kẻ thù của Golyadkin vờ lấy giọng thân thiết - Tôi sẽ rất hân hạnh bất cứ lúc nào khác. Thật đấy, nhưng bây giờ thì hoàn toàn không được.

Người hùng rủa thầm “Đồ bần thủ!” và khỗ sở kêu lên :

- Yakov Petrovich, phải hiểu là tôi không hề oán ông. Đó chỉ là sản phẩm tưởng tượng của những đứa xấu bụng. Phần tôi, tôi muốn... Nghe đây, ông hãy theo tôi rồi tôi sẽ nói thật hết cho ông. Vào quán cà-phê kia có được không? Tôi cam đoan mọi việc sẽ được giải thích rõ ràng. Đúng, Yakov Petrovich, mọi ngộ nhận sẽ được sáng tỏ...

- Bạn muốn cùng đi đến quán cà-phê? Cũng được, tôi không phản đối, nhưng với một điều kiện, bạn trẻ, tôi muốn được giải thích đầy đủ.

Golyadkin thứ nhì bước xuống xe, thân nhiên vịn vai người hùng của chúng ta như một bạn cố tri, hãnh nói :

- Yakov Petrovich, bạn muốn tôi chui vào ngõ ngách nào cũng được. Thật khó từ chối được bạn điều gì.

Hãnh lảng xãng, vẫn cứ giả dối bên cạnh chàng.

Quán nước hai chàng Golyadkin vào là một quán nằm xa những phố chính và giờ đó đã vắng. Một người đàn bà Đức khá bụi xuất hiện sau quày rượu khi nghe chuông. Golyadkin thứ nhất và tên bạn quý quyết bước vào phòng thứ nhì, ở đó một cậu bé mặt bí xị, tóc hớt cua đang khỗ sở với mấy đốm lửa trong lò, cố làm cho ngọn lửa cháy lên. Golvadkin thứ nhì gọi sôcôla nóng.

- Mụ Đức đó trông còn ngon đấy chứ, phải không? Sao?

Golyadkin thứ nhì liếc sang Golyadkin thứ nhất đang đỏ mặt lạng thình.

- Ồ, xin lỗi, tôi quên mất, tôi biết sở thích bạn mà - Hãn tiếp tục - Bạn thích những phụ nữ Đức gầy hơn. Đúng, công nhận là họ coi cũng được lắm. Bạn cũng như tôi, Yakov Petrovich ạ, chúng ta đều mềm lòng trước những cô gái mảnh khảnh mà lôi cuốn. Chúng ta thuê nhà của họ, làm hư cả luân lý của họ, viết thư hứa hẹn với họ. Chúng ta sẽ làm những thứ đó, đồ Faublas, đồ đều cáng!

Rõ ràng Golyadkin thứ nhì đang ám chỉ ai đó vẻ mặt hí hửng ngó Golyadkin thứ nhất. Nhưng thấy Golyadkin thứ nhất vẫn còn ngu ngốc chưa hiểu ra vì mình vẫn còn bóng bẩy màu mè, hãn quyết định đổi chiến lược sang công khai gây hấn. Sau câu nói đó hãn đưa tay vuốt ve trên vai người hùng của chúng ta, rồi chưa hài lòng, hãn đùa nghịch những trò không thể chấp nhận với một kẻ đứng đắn. Hãn tái diễn cái trò hôm trước, tay dí vào má Golyadkin thứ nhất. Golyadkin thứ nhất nổi giận và... ngồi im. Dĩ nhiên là chỉ khi đó thôi.

- Tất cả đều do những kẻ thù của tôi bày đặt.

Chàng cũng đành phải nói với giọng run run, cổ dẫn lòng và lo lắng liếc ra phía cửa. Chàng thấy Golyadkin thứ nhì đang cao hứng quá độ, sẵn sàng làm bất kỳ chuyện gì cho dầu không thích hợp với những nơi công cộng và nói chung là không thích hợp với hạng thượng lưu.

Golyadkin thứ nhì trả lời câu nói của Golyadkin thứ nhất :

- Cứ cho là vậy, nêu bạn muốn.

Hãn đặt cái ly vừa uống hết xuống mặt bàn :

- Tuy nhiên tôi cũng chẳng có thì giờ nhiều. Vậy cho tôi rõ, Yakov Petrovich, lúc sau này bạn sống ra sao?

Golyadkin thứ nhất đã trở lại bình tĩnh :

- Tôi cam đoan một điều với ông, Yakov Petrovich, là tôi chưa bao giờ là kẻ thù của ông.

- Ồ... Petrushka thế nào? Phải tên hãn như vậy không? Đúng rồi. Hãn ra sao? Cũng thế?

- Vâng, cũng thế - Golyadkin thứ nhất hơi lạ - Yakov Petrovich, tôi không rõ lắm, nhưng ở cương vị tôi, thành thực và tự trọng... không, ông phải hiểu như vậy...

- Đúng rồi, cũng như bạn biết bạn vậy. - Golyadkin thứ nhì nhỏ nhẹ, cố làm ra buồn rầu vì ăn năn và trắc ẩn - Chúng ta đang gặp khó khăn, Yakov Petrovich ạ, và tôi tìm đến bạn như một chứng nhân, bạn là người thông minh chắc bạn sẽ phán xét đúng đắn - Golyadkin thứ nhì đang ve vuốt Golvadkin thứ nhất - Bạn cũng biết cuộc đời không là trò chơi.

Hãn làm như một người uyên bác dư sức thuyết về một đề tài rộng lớn như vậy.

Người hùng của chúng ta cảm động đáp :

- Phần tôi, đừng nói quanh co gì, thành thật và cởi mở mà nói thì tôi chắc chắn với ông là tôi rất ngay tình, đó chỉ là những hiểu lầm mà thôi, và chuyện gì cũng có thể xảy đến. Sự phán xét của xã hội, quan niệm của một số đông có đầu óc nô lệ... tôi nói chuyện gì cũng có thể xảy đến là vậy. Còn nữa, nếu đứng đắn và cao thượng mà nhận xét, thì tôi không xấu hổ nói rằng mình đã lầm lẫn. Tôi vui lòng nhận như vậy. Ông cũng biết một người thông minh và cao cả là như thế nào. Tôi sẵn sàng chấp nhận tất cả.

Chàng kết luận một cách khí khái.

Golyadkin thứ nhì thở dài :

- Đó cũng do định mệnh mù quáng... Nhưng thôi bỏ qua đi. Hãy nói chuyện gì vui và có ích hơn, chẳng hạn về các đồng sự của chúng ta. Thật tình mà nói từ dạo đó đến nay chúng ta chưa có dịp nói chuyện với nhau. Cũng không phải bởi tôi, Yakov Petrovich.

- Cũng không phải tôi nữa - Người hùng hấp tấp - Tự lòng tôi bảo tôi là không phải lỗi tôi. Thôi hãy đổ lỗi cho định mệnh vậy.

Giọng Golyadkin thứ nhất đã yếu đi, bắt đầu run. Gã Golvadkin đáng ghét kia vẫn ngọt ngào :

- Mọi việc thế nào? Sức khỏe bạn ra sao?

Người hùng cũng cố sức lấy giọng ngọt ngào như vậy :

- Có ho đôi chút.

- Bạn nên cẩn thận. Lúc này đang có dịch cúm đấy, dễ bị sưng phổi lắm. Nói thật tôi có mặc áo lót dày đấy.

Người hùng im lặng một lúc rồi nói :

- Yakov Petrovich, bạn vừa nói là rất dễ bị sưng phổi. Đúng vậy, bây giờ tôi thấy mình sai lầm quá. Tôi vẫn thấy bồi hồi mỗi khi nhớ lại những lúc sung sướng bên nhau trong căn nhà nghèo hèn nhưng dám nói là rất hiếu khách của tôi.

Golyadkin thứ nhì trách móc :

- Dầu đó không hẳn là những gì bạn đã viết trong thư.

- Thì tôi nhận là tôi quấy. Bây giờ tôi đã biết rồi, tôi thật xấu hổ khi nhìn thẳng vào mắt ông. Ông không thể tưởng tượng ra tôi xấu hổ thế nào. Xin cho tôi lại bức thư đó, tôi xé ngay tại đây, trước mặt ông. Hay nếu không được, xin ông cứ xem như nó có ý nghĩa hoàn toàn trái ngược với những gì nó nói. Tôi đã lầm. Xin thứ lỗi cho tôi. Tôi thật bậy quá.

Người bạn giả dối của Golyadkin băng quơ :

- Bạn đang nói gì vậy?

- Tôi nói là tôi đã nghĩ quấy về ông. Nhất định là vậy...

Golyadkin thứ nhì khô khan :

- Đủ rồi, cũng may là bạn lầm.

Người hùng hăm hờ của chúng ta lại tiếp tục, không để ý đến sự thay đổi trên mặt bạn :

- Yakov Petrovich, tôi nghĩ là khi mà trời sinh ra hai người giống nhau...

- À ra thế! Tên vô tích sự Golyadkin thứ nhì nhồm dậy lấy nón. Không hay là mình bị lừa, Golyadkin thứ nhất cũng tươi tỉnh đứng dậy, vẫn ngây thơ tìm cách làm vui với hắn để tìm lại tình bạn.

Golyadkin thứ nhì bỗng hét lớn làm chàng giật mình :

- Thôi chào Ngài!

Người hùng giật nảy người, thấy Golyadkin có vẻ nghiêng ngả, vội đưa tay ra cho hắn. Nhưng Golyadkin đã làm một việc không ai ngờ được. Hắn bóp hai ngón tay của chàng, rồi lại tái diễn cái trò bỉ ổi trước. Đã quá sức chịu đựng rồi.

Golyadkin cho chiếc khăn vừa dùng để lau mấy ngón tay vào túi và lùi ngay vào phòng bên cạnh như cái thói quen xấu xa của hắn. Golyadkin thứ nhất nhảy bổ theo. Hắn đang tựa bên quầy, ăn bánh như không có gì xảy ra. Trông hắn có vẻ thánh thiện lắm. Hắn đang tâng bốc người đàn bà sau quầy. Mất tự chủ, người hùng của chúng ta định nhào tới nhưng kịp nghĩ lại: “Không nên làm thế trước mặt đàn bà...”.

Golyadkin thứ nhì lại đùa một cách hạ cấp. Chắc hắn nghĩ là sự nhần nhục của Golyadkin thứ nhất là vô giới hạn :

- Sao, nàng cũng không tệ lắm chứ, phải không bạn?

Mụ đàn bà Đức nhìn chăm chăm vào hai ông khách với cặp mắt ti hí. Rõ là mụ ta không hiểu tiếng Nga, bởi mụ còn cười duyên với họ nữa. Golyadkin thứ nhất quá giận cái trây trúa của Golyadkin thứ nhì. Chàng không dẫn nổi, nhảy bổ đến kẻ thù như muốn xé tan hắn ra rồi bỏ mặc đó. Nhưng Golyadkin thứ nhì vẫn tinh ranh tránh khỏi. Hắn đã đến bên cửa. Dĩ nhiên sau khi đã hết sừng sờ vì bất ngờ, Golyadkin thứ nhất nhào theo kẻ lẳng mạ mình lúc y đang chui vào chiếc xe của tên đánh xe cùng một bọn. Mụ Đức mập thấy hai ông khách bỏ chạy lật đật kéo chuông inh ỏi. Người hùng quay lại và vội vàng ném cho mụ ta tiền phần chàng và cả phần của tên vô liêm sỉ bỏ đi mà không chịu trả kia, và tiếp tục đuổi theo chẳng cần tiền thối. Dù bị trì hoãn chàng vẫn bắt kịp hắn vào phút chót. Bám vào cây gạt bùn của chiếc xe với tất cả sức mạnh, người hùng của chúng ta bị kéo xệch trên đường, cố tìm cách trèo lên trong khi Golyadkin thứ nhì cũng cố sức ngăn lại. Tên đánh xe la hét thúc giục con ngựa. Ngựa ngậm chặt mõm thiếc, lồng lộn lên, và cứ ba bước lại đá tung lên theo cái thói quen của nó. Cuối cùng Golyadkin thứ nhất cũng leo được lên thành xe. Chàng đối diện với kẻ thù, tay nắm cổ áo choàng lông của hắn, và đầu lưng lại với tên đánh xe.

Cả hai cứ như vậy, lặng lẽ, trong một lúc. Người hùng thấy khó thở. Chàng bị sốc dữ, và sợ gãy cổ. Lại thêm tên lì lợm kia chưa chịu thua, vẫn

tìm cách hất chàng xuống bùn. Thời tiết lại xấu tệ, tuyết rơi dày đặc, chui vào cổ áo chàng Golyadkin thật lúc đó đã bung ra. Tuyết quá dày, không thể thấy xa hơn vài thước, nên người hùng không hiểu xe đang nhắm hướng nào, đang chạy trên đường nào. Nhưng chàng có một cảm giác quen thuộc lắm, và cố tìm cách nhớ lại xem có phải mình đã có linh tính trước, hay là đã mơ thấy chuyện này trong giấc mơ đêm qua không.

Rốt cuộc sự khỗ sở đó lại hành hạ chàng, vẫn sát vào kẻ thù tàn nhẫn, chàng cố la lên nhưng tiếng kêu nghẹn trên môi... Có một giây phút Golyadkin thứ nhất bỗng quên mất chuyện đang xảy ra và yên trí là chẳng có gì, chẳng thành vấn đề mà có lẽ chỉ là một việc khó giải thích, có cưỡng lại cũng vô ích.

Nhưng chính vào lúc chàng nghĩ không có chuyện gì cả, một cú sốc bất ngờ thay đổi tình thế. Golyadkin rơi từ xe xuống, lăn trên mặt đất như bao bột, hết cả nhuệ khí. Khi nhồm dậy chàng thấy đã đến nơi. Chiếc xe ngừng một nơi chàng nhận ra ngay là sân nhà Olsufy Ivanovich.

Chàng thấy ông bạn của mình chạy vào, có lẽ lên phòng của Olsufy Ivanovich. Golyadkin cuống cuống định chạy theo nhưng đứng lại kịp. Chàng trả tiền xe rồi quay lưng chạy thục mạng. Tuyết vẫn rơi dày, bầu trời tăm tối, âm thấp. Chàng không chạy, phải nói là chàng bay, va hết người này đến người kia, đàn bà trẻ nít gặp trên đường nghe đủ tiếng la hét tru tréo ở chung quanh, ở phía sau. Nhưng chàng vẫn như không biết đến, không đếm xỉa đến. Mãi đến cầu Semyonovsky chàng mới tỉnh người ra vì va phải hai bà bán hàng rong ngoài đường. Chàng nghĩ thầm: “Cũng chưa có xong, nhưng chắc là không hề gì” và dứt tay vào túi hy vọng tìm được đồng rouble bạc để dàn xếp những cái bánh gừng, táo, đậu phộng và mọi cái linh tinh kia.

Lúc lục lọi chàng sờ trúng bức thư Pisarenko đã đưa trước đó, bức thư như mọi tia sáng rơi vào đầu chàng. Sức nhớ gần đây có một quán nhỏ, chàng hấp tấp đến đó, bước vào và ngồi vào bàn có ngọn đèn. Chàng không

biết gì đến chung quanh, cả người bồi bàn đang chờ, bóc niêm và đọc bức thư làm chàng choáng váng.

“Gởi con người đại lượng đang khổ vì tôi và yêu dấu suốt đời trong lòng tôi.

Tôi đang đau khổ, đang bị đẩy đọa. Hãy cứu tôi! Cái tên mưu mô vu khống đó, cái tên lừng danh vì những ý định độc địa đó đã kéo tôi vào bẫy của hắn và tôi đã phải chịu. Tôi đã bị thua thiệt. Nhưng hắn đã ruồng bỏ tôi, trong khi chàng... họ đã ngăn cách chúng ta, đã ém đi mọi thư từ tôi gởi chàng, tất cả đều do bởi cái tên vô luân đó, cái tên đang lợi dụng một lợi điểm lớn lao: sự tương tự với chàng. Có nhiều trượng hợp phải lấy lòng mọi người bằng khôn khéo, tình cảm và bằng đức tính hoàn hảo nữa.

Tôi đang bị dày vò! Người ta đang tìm cách gả bán tôi, người chủ mưu là cha tôi, nghị viên Olsufg Ivanovich, người vẫn muốn tôi nhập vào giới thượng lưu bằng cách đó. Nhưng tôi vẫn tìm đủ cách chống lại.

Hãy thuê một cỗ xe và đợi tôi nơi cửa sổ nhà tôi đúng chín giờ tối nay, chúng tôi lại sắp có một buổi dạ vũ. Viên sĩ quan đẹp trai cũng có đến. Tôi sẽ chạy ra rồi chúng ta trốn đi.

Chàng cũng nên biết còn nhiều ty sở khác của chánh phủ cần nhân viên. Dù sao, cứng cũng nên nhớ là sự vô tư sở dĩ mạnh là bởi nó vô tư. Thôi xin chào. Nhớ đợi tôi nơi cửa. Tôi sẽ ngả vào vòng tay che chở của chàng lúc đúng hai giờ sáng.

Mãi mãi là của chàng,

Klara Olsufievna”

Golyadkin ngẩn người. Mặt chàng trắng bệch như chiếc khăn, chàng bị kích động dữ dội, lo lắng đi tới đi lui trong phòng, tay khư khư bức thư. Nhưng bậy một nỗi là chàng đã làm cả phòng chú ý đầu chỉ vì vô tình. Có

lẽ tại quần áo xốc xệch và bộ tịch khác người: chân tay múa may, mồm làm nhảm những tiếng vô nghĩa. Chùng ấy đủ để mọi người nghĩ thế nào về chàng. Người bồi bàn cũng nhìn chàng ngờ vực.

Bình tĩnh lại đôi chút, Golyadkin thấy mình đang đứng giữa phòng, đang thộn mặt ra nhìn một ông lão coi bộ đáng kính vừa đọc kinh tạ ơn khi ăn xong và bây giờ cũng đang nhìn lại chàng.

Golyadkin ngó quanh và nhận thấy mọi người đang nhìn chàng, nghi ngờ và bất thân thiện.

Bỗng có một sĩ quan lục quân hỏi lớn từ Police Gazette. Golyadkin giật mình cúi xuống và đổ mặt thấy áo quần mình lòi thối đến độ khó tha thứ đầu là ở nhà, huống hồ một nơi công cộng thế này. Quần và giày chàng phía bên trái lấm lem những bùn, dây giày sút ra, áo choàng rách nhiều nơi. Với vẻ mặt biết lỗi người hùng của chúng ta trở lại bàn, thấy người bồi bước đến bên mình, mặt lạnh lùng cương quyết. Chàng chán nản, bối rối, nhìn những đĩa đồ ăn thừa ai đó vừa ăn xong, nhìn chiếc khăn trải bàn bẩn thỉu, dao nĩa đầy những mỡ trước mặt, tự hỏi: “Ai ăn vậy? Ta ăn mà không hay. Sao lại như thế được nhỉ?”

Golyadkin ngẩng đầu lên bắt gặp cái nhìn của người bồi bàn đang định nói gì đó.

Chàng run run hỏi :

- Bao nhiêu tất cả, bạn?

Cả phòng phá ra cười. Tên bồi bàn cũng phải nhăn mặt. Golyadkin biết mình lại hổ to. Chàng ngượng nghịu cho tay vào túi tìm khăn hay gì đó chẳng biết. Nhưng trước sự ngạc nhiên của chàng và trong cái thích thú của mọi người, thay vì rút ra chiếc khăn tay chàng lại rút ra lọ thuốc Christian Ivanovich đã cho khoảng bốn hôm trước. “Mua thuốc ở cùng một nhà bào chế”, giọng vị bác sĩ văng vẳng khiến Golyadkin bỗng rùng mình sợ hãi.

Chàng đánh rơi lọ thuốc. Một chất nước nâu sậm tối tằm đập vào mắt chàng. Chàng kêu khẽ, bước sang bên để tránh thứ nước tung tóe đó. Chân tay chàng lẩy bẩy, mồ hôi rịn ra trên trán và hai bên thái dương.

Chàng kêu lên :

- Sinh mạng ta đang bị đe dọa!

Cả phòng náo loạn. Golvadkin bị vây vào giữa. Mọi người sôi nổi, có người an ủi chàng. Nhưng người hùng của chúng ta như câm như điếc, bất động. Chàng thực sự không hiểu chuyện gì đang xảy ra.

Rồi bỗng như bị ai đẩy, chàng chạy ra khỏi quán, xô vệt những người ngăn chặn. Chàng nhảy lên chiếc xe gập trước tiên và về nhà trong tình trạng mê sảng đó.

Nơi lối vào phòng, Golyadkin gặp tên gác cổng Mikhayev. Tay phải y cầm bức thư có khuôn dấu nhà nước.

Người hùng đã kiệt sức nói với giọng yếu ớt mệt mỏi :

- Tôi biết rồi. Đây là tờ thông báo chính thức.

Thật ra đó là bức thư bảo Golyadkin giao những giấy tờ đang làm cho Ivan Semyonich. Golyadkin cho người đưa thư mười kopecks và trở về phòng. Chàng thấy Petrushka đang thu dọn những thứ lặt vặt của hắn, đúng là đã định bỏ Golyadkin đi làm cho Karolina Ivanovna, người đã dụ y đến thế cho Estafy.

LÀ BÓNG HAY LÀ HÌNH

Fyodor Mikhailovich Dostoevsky

www.dtv-ebook.com

Dịch giả: Đinh Đắc Phú

Chương 12:

etrushka ngông nghênh bước vào phòng Golyadkin. Mặt hắn vênh váo, ra cái điều có quyền. Hắn không có vẻ một gia nhân, và cho đầu vẫn là gia nhân đi chẳng nữa, ít ra cũng không phải là gia nhân của Golvadkin.

Người hùng cất tiếng :

- Sao bạn, mấy giờ rồi?

Petrushka không đáp, bước ra sau vách ngăn, trở lại với bộ tịch kèn kiệu cho biết đã gần bảy giờ rưỡi.

- Thôi được. Vậy thì... hình như đây là buổi gặp gỡ cuối cùng giữa chúng ta?

Petrushka im lặng.

- Vậy thì coi như chuyện gì cũng bỏ qua. Tao muốn hỏi thật mày vừa đi đâu về?

- Vừa đi đâu về à? Tôi đi thăm những người tử tế, thưa ông.

- Tao biết. Tao cũng rất hài lòng về cách làm việc của mày. Tao sẽ viết một thư giới thiệu với hảo ý. Mày sắp đi làm cho họ?

- Thì cũng như ông biết, có bao giờ học cái xấu từ nơi một người tốt đâu?

- Tao biết. Và cũng bởi lúc này hiếm người tốt, mày cũng nên an phận làm cho họ. Họ thế nào?

- Thưa ông, họ thế nào à? Nhưng có điều chắc chắn là tôi không thể giúp việc cho ông nữa.

- Tao biết. Tao phục mày ở điểm đó. Tao luôn luôn biết phục những người tốt cho dầu họ có là tôi tớ hay là gì đi nữa.

- Đương nhiên. Người như chúng tôi cũng biết cải tiến vậy chứ. Tôi biết ông sẽ khó khăn khi không có người.

- Đúng vậy. Tao biết... Bây giờ tao trả tiền và viết thư giới thiệu. Tao muốn ôm mày trước khi mình chia tay.

Xong xuôi rồi, Golyadkin nghiêm nghị nói :

- Bây giờ tao hỏi mày lần cuối. Mày thấy nhiều khi ở lâu dài trắng lẹ cũng thấy buồn bực như thường, phải không? Tao lúc nào cũng tốt với mày.

Chàng ngừng một lát, thấy Petrushka vẫn im lặng lại tiếp tục :

- Lúc nào tao cũng tốt với mày... Tao còn bao nhiêu quần áo?

- Có đây. Sáu sơ mi, ba đôi vớ, bốn áo ngắn, một áo lót len, hai bộ đồ lót... Ông biết là tôi không hề... Với tôi, đồ đạc của chủ là thiêng liêng. Có lẽ tôi với ông... Ông cũng biết... Nhưng tôi không hề phạm những lỗi như vậy.

- Tao tin mày nhưng không phải tao có ý đó. Mày cũng thấy là...

- Tôi biết. Ông đã nói rồi. Hồi còn giúp cho tướng Stolbnyakov, lúc ông bị đốỉ đi Saratov ông cũng mang tôi đi. Ông có cơ sở tại đó.

- Không, không phải chuyện đó. Đừng nghĩ lang bang...

- Tôi biết, nhưng như ông thấy hạng người như tôi thường hay bị rẻ rúng, nhưng dám nói là tôi làm đâu cũng được lòng, tôi đã giúp việc cho bộ trưởng, nghị viên, tướng tá, bá tước... còn làm cho ông hoàng Svinchatkin, đại tá Pereborkin, tướng Nedobarov, đã cùng đi với họ...

- Phải, phải, được rồi, tao cũng sẽ đi như các ông chủ của mày. Mỗi người phải đi con đường riêng, không ai biết. Giúp tao thay đồ và sắp xếp áo quần mùng mền.

- Thưa ông, có cần bó lại một bó không?

- Phải đấy, vì ai biết việc gì sẽ xảy đến. Bây giờ làm ơn đi gọi giùm chiếc xe.

- Đi gọi xe?

- Ừ, gọi chiếc càng rộng càng tốt, vì tao cần lâu. Nhưng đừng có nghĩ gì.

- Thưa ông, phải chăng ông sắp đi xa?

- Tao cũng không biết. Có nên nhét khăn quàng cổ vào bọc không đây? Thôi tùy mày.

- Ông đi ngay?

- Đúng, đi ngay. Phải đi.

- Tôi hiểu rồi. Tôi cũng thấy cảnh này trong đơn vị hồi tôi còn đi lính. Một ông trung úy. Ông mang theo cô gái của ông điền chủ...

- Mang cô ta đi? Sao vậy?

- Ông mang cô đó đi rồi làm lễ cưới ở làng bên. Họ đã sắp đặt trước rồi. Người ta đuổi theo, nhưng ông hoàng quá cố đã che chở họ và mọi chuyện yên thắm.

- À, cuối cùng họ lấy nhau. Nhưng sao mày biết chuyện đó?

- Chuyện gì lại không biết? Chúng tôi biết rõ mọi người, không ai có thể nói với lương tâm là mình không hề phạm lỗi. Tôi nói với ông cái này, với tư cách một tôi tớ trung thành rằng ông có một kẻ thù. Ông có một kẻ ganh ghét, rất nguy hiểm. Nói ra để ông rõ.

- Mày rất tốt. Nhưng tao biết rồi, biết rõ là khác. Theo ý mày tao phải làm gì?

- Nếu thật ông muốn hỏi tôi, muốn biết ý kiến tôi thì tôi nhắc lại ông là ông cần gối mềm cho một cái giường đôi, và một áo choàng phụ nữ. Bà ở dưới lầu có cái áo choàng đẹp muốn bán, đẹp thật đấy, cổ áo bằng da chồn viền sa tanh, ông nên xuống xem ngay.

- Được rồi, đồng ý. Tao tin mày, dầu có lẽ cái áo choàng đó... Thôi được, nhưng nhanh lên. Nhanh lên, tao mua cái áo đó ngay. Gần tám giờ rồi, nhanh lên!

Petrushka bỏ mặc gói mùng mền chưa buộc chạy ra khỏi phòng.

Golyadkin lại lấy thư ra nhưng không tài nào đọc được. Chàng ôm mặt sung sướng, tựa vào tường, không biết phải làm gì. Một cảm giác lạ lùng xâm chiếm chàng. Đợi lâu không thấy Petrushka hay áo choàng gì cả, chàng quyết định đi xem. Vừa mở cửa phòng chàng nghe tiếng ồn ào, tiếng nói chuyện từ dưới lầu. Mấy bà hàng xóm đang bàn cãi với nhau. Chàng nghe có tiếng Petrushka và những bước chân đang đi lại.

- Trời ơi!

Golyadkin chán nản kêu lên, xoắn hai tay vào nhau. Cả phố sắp đến đây.

Chàng vội lúi vào phòng, buông mình lên giường, úp mặt vào gối. Như vậy một phút vẫn chưa thấy Petrushka trở lại, chàng lại ngồi dậy mang giày, khoát áo, đội nón, nhặt túi và tất tả đi xuống lầu.

Gặp Petrushka nơi thang lầu, chàng lí nhí :

- Không, không cần gì nữa. Tao... Tao sắp đặt xong rồi. Khỏi cần mầy. Có thể rồi đây mọi việc sẽ tốt đẹp.

Ra khỏi nhà, chàng băng qua sàn chạy ra đường. Chàng thấy hơi lo, không biết làm gì giữa cái lúc cuống quít thế này.

Chàng đi giữa đường phố, không hiểu đi về hướng nào, tự kêu thầm: “Trời ơi, ta làm gì đây? Sao thế này? Ai cần ta nhỉ? Nếu không có chuyện này chắc chắn mọi việc êm thấm rồi. Không thì ta đã bị mất ngón tay rồi. Thực tình ta biết lẽ ra phải thế này, ta phải bảo hẵn: ‘Thưa ông, không nên làm như vậy. Chúng ta không quen với cái lối đó. Sự lừa bịp không ích gì cho tổ quốc, và bởi sự cố gắng qua mặt kẻ khác là một chuyện vô ích, ông là một cá nhân vô dụng, tôi muốn ông biết như vậy’. Phải như vậy, nhưng... Không, thật ra thì không... Ta đang làm nhằm gì vậy? Điên rồi chẳng? Ta chỉ là thằng ngu tự làm hại mình... Đồ khốn, sao có thể thế được? Ta đang đi đâu đây? Đang định làm gì đây? Ích lợi gì không. Golyadkin, mà có làm được gì không, đồ không xứng đáng, đồ vô tích sự, đồ liệt bại? Bây giờ sao đây? Nàng đang đợi mà đem xe đến tận cửa, vì các cô gái quyền quý thường sợ không có xe phải lội nước. Ai nói gì được? Thật là một cô gái đài các! Họ ca tụng cô lắm đấy! Ta đã biết những cái dễ ghét thường do không được dạy dỗ đàng hoàng mà ra! Đúng thế, cũng do chuyện đi ngược lại cái nguyên tắc vốn đã lỏng lẻo. Thay vì lúc cô ta còn bé phải lấy roi mà đánh, họ lại nuông chiều nàng, chính lão già cũng cưng nàng quá, cứ bảo là nàng

đẹp, đáng yêu, và lão sẽ chọn một bá tước làm chồng nàng! Nhưng bây giờ nàng đã lật tẩy cho họ xem như muốn nói là ‘Xem này, xem tôi đang giữ con bài gì đây’! Và thay vì giữ nàng ở nhà, họ lại gửi nàng vào trường của con mụ Pháp di cư Falbalas, bây giờ để cho họ đi chiêm ngưỡng kết quả của cái dạy dỗ đó! ‘Đem xe đến chờ tôi nơi cửa sổ, hát cho tôi nghe bản dạ khúc Tây Ban Nha diễm tình đó! Vì tôi đang chờ chàng và biết là chàng cũng yêu tôi. Vậy chàng hãy đến, chúng mình cùng trốn đi và sẽ sống trong túp lều tranh’. Cô bé ơi, đâu có như vậy được, để tôi cho cô hay đem một cô gái nhà lành, ngây thơ khỏi nhà cha mẹ là một việc phạm pháp. Hơn nữa, có được gì đâu? Sao cô không lấy ai đó muốn cưới cô và chấm dứt cái vụ này đi? Tôi là một viên chức nhà nước có thể bị mất việc, còn dám bị ra tòa là khác, nếu cô không biết thì cho cô hay vậy đó.

Chính là do con mụ Đức đó mà ra. Mọi rắc rối đều do mụ ta cả. Mụ ta là người châm lửa đốt rừng. Vì có một kẻ bị chúng lừa. Andrei Filipovich còn bịa chuyện kẻ đó đã có vợ nữa. Nhưng sao Petrushka lại dây dưa vào? Hẳn làm gì? Tên khốn đó nhờ nơi hẳn cái gì? Cô bé ơi! Rất tiếc là khó có thể... Chính cô là đầu dây mối nhợ của bao rắc rối chứ chẳng phải con mụ Đức đó, mụ ta dù sao cũng là người tử tế. Chính do cô, cô ơi! Đang có người bị đày đọa, ngơ ngác không biết phải làm gì đây. Làm sao nói đến hôn nhân trong những điều kiện như vậy? Rồi sao đây? Ta muốn biết rồi sẽ thế nào?”

Golyadkin không nghĩ đến những cái chán nản này nữa, và thấy mình đang ở một nơi trên đường Liteinaya. Trời vừa tuyết vừa mưa. Y như cái đêm khủng khiếp khó quên, cái đêm khởi đầu mọi phiền muộn của Golyadkin. Chàng nghĩ thầm: “Thời tiết này mà nói chuyện đi xa. Có mà chết... Làm sao tìm được xe đây? Chấm đen nơi ngã tư là gì vậy? Để đến xem thử...”

Chàng tất tả chạy đến cái chấm mà chàng nghĩ là một cỗ xe. Không, ta sẽ làm thế này: trở lại quỳ xuống xin tha thứ. Sẽ nói đại khái “Thưa Ngài, tôi đặt đời tôi trong tay Ngài”. Rồi ta sẽ nói tất cả những việc phạm pháp

đó, rồi bảo “Tôi tìm đến Ngài như tìm tới một người cha, xin đừng để tự ái, danh dự, tên tuổi tôi bị khinh khi. Hãy giúp tôi thoát tay tên quỷ quyệt... Hẳn khác, tôi khác, tôi thề là tôi luôn giữ đúng cương vị của mình, và tôi luôn luôn chăm lo công việc. Xin Ngài tin tôi. Tuy nhiên tôi không thể như hẳn, vậy xin Ngài cho ngừng ngay cái trò bắt chước lối lãng đó đi để khỏi thành cái lệ”. Thượng cấp dĩ nhiên rất khuyến khích chúng ta đến với họ như đến với một người cha. Về mặt này thái độ của ta còn anh hùng nữa là khác. Đến nói là “Ngài là cha tôi, tôi giao phó định mạng tôi trong tay Ngài, tuyệt đối nghe theo quyết định của Ngài”.

- Gì đó, phải xe không?

- Ông cần xe?

- Tôi cần xe cho cả buổi tối.

- Ông đi bao xa?

- Tôi thuê cả buổi tối, đi bất kỳ nơi đâu.

- Ông định ra khỏi thành phố?

- Có thể lắm. Tôi chưa biết nên không nói chắc được. Có thể là sau rốt mọi sự sẽ tốt đẹp.

- Dạ, tôi cũng mong như vậy cho tất cả mọi người.

- Cám ơn bạn. Vậy bạn có bằng lòng không?

- Ông muốn thuê tôi ngay?

- Phải, ngay lập tức... chắc là nơi đầu tiên bạn phải đợi tôi... Nhưng tôi tin là không lâu đâu.

- Nếu thuê cả buổi tối thì không thể dưới sáu roubles. Thời tiết như thế này...

- Được rồi, cảm ơn bạn, bạn khỏi lo. Bây giờ đưa tôi đến đó.

- Mời ông lên, để tôi sửa lại cho ngay ngắn. Mời ông ngồi. Bây giờ ông muốn đi đâu?

- Đến cầu Izmailovsky.

Người đánh xe lên chỗ của mình, khó nhọc lắm mới kéo nổi cặp ngựa gầy trơ xương ra khỏi máng gỗ đựng cỏ, và xe khởi hành. Nhưng bất ngờ Golyadkin giật lấy dây và bằng giọng khẩn khoản bảo tên đánh xe quày ngựa lại đi ngả khác thay vì đến cầu Izmailovsky. Gã đánh xe theo lệnh, và lát sau chiếc xe dừng lại trước tư dinh Bộ trưởng.

Golyadkin bước xuống, dặn dò người đánh xe đợi chàng, rồi bước vào nhà, hồi hộp chạy lên lầu kéo chuông, cửa mở, và người hùng thấy mình đang ở lối dẫn đến phòng ông Bộ trưởng.

Golyadkin hỏi người gia nhân ra mở cửa :

- Có Ngài Bộ trưởng ở nhà không?

Người này nhìn chàng nghi ngờ :

- Ông muốn chi?

- Tôi là Yakov Golyadkin. Tôi là nhân viên của Bộ. Tôi đến để... để cắt nghĩa... để...

- Khoan đã, ông không thể vào như vậy.

- Bạn, tôi không chờ được, chuyện gấp lắm không thể trì hoãn được.

- Ai gọi ông đến? Ông có đem giấy tờ hay gì đó không?

- Không, bạn. Tôi đến có chuyện riêng. Làm ơn báo là tôi đến. Tôi đến giải thích một điều. Tôi sẽ đền ơn bạn.

- Thưa ông, không thể được. Ngài đang bận tiếp khách. Sáng mai mười giờ ông hãy đến.

- Bạn nên đi báo đi. Tôi không chờ được. Có gì bạn phải chịu trách nhiệm đấy.

- Gì thế? Bộ mầy sợ mòn đế giày sao? - Một người khác ngồi trên ghế đầu tự nãy giờ bỗng xen vào - Đi báo ông ấy đi.

- Đâu có phải tao sợ mòn đế giày. Ông không tiếp khách ngoài buổi sáng.

- Cứ đi đi. Không bị cắt lưỡi đâu.

- Dĩ nhiên tao có thể đi báo mà không bị cắt lưỡi, nhưng mầy biết là chúng ta không được như vậy. Thôi được, vào đi.

Golyadkin tiến vào phòng thứ nhất ngoài lối vào. Chàng nhìn đồng hồ đặt trên bàn. Tám giờ rưỡi. Chàng thấy hơi khớp, đã tính chuồn đi thì tên hầu cao lêu khêu đã đứng trước cửa vào phòng và báo tên Golyadkin với giọng thật lớn. Golyadkin đâm lo: “Thằng đó la to quá. Tại sao hăn không nói nhỏ với ông Bộ trưởng là ta chỉ xin ông ta một phút thôi... Bây giờ hăn làm hỏng hết, bao nhiêu cố gắng của ta thành vô ích. Thôi đừng thèm nghĩ nữa...”

Golyadkin cũng chẳng có thì giờ nghĩ ngợi vì tên hầu đã bước lại báo chàng: “Xin theo tôi”. Hăn đưa Golyadkin vào phòng khách.

Thoạt bước vào Golyadkin không thể thấy gì cả. Như là đã lừa dù vẫn có cảm tưởng trước mình có hai ba người gì đó. Chàng nghĩ: “Chắc là khách”.

Cuối cùng chàng nhận ra ngôi sao sáng chói trên bộ áo đen của ông Bộ trưởng, rồi chàng thấy rõ dần dần, thấy rõ hết.

Một giọng quen thuộc vang lên :

- Gì đó?

- Thưa Ngài, tôi là Yakov Golyadkin. Tôi làm trong Bộ.

- Sao?

- Tôi đến để giải thích...

- Giải thích cái gì? Anh muốn nói gì?

- Thưa ông Bộ trưởng, giải thích một vài việc.

- Nhưng anh là ai?

- Thưa Ngài, tôi là Yakov Golyadkin, làm trong Bộ.

- Anh muốn gì nơi tôi?

- Tôi muốn thưa với Ngài, tôi xem Ngài như cha tôi vậy, tôi đứng ngoài... Thưa Ngài, tôi xin Ngài bảo vệ tôi.

- Nhưng chuyện gì mới được chứ?

- Thưa Ngài, như Ngài đã biết...

- Biết cái gì?

- Tôi nghĩ là... đối với tôi, rất đáng xem cấp trên như cha mẹ. Tôi xin Ngài che chở cho tôi, tôi van Ngài. Khóc mà van Ngài, t... tôi... t... in rằng... rằng n... n... lu... lực đó ph... phải được kh... khuyến khích.

Ông Bộ trưởng quay lưng lại phía Golyadkin lúc đó không còn nhìn thấy gì qua màn lệ. Chàng thấy tức ngực, khó thở. Chàng cũng không biết mình đang làm gì và thấy xấu hổ buồn bực ghê gớm. Chỉ có Trời biết chuyện gì sẽ xảy ra.

Khi đã bình tĩnh lại đôi phần, Golyadkin thấy ông Bộ trưởng đang nói chuyện với những người khách, hình như đang bàn cãi sôi nổi chuyện gì đó. Rồi Golyadkin nhận ra một người khách. Đó là Andrei Filipovich. Chàng không biết người kia, đầu trông cũng quen lắm. Một người đứng tuổi, cao lớn, bộ râu rìa rậm xám, đôi mắt cương quyết. Cổ áo được điểm xuyết rực rỡ, điệu xì-gà trên môi, ông ta phì phà mà vẫn không xê xích điều thuốc mỗi khi gật đầu, và thường liếc nhìn Golyadkin.

Golyadkin luống cuống nhìn tránh đi và nhận ra một người khách đặc biệt nữa. Nơi phía cửa mà chàng cứ ngỡ là tấm gương, chàng thấy HÃN. Quý vị biết là ai rồi. Một người quen biết rất kỹ với Golyadkin. Golyadkin thứ nhì ngồi trong phòng nhỏ dang hí hoáy viết gì đó, nhưng giờ thì đã bước tới với chồng giấy tờ trên tay. Hãn đến bên ông Bộ trưởng và trong lúc chờ vị này lưu ý tới, hãn tìm cách chen vào cuộc nói chuyện, và đến ngồi phía sau Andrei Filipovich, khói xì-gà của người lạ che khuất hãn với Golyadkin.

Golyadkin thứ nhì có vẻ say mê cuộc nói chuyện, mặt hãn chăm chú, thỉnh thoảng lại gật gù, mắt vẫn nhìn ông Bộ trưởng, rồi nhìn mọi người như khẩn khoản muốn xin được góp lời.

Golyadkin bước tới một bước, nghĩ thầm: “Đồ bỉ ổi”.

Lúc đó ông Bộ trưởng xoay lại phía Golyadkin bảo chàng.

- Được rồi, về đi, tôi sẽ xét lại trường hợp của anh. Để kêu người đưa anh ra.

Nói đến đây ông ta liếc sang người lạ có râu, người này gật đầu đồng ý.

Golyadkin thấy ngay là mình bị ngộ nhận. Chàng nghĩ: “Phải tìm cách khác. Phải tự giải thích. Thưa ông Bộ...”. Lúc chàng cúi mặt chàng bỗng ngạc nhiên thấy có những đốm trắng trên giày vị Bộ trưởng “Bộ giày ông ta đứt chỉ à?” Chàng tự hỏi, nhưng nhận ra không phải vậy, mà chỉ là ánh sáng phản chiếu.

Golyadkin lại suy nghĩ: “Đó gọi là lung linh, nhưng chỉ các nghệ sĩ mới hay dùng tiếng đó, người khác gọi là chiếu”.

Chàng ngẩng lên, thấy đã đến lúc phải nói nếu không sẽ hỏng hết, và lại bước tới một bước, chàng lên tiếng :

- Thưa ông Bộ trưởng, tôi nói là làm sao có thể đi được khi giữa thời đại chúng ta vẫn còn lừa gạt.

Vị Bộ trưởng không trả lời. Ông ta lạnh lùng kéo dây chuông.

Người hùng lại bước thêm bước nữa, tiếp tục :

- Hẳn là một kẻ tàn tệ, đáng khinh, thưa Ngài - Chàng đã thấy rét, nhưng vẫn làm gan chỉ vào tên nọ lúc hẳn đang lảng xảng quanh vị Bộ trưởng - Đó, như thế đó, tôi định nói về một người như thế đó.

Những lời của Golyadkin gây nên cảnh hỗn độn. Andrei Filipovich và người có râu luôn luôn gật gù, ông Bộ trưởng hồi hả kéo chuông gọi người hầu, và Golyadkin thứ nhì bước đến.

Hắn nói với vị Bộ trưởng :

- Thưa Ngài, xin Ngài cho tôi được phép trình bày.

Giọng hần đầy tự tin. Hần quay sang Golyadkin.

- Thưa ông, bây giờ tôi hỏi ông, ông cho là ông đang ở đâu đây, và trước mặt những vị như thế này, ông nói thế để làm gì?

Mặt hần đỏ lên vì kích động và giận dữ đến nỗi nước mắt ứa ra.

Tên hầu bỗng xuất hiện và hô lớn :

- Có ông bà Bassavrukov!

Golyadkin ngẫm nghĩ: “Tên nghe rõ là quý tộc. Chắc gốc Ukraine”.

Ngay lúc đó chàng thấy một bàn tay thân mật đặt sau lưng, và một bàn tay nữa cũng để sau lưng. Tên đáng khinh bỉ kia đang xum xoe dẫn đường phía trước, và chàng thấy mình bị đẩy về phía cửa. Khi đứng ở lối ra vào, giữa hai tên hầu và cái tên như là song sinh với mình, chàng nghĩ: “Giống như lúc ở nhà Olsufy Ivanovich”.

- Cái áo choàng! Đưa cái áo choàng cho bạn thân của tôi! Cái áo của bạn thân nhất của tôi, đưa đây ngay!

Tên khốn nạn kia ví von, lấy đồ đạc từ tay tên hầu ném lên đầu Golyadkin, đùa nghịch một cách khả ố. Golyadkin cố gỡ đồng hồ che cả mặt mũi, giữa tiếng cười của bọn gia nhân. Rồi thấy mình đã ra ngoài. Và cuối cùng ở dưới chân thang với cả bọn.

Golyadkin thứ nhì hét vào mặt Golyadkin thứ nhất :

- Thôi chào Ngài!

Người hùng điên lên :

- Đồ quý quýệt!

- Cũng được, rồi có sao không?

- Đồ tồi bại!

- Được rồi, tồi bại. - Golyadkin thứ nhì vẫn lì lợm nhìn thẳng vào mặt Golyadkin thứ nhất như muốn bảo chàng cứ việc tiếp tục.

Người hùng của chúng ta điên tiết lên, bỏ đi.

Chàng bấn loạn đến nỗi không biết ai đã đỡ mình lên xe, và mãi đến lúc gần đê Fontanka mới lại hồn một chút “Ừa, phải đến cầu Izmailovsky mà”. Chàng đoán thầm như vậy, cố nhớ lại mọi chuyện nhưng không tài nào nhớ được gì vì khủng khiếp quá... Lúc xe chạy về hướng cầu Izmailovsky chàng nghĩ thầm: “Thôi, chẳng cần để ý nữa”.

LÀ BÓNG HAY LÀ HÌNH

Fyodor Mikhailovich Dostoevsky

www.dtv-ebook.com

Dịch giả: Đinh Đắc Phú

Chương 13:

hời tiết có vẻ dễ chịu. Tuyết rơi mỏng dần rồi dứt hẳn. Bầu trời xuất hiện với những vì sao nằm rải rác đó đây. Tuy vậy vẫn còn âm thấp lầy lội, nhất là với Golyadkin khi chàng đang thấy khó thở. Áo choàng của chàng ướt đẫm, nặng chịch, như bó cả người chàng vào trong một cái bọc ẩm, làm cho đôi chân đã yếu sẵn của chàng càng nặng thêm. Chàng rùng mình như bị cả bày kiến cắn, cái mệt mỏi làm một thứ mồ hôi lạnh lạnh, nhớp nháp chảy ra từ trong người chàng khiến Golyadkin quên cả việc lặp lại câu nói ưng ý của chàng về - ai biết? - về sự tốt đẹp vào phút chót của mọi việc. Tuy vậy, người hùng vững vàng của chúng ta tự trấn an: “Nói cho cùng thì cũng không đến nỗi nào” khi vượt nước trên mặt, những giọt nước đang chảy thành vòng quanh vành nón đã ướt đẫm. Tự trấn an rồi, người hùng ngồi xuống trên khúc gỗ khá lớn bên cạnh đồng củi trong sân nhà Olsufy Ivanovich.

Những bản dạ khúc Tây Ban Nha, những nấc lựa thang nhưng dĩ nhiên không được chàng nghĩ đến rồi. Chàng đang nghĩ đến một xó xỉnh nào đó, không cần phải ấm áp lắm, miễn sao kín đáo và an toàn. Chàng cũng đang mơ ước đến cái xó ở lối vào phía sau nhà Olsufy Ivanovich, nơi chàng đã đứng suốt hai tiếng đồng hồ giữa tủ chén và những tấm sáo cũ mèm, giữa những thứ rơm rác thừa thãi. Điều này không đáng ngạc nhiên bởi lần này Golyadkin cũng đã chờ trong sân nhà Olsufy Ivanovich hơn hai tiếng rồi. Nhưng cái xó đó bây giờ hẳn đã nhiều trở ngại hơn hồi đó. Trở ngại trước nhất là một khi đã khám phá ra chỗ ẩn núp này người ta thế nào cũng tìm

cách để chàng khôi lại chui vào đó. Thứ nhì, chàng phải ở đây đợi ước hiệu của Klara. Vì nàng cho là cần phải có ước hiệu “Như vẫn thường phải làm... Trước chúng ta người ta đã làm thế và sau chúng ta người ta cũng sẽ làm thế”.

Golyadkin nhớ lại một vài tác phẩm chàng đọc đã khá lâu trong đó vai nữ chính, cũng trong một hoàn cảnh tương tự, làm dấu hiệu cho chàng Alfred của nàng bằng cách cột một giải khăn hồng nơi cửa sổ. Nhưng dĩ nhiên với cái khí hậu ẩm ướt của Petersburg và nhất là trời đang tối như mực thế này thì giải màu hồng không thể xài được.

Người hùng nghĩ thầm: “Ta nên lặng thinh và thận trọng chờ ở đây, không nên lên đó” và tìm cách ngồi đối diện với cửa sổ, bên đồng tủ.

Có nhiều người không biết là ai đang bước qua sân, ngoài những người đánh xe. Lại còn có tiếng ồn ào của xe ngựa, tiếng ngựa thở phì phì. Dầu vậy đây cũng là chỗ đợi thuận tiện.

Chàng không biết đã có bị ai theo dõi chưa nhưng cái xó tối của chàng coi bộ yên ổn lắm. Không ai thấy, trong khi chàng có thể quan sát hết. Các cửa sổ nhà Olsufy Ivanovich sáng choang như cũng đang có khách bên trong. Nhưng Golyadkin không nghe thấy tiếng nhạc. Chàng nhún vai, nghĩ thầm: “Vậy ra không phải dạ vũ. Chỉ đãi khách thôi. Nhưng có phải đêm nay không. Hay nàng lộn ngày? Chuyện gì cũng có thể xảy ra... Bức thư đó... có lẽ viết ngày hôm qua mà mình không nhận được đúng lúc vì thằng ngu ngốc Petrushka còn la cà đâu đó... Trừ phi được viết ngày hôm sau... không, ta muốn nói là, trừ khi ta theo chuyện này, đợi với chiếc xe và tất cả, thì chỉ có thể là ngày hôm sau thôi”.

Golyadkin thấy lạnh, thọc tay vào túi tìm lá thư xem lại. Nhưng chàng rất đổi ngạc nhiên vì không có thư từ gì trong túi cả.

Chàng kêu lên :

- Sao vậy kìa? Ta để đâu rồi? Mất rồi sao? Bậy quá... nếu nó lọt vào tay kẻ thù thì sao? Có lẽ như vậy rồi. Trời ơi, chuyện gì sẽ xảy ra đây? Sao cuộc đời chó má thế?

Golvadkin chợt nghĩ có thể tên Golyadkin đáng ghét kia đã ném áo choàng lên người chàng để nhân cơ hội đoạt bức thư mà có lẽ hẳn đã nghe ngóng đâu đó. Chàng nghĩ: “Có lẽ hẳn sẽ... Còn bằng cứ... Ai cần gì bằng cứ?”

Sau cơn chấn động làm chàng như tê cóng vì khủng khiếp, máu dồn lên mặt, chàng gằm lên như con thú bị thương, hai tay ôm lấy đầu, ngồi phịch xuống miếng ván lớn và nghiêng rặng, nghĩ ngợi. Nhưng ý tưởng không thể thành hình. Thay vào đó, trong đầu chàng lại hiện lên những khuôn mặt, những biến cố khi mơ hồ, khi rõ rệt, tất cả lẫn vào một điệu nhạc ngu ngốc... Chàng khổ sở vô cùng. Trong một lúc dịu xuống, chàng nghĩ: “Chúa ơi, xin hãy cho con sức mạnh để chịu đựng cơn xoáy vô cùng này. Con chắc chắn đã thất bại, đã bị hất ra rồi, không nói gì khác được. Trước hết, con mất việc, chắc chắn là thế. Phải chi mọi việc êm xuôi... chắc mình có tiền tẩm bổ, có một căn phòng khác đâu đó, mua ít đồ đạc... Dĩ nhiên sẽ không có Petrushka nữa, nhưng mình vẫn có thể sắp xếp đâu cần thẳng ngốc đó. Chẳng hạn đi ở trọ. Có thể đi về bất cứ lúc nào, khỏi phải nghe Petrushka cắn nhả. Ở trọ khỏe điểm đó. Nhưng dầu có tốt đẹp gì cũng đừng để bận tâm. Lúc nào mình cũng nghĩ sang chuyện khác...”

Chàng lại nhớ lại tình trạng hiện tại, lại ôm đầu.

Một giọng nói vang lên phía trên Golyadkin :

- Thưa ông, ông muốn chờ bao lâu nữa?

Golyadkin giật mình nhìn lên, thấy người đánh xe cũng ướt đẫm, run lập cập. Hẳn nóng ruột vì không có việc gì làm nên tìm tới đồng củi nơi ông khách thuê xe đang ẩn nấp.

- Không lâu đâu bạn. Một tí nữa thôi.

Người đánh xe càu nhàu bỏ đi.

Golyadkin nghĩ thầm, đôi mắt đã nhòa lệ:

“Hắn cần nhìn cái gì? Không phải ta thuê hắn cả buổi tối sao? Ta có quyền mà. Hắn được trả tiền công cho cả buổi tối, vậy hắn không thể nói gì được đâu ta có bắt hắn đứng đây suốt buổi. Mọi việc là do nơi ta, lúc nào muốn đi thì đi, vậy thôi. Còn chuyện ta ở sau đồng củi này đâu có gì là lạ, đâu có gì đáng nói. Nếu ta muốn đứng sau đồng củi thì ta đứng. Đâu có phải phạm pháp! Cô bé ơi! Đúng như vậy nếu cô muốn biết sự thực! Tôi cũng cho cô hay là trong thời đại chúng ta không ai lại đi sống trong túp lều cả. Cô bé ơi, cũng xin nhắc cô rõ là dù sống trong thời đại kỹ nghệ cô cũng không thể bỏ qua vấn đề nét hạnh được, như cô đã chứng minh một cách tai hại... cô muốn tôi thành một thư ký tòa án và sống trong một túp lều trên bãi biển? Cho cô hay, không có ông ký tòa án nào trên bãi biển hết, và họ sẽ không nhận tôi dù chỉ làm một thư ký quèn. Thí dụ tôi cô xin làm thư ký đi nữa, và xin được che chở thì cô bé ơi, ở đó họ đã có quá nhiều thư ký rồi, và cô hãy nhớ là không phải cô đang ở trong cái trường của bà đầm di cư Falbalas, nơi cô hấp thụ một nền giáo dục có cái hậu quả mà cô đang chứng minh một cách tai hại hôm nay đây đâu nhé! Nét hạnh, thưa cô, là ở nhà, kính nể cha mẹ, và chưa phải lúc thì đừng có nghĩ đến những cậu trai đến tuổi lấy vợ. Những cậu trai đó sẽ đến khi thuận tiện. Mọi việc là như vậy đó. Dĩ nhiên cô phải có đôi chút tài riêng, chẳng hạn biết chơi dương cầm, biết nói tiếng Pháp, biết qua lịch sử, địa lý, thánh kinh, toán học. Và cả chuyện nấu nướng, vì mọi cô gái tự trọng đều phải biết phải làm thế nào trong nhà bếp. Nhưng cô sẽ ra sao? Đầu tiên, cô bé xinh đẹp ơi, họ không để cho cô đi đâu. Họ theo bắt cô lại, nhốt cô vào nhà tu kín. Rồi cô muốn tôi làm gì nữa? Muốn tôi làm như trong mấy quyển tiểu thuyết ngu ngốc, ngó sừng vào vách đá ngăn cô và tôi, để rồi cuối cùng chết cả lũ như trong mấy quyển sách, mấy bài thơ dở ẹt kia chẳng? Tôi thân ái mà thưa với cô là

trước hết câu chuyện không phải như vậy. Chính cô mới đáng bị đòn, cả cha mẹ cô nữa, vì đã để cho cô đọc mấy quyển sách Pháp, bởi vì không bao giờ có gì hay ho trong mấy quyển sách Pháp cả. Chỉ là thuốc độc, cô bé ơi, chết người đó! Trừ trường hợp có thể cô cho là chúng ta sẽ trốn được và sống trong mái lều ngoài biển, thủ thi thương yêu nhau, hạnh phúc và thỏa nguyện, rồi có con nối dõi, rồi cô trở về với cha cô và nói đại khái là: “Cha ơi, tụi con đã có con, cha làm ơn xét lại và tha thứ”. Không đâu cô bé ơi! Lần nữa tôi đoán chắc với cô là câu chuyện không như thế đâu. Trước hết không có chuyện thủ thi yêu đương, vậy đừng tính chuyện đó nữa! Hỡi cô bé, ngày nay một bà vợ phải biết làm vừa lòng chồng về mọi mặt. Về chuyện âu yếm, thì chúng ta sẽ không chú ý đến nhiều trong thời đại kỹ nghệ này... Đúng, cái thời của Jean Jacques Rousseau đã qua rồi. Ngày nay, lấy ví dụ, một người chồng vừa đi làm về, đói bụng hỏi “Có cơm chưa chưa? Có rượu không hay một miếng chả cá không?” Tức thì cô phải có rượu, có chả cả sẵn sàng, tôi cho biết trước vậy đó. Trong khi ăn anh ta cũng sẽ chẳng thèm liếc cô, nhiều khi còn nói thế này: “Mèo con, sao không xuống bếp lo bữa chiều đi”. Có thể một tuần anh ta hôn cô một lần, mà có hôn cũng chẳng thích thú gì... Đúng đó, chuyện chúng ta sẽ như thế, cô bé thân mến ơi! Và như tôi đã nói, khi chồng cô hôn cô, có thể đầu óc anh ta để đâu đâu, và với chúng ta nếu tiếp tục thì có thể như vậy, và cô phải biết ngay từ bây giờ... Mà sao tôi lại nói đến những chuyện này? Tại sao cô lại kéo tôi vào những ý nghĩ viễn vông như vậy? Thật lỗi bịch khi ta phải là “Khổ vì cô ta, luôn luôn yêu dấu của cô ta” và gì gì đó nữa. Trước hết, cho cô rõ, tôi không phải là người đeo đuổi cô, vì tôi không giỏi nịnh đầm, không giỏi nói năng hoa mỹ với các cô các bà về mọi cái nhảm nhí và cũng phải nhận là tôi chẳng có nét gì đặc biệt lắm. Nhưng cô sẽ không tìm thấy nơi tôi sự giả dối hay khoác lác, tôi muốn nói với cô như vậy, thành thật mà nói. Tôi chỉ có một bản chất thẳng thắn và bình dân. Tôi cũng không có mưu mẹo này kia, tôi rất hân hạnh về điều đó. Phải, tôi kiêu hãnh được ở trong số những người tốt, không mang mặt nạ mà chỉ để mặt thật, tôi cũng cho cô biết là...”.

Golyadkin bỗng giật mình. Bộ râu đỏ của người đánh xe lại xuất hiện sau đồng cùi.

Golyadkin rên rỉ, run lên :

- Tôi tới ngay, bạn.

Gã đánh xe gãi cổ, sờ râu, bước tới nhìn chàng nghi ngờ.

- Tôi tới ngay, một phút thôi... Bạn thấy đó, tôi phải... Một giây thôi bạn à, như thế này...

Gã đánh xe tới bên chàng, giọng quả quyết :

- Coi bộ ông không đi nữa.

- Có chứ, đi ngay. Tôi chỉ đang đợi...

- Thưa, tôi biết, nhưng mà...

- Bạn cũng thấy đó... Ờ, bạn ở làng nào đến?

- Tôi làm thuê cho một điền chủ.

- Họ có tử tế không, những điền chủ đó?

- Cũng được, thưa ông.

- Ở lại đây chút. Bạn ở Petersburg đã lâu phải không?

- Thưa ông, tôi đánh xe đã được một năm.

- Bạn có thấy thích không?

- Thưa, có.

- Chắc rồi. Tôi khuyên bạn nên cảm ơn Chúa. Bạn nên làm cho một người tử tế. Lúc này người tử tế thật cũng hiếm, một người tử tế sẽ cho bạn áo quần đàng hoàng, cho bạn ăn uống, vì người tử tế là như vậy. Đôi lúc bạn còn thấy những giọt lệ có thể làm mòn vàng, và ngay bây giờ bạn cũng có thể thấy một ví dụ đau khổ về điều đó...

Gã đánh xe áy náy nhìn Golyadkin. Gã quyết định :

- Thôi được, tôi sẽ chờ một chút nữa. Nhưng bao lâu đây?

- Thôi, tôi không chờ nữa. Bạn nghĩ sao? Tôi tin ở bạn. Tôi không chờ nữa đâu.

- Vậy ông tới ngay?

- Không, tôi trả tiền bạn. Bao nhiêu đây?

- Thưa, ông cứ trả theo số tiền đã thỏa thuận. Tôi chờ cũng lâu rồi, và chắc ông cũng không muốn thành ra không đẹp.

- Được rồi, của bạn đây, người anh em!

Golyadkin trả người đánh xe sáu roubles bạc. Chàng nhứt định bỏ đi ngay vì mọi sự đã xong rồi. Chàng cho xe đi, và chẳng còn gì luyến lưu nữa. Chàng rời khỏi sân bước ra đường queo phía trái rồi bắt đầu cắm cổ chạy.

“Biết đâu rồi đây mọi sự sẽ tốt đẹp”. Chàng nghĩ “Đồng thời có vẻ như ta đã tránh được rắc rối” và một niềm an ủi lớn lao đến với Golyadkin “Nếu mọi việc đã được sắp đặt” chàng lập lại tuy không mấy tin tưởng “Có lẽ ta đã cố gắng... Mà thôi, ta nên tìm cách khác... Trừ phi tốt hơn hết là...”

Cứ thế, vừa do dự, vừa nghi ngờ, bản khoản không biết phải làm gì với chuyện này, Golyadkin đến cầu Semyonovsky, tới đây bỗng chàng nảy ra

quyết định thích hợp tối hậu là quay trở lại.

“Như vậy là tốt nhất. Nên tìm cách khác. Sẽ làm như kẻ đứng ngoài, một người bàng quan, không hơn gì, dẫu chuyện gì xảy ra cũng không phải lỗi ở ta. Như vậy là hơn!”

Quyết định như vậy, người hùng lại trở lui, tự phục mình đã nảy ra ý làm một kẻ ngoại cuộc, hay ít nhất cũng không dính dáng đến câu chuyện này.

“Đó là cách tốt nhất - mầy có thể biết hết mà không ai quy trách nhiệm gì cho mầy được. Quá hay!”

Nói cách khác, đó là một việc chắc chắn không hề liều lĩnh. Có câu trả lời rồi, chàng yên tâm ẩn bên đồng củi và nhìn lên những cửa sổ sáng choang. Nhưng lần này chàng không phải đợi lâu.

Hình như trong nhà có gì lộn xộn. Mấy khuôn mặt hiện ra, màn vén lên, mọi người xúm xít bên cửa sổ nhìn ra sân tìm tòi gì đó. An tâm nấp sau đồng củi, Golyadkin tò mò nhìn cảnh nhốn nháo đó, ngóng cổ lên mà vẫn ẩn vào cái bóng của đồng củi. Nhưng một việc làm chàng giật mình, suýt nữa té xuống vì khủng khiếp. Họ không tìm ai khác hơn là chàng, Golyadkin. Vâng, họ đang nhìn về phía chàng. Chạy ra ngoài là không ổn rồi, thế nào họ cũng thấy.

Golyadkin như tê cóng, nép sát vào đồng củi và lúc đó mới thấy cái bóng phản phúc kia không che hết chàng.

Chàng chỉ muốn lủi như chuột vào khe hở giữa hai khúc gỗ, thu mình trong đó, yên lặng và nhẫn nại. Nhưng không được. Chàng đành khỗ sở trở mắt nhìn lên. Chàng chỉ có thể làm như thế thôi.

Cảm giác xấu hổ châm chích chàng. Họ đã thấy, nhận ra chàng, họ đang chỉ trỏ, gật gù, ra dấu bảo chàng lên. Chàng nghe tiếng cửa sổ mở ra và nhiều giọng cùng gọi mình.

“Tại sao không đánh đòn mấy cô gái đó khi các cô hãy còn nhỏ?”
Golyadkin làm nhảm mà không biết mình đang nói gì.

Rồi HẮN (rõ là ai rồi), không nón, không áo choàng, bước ra khỏi nhà, nháy nhót, lả lướt, rất là khả ố tỏ sự hài lòng đã tìm ra Golyadkin. Hăn lú lo :

- Yakov Petrovich, bạn đang làm gì ở đây? Coi chừng bị cảm đấy. Mời bạn vào nhà.

Người hùng đáp, giọng nhần nhục :

- Thôi, cảm ơn, tôi không sao đâu.

- Không, Yakov Petrovich, bạn không ở đây được đâu. Họ đang mong bạn đấy. Họ đang đợi chúng ta. Họ bảo tôi: “Làm ơn đem giúp Yakov Petrovich vào trong”. Bạn thấy chưa?

- Không, Yakov Petrovich, tốt hơn để tôi đi về nhà. Tôi muốn vậy.

Người hùng trả lời mà cảm thấy vừa như ngồi trên lửa vừa lạnh tê vì hoảng sợ và xấu hổ.

Con người khó ưa kia lại rú rít :

- Không, không có được đâu. Đi nào!

Và hăn chụp tay Golyadkin, đẩy chàng qua sân hướng vào nhà. Golyadkin không muốn theo, nhưng nếu phản kháng và đẩy sang hướng khác thì trông kỳ quá, nên chàng đành đi. Nói là chàng đi cũng hơi sai, bởi chàng không biết rõ chuyện gì đang xảy ra cho mình. Nhưng điều này có ăn thua gì đâu.

Trước khi có thì giờ tỉnh người và sửa lại quần áo, chàng đã thấy mình đứng giữa phòng khách rồi. Mặt tái nhợt, tóc rối bù, thần trí hoang mang,

chàng ngơ ngác nhìn quanh và hoảng hốt thấy phòng đầy khách. Mọi người, có cả các bà các cô, đang vây quanh chàng, lấn ép chàng rồi vác chàng lên vai. Chàng thấy đang được đưa đến hướng nào đó.

“Chắc không bị tống ra cửa đâu” Golyadkin nghĩ thầm. Chàng nghĩ đúng. Không phải ra cửa mà đến ghế của Olsufy Ivanovich, ngồi gần đó là Klara, mặt xanh xao tiêu tụy, râu rĩ trong bộ đồ sặc sỡ. Golyadkin thấy ngay những bông hoa màu nhạt trên mái tóc huyền của nàng. Có vẻ hợp lắm. Vladimir Semyonovich đứng bên cạnh, mặc áo choàng đen với ve áo may theo kiểu thật mới. Golyadkin được đưa đến ghế của Olsufy Ivanovich. Một bên là Golyadkin thứ nhì mà chàng vui mừng nhận thấy y có vẻ tử tế đàng hoàng, bên kia là Andrei Filipovich với bộ mặt nghiêm nghị.

Golvadkin tự hỏi: “Chuyện gì vậy kìa?” Nhưng lúc thấy mình được đưa đến trước Olsufy Ivanovich, một ý nghĩ thoáng qua đầu chàng: Nếu họ bắt được lá thư đó? Và chàng khổ sở đứng lại trước Olsufy Ivanovich. “Làm gì đây?” Chàng tự hỏi “Tốt nhất là gan lỳ, nghĩa là thẳng thắn, không để mất vẻ đàng hoàng. Sẽ nói cho ông ta rõ chuyện như thế này, thế nọ...”

Nhưng mọi việc hình như xảy ra theo cái lối người hùng vẫn sợ nó xảy ra. Olsufy Ivanovich ân cần tiếp Golvadkin, và đầu không đưa tay cho chàng bắt, ông ta cũng liếc chàng, gật cái đầu bạc với điệu bộ tuy buồn bã nhưng cũng khá tử tế. Hay ít ra là như vậy theo Golyadkin. Golvadkin còn nghĩ là chàng thấy giọt lệ trong đôi mắt đã mờ của ông. Lúc ngẩng lên chàng cũng nghĩ là đã thấy khóe mắt Klara ướt lệ, cả mắt của Vladimir Semyonovich nữa. Golyadkin thật tình thấy cái im lìm, nghiêm nghị của Andrei Filipovich cũng giá trị bằng những tình cảm ướt át của mọi người, chẳng hạn như của một thanh niên trông giống một nghị viên đang thổn thức kia.

Dĩ nhiên có thể là tất cả những cái đó chỉ như vậy với Golyadkin thôi bởi chính chàng đang khóc và thấy những giọt nước mắt nóng hổi rơi trên má.

Cảm thấy hòa hợp với mọi người, lòng rạt rào thương cảm không chỉ Olsufy Ivanovich và các khách khứa mà còn cả cái tên giống như song sinh nguy hiểm của chàng, mà lúc đó không còn nguy hiểm hay song sinh gì nữa, nhưng là một người dễ thương vô cùng, Golyadkin đã định phủ phục trước Olsufy Ivanovich. Nhưng vì quá xúc cảm chàng không thể bày tỏ gì được, và thay vì nói nên lời chàng chỉ biết đặt tay lên quả tim.

Andrei Filipovich muốn tránh cho ông cụ khỏi xúc động thái quá, kéo Golyadkin sang một bên, đứng biệt lập. Tươi cười ấp úng vài tiếng, hơi bối rối nhưng rất dịu dàng, người hùng tiến về các khách khứa. Họ để chàng đi qua, nhìn theo chàng với sự tò mò lẫn một cảm tình kín đáo. Chàng mơ hồ nghe tiếng họ theo chàng từng bước, nghe họ xì xào mỗi cử chỉ của chàng, nghe họ thầm thì, có vài người lắc đầu. Golyadkin muốn biết họ đang thầm thì nhìn ngó cái gì. Chàng nhìn lui và thấy Golvadkin thứ nhì bên cạnh. Chàng cầm tay hăn kéo hăn đến một góc, xin hăn hãy buông tha chàng trong những lúc quan trọng từ nay. Golyadkin thứ nhì nghiêm trang gật đầu, siết chặt tay Golyadkin thứ nhất. Lòng người hùng rộn lên những cảm xúc, đầu đang muốn ngạt thở trước bao cặp mắt đổ dồn về mình. Thấy một nghị viên mang tóc giả đang nhìn chàng với cái nhìn xoi mói không chút cảm tình, Golvadkin định đến trước ông ta tươi cười giải thích... nhưng việc đó không xảy ra. Chàng bỗng thấy yếu hăn đi.

Khi đã tỉnh, chàng thấy mình đang quay cuồng giữa vòng người. Thành linh có tiếng gọi chàng từ phòng khác rồi khắp nơi vang lên tiếng la gọi. Một sự hỗn độn. Mọi người đổ xô về phía cửa phòng khách. Người hùng bị lôi kéo đi và bỗng thấy đứng gần người mang tóc giả với cặp mắt dữ tợn. Người đó chụp lấy tay Golyadkin, đặt chàng ngồi xuống ghế trước ghế của Olsufy Ivanovich, còn cách cũng khá xa.

Người trong phòng ngồi thành vòng tròn quanh Golyadkin và Olsufy Ivanovich. Tất cả im lặng, trang nghiêm theo dõi Olsufy Ivanovich. Họ chờ một chuyện gì đây. Chàng thấy Golyadkin thứ nhì và Andrei Filipovich

ngồi gần ghế ông cụ, chăm chú nhìn người mang tóc giả. Im lặng kéo dài. Hạ đang chờ gì đó.

Người hùng của chúng ta ngẫm nghĩ: “Giống như cảnh một gia đình có người sắp đi xa. Họ sẽ đứng dậy đọc kinh chúc lành cho người đi”.

Thình lình giữa cử tọa xảy ra một việc lạ lùng làm tư tưởng Golyadkin bị cắt đứt. Chàng đang muốn biết đã xảy ra.

- Ông ta đến kia, ông ta đến kia.

Đám khách khứa la lên.

“Ai đến?” Câu hỏi thoáng qua trong đầu, Golyadkin rùng mình, thấy một cảm giác kỳ lạ. Người nghị viên tóc giả nhìn Andrei Filipovich nói: “Đã đến lúc rồi”. Andrei Filipovich nhìn Olsufy Ivanovich và Olsufy Ivanovich nghiêm nghị gật đầu.

Vị nghị viên đội tóc giả kéo Golyadkin lên; “Đứng dậy”. Tất cả đều đứng lên. Vị nghị viên giữ tay Golyadkin thứ nhất và Andrei Filipovich giữ tay Golyadkin thứ nhì, đẩy họ lại gần nhau, trong khi mọi người chăm chú theo dõi. Người hùng của chúng ta bối rối nhìn quanh, những người quanh chàng lập tức nhắc chàng bằng cách chỉ về Golyadkin thứ nhì. Golyadkin thứ nhì đang đưa tay ra.

“Họ muốn giảng hòa chúng ta”. Golyadkin thứ nhất cảm động và ân cần chìa tay ra cho Golyadkin thứ nhì. Chàng lại đưa má ra, Golyadkin kia cũng làm như vậy.

Bỗng Golyadkin thứ nhất chợt thấy tên hạn phản phúc kia nhe răng một cách đều cáng. Hình như hắn đang nhìn những người chứng kiến một cách ngụ ý. Có một vẻ gì nham hiểm đe dọa qua cách biểu lộ của hắn. Vâng, đó là cách biểu lộ của tên phản Chúa Judas khi hắn hôn chàng. Chuông bắt đầu đổ vào tai Golyadkin thứ nhất, tấm màn đã rơi xuống, chàng có cảm tưởng

một bầu Golyadkin giống nhau y hệt đang nhảy vào từ mọi cửa... Nhưng quá trễ - chiếc hôn giả dối đã vang lên và...

Một việc bất ngờ xảy ra, cửa chính dẫn đến phòng khách bật mở và một người xuất hiện. Golyadkin như bị gáo nước lạnh tạt vào mặt, đầu đã biết điều này sẽ xảy ra y như bây giờ. Người lạ rất nghiêm nghị tiến đến bên Golyadkin. Gương mặt này Golyadkin biết quá rõ. Chàng vẫn gặp luôn, ngay cả bữa đó nữa. Người lạ cao và bự con, mặc áo choàng đen có điểm tuyết, gương mặt đóng khung giữa hàm râu rậm. Chỉ thiếu điếu xì-gà là đủ bộ. Nhưng chính đôi mắt ông ta, như chúng ta đã nói, là làm cho Golyadkin tê người đi vì sợ hãi.

Cái kẻ khủng khiếp đó đang hoang và nghiêm nghị bước đến bên người hùng đáng thương của chúng ta đang đưa tay về phía ông ta. Người lạ nắm lấy bàn tay đó bước ra khỏi phòng, kéo Golyadkin theo sau.

Golyadkin nhìn quanh, cuống cuống và khổ sở. Chàng nghe một giọng đáng ghét cất lên :

- Thừa bác sĩ, đây là Yakov Petrovich Golyadkin, một người quen biết đã lâu của ông.

Golyadkin quay lại, thấy cái tên tồi bại, tên đáng khinh giống chàng. Mặt hắn có vẻ khoái trá, tàn độc, sỗ sàng. Hắn xoa tay đắc chí, lảng xãng làm đủ trò. Giống như nhảy vũ điệu chiến thắng. Rồi hắn chồm tới trước, bợ chiếc đèn từ tay một gia nhân, dẫn đường cho Christian Ivanovich và Golyadkin. Người hùng của chúng ta nghe rõ mọi người đang kéo theo, chen lấn ra cửa, xô đẩy nhau, chàng lại nghe một điệp khúc rất rõ tất cả lặp đi lặp lại “Không có gì cả đâu” để trấn an chàng: “Đừng lo, Yakov Petrovich, bạn đang ở bên cạnh một người bạn xưa của bạn, bác sĩ Rutenspitz. Bạn chắc còn nhớ ông ta, Christian Ivanovich đấy”.

Rồi họ đi ra khỏi phòng, đến thang lầu sáng choang, nơi đó có một đám đông tụ tập. Đi xuống lầu, cửa ra sân mở rộng, Golyadkin thấy mình ở đó, trở trọi với bác sĩ.

Một cỗ xe với bốn con ngựa thở phì phò giận dữ đợi sẵn đó. Golyadkin thứ nhì nhảy ba bậc một xuống lầu, mặt tươi cười. Hắn tự ra mở cửa xe.

Vị bác sĩ lạnh lùng mời Golyadkin thứ nhất lên xe, dầu thái độ đó thật sự không cần lắm vì lúc đó cũng có nhiều người tình nguyện giúp người hùng lên xe rồi.

Trái tim Golyadkin như chùng xuống, chàng nhìn đằng sau, thấy thang lầu sáng choang đông nghẹt người, những cặp mắt tò mò nhìn chàng. Có cả Olsufy Ivanovich ngồi trên ghế vừa được mang xuống, theo dõi kỹ càng mọi diễn tiến với vẻ hài lòng. Mọi người chờ đợi. Khi Golyadkin quay đầu về phía họ, có tiếng xầm xì nóng nảy nổi lên.

- Mong là không có gì tai hại trong tiệc này, không hại gì đến địa vị của tôi.

Người hùng bán loạn của chúng ta cố nói những lời của chàng khiến cho bao nhiêu người đang theo dõi ngẩng đầu lên tỏ vẻ phản đối. Nhưng chàng không sợ gì cả.

Nước mắt Golyadkin trào ra.

- Trong trường hợp đó, tôi sẵn sàng. Tôi hoàn toàn giao phó tôi cho... Christian Ivanovich.

Chàng vừa nói đến đó, có tiếng la khoan khoái từ những người bên cạnh chàng rồi những người đứng đằng xa kia cũng hưởng ứng. Christian Ivanovich và Andrei Filipovich cầm tay Golyadkin, đẩy chàng vào xe, trong khi cái tên giống chàng, vẫn với cái bộ phận phức của hắn, đi phía sau. Golyadkin nhìn mọi người lần chót, và như chú mèo con bị liệng vào thùng

nước đá, nếu quý vị cho phép một sự so sánh, leo lên xe. Christian Ivanovich theo sau, ngồi cạnh chàng, cửa xe đóng sầm, ngọn roi trên tay người đánh xe veo véo rít lên, bầy ngựa lồng lộn và kéo cỗ xe chạy đi. Mọi người như thụt lùi lại sau Golyadkin, tiếng la hét của những kẻ thù đuổi theo chàng như một điệp khúc từ biệt. Lúc đầu chàng còn thấy những khuôn mặt mờ ảo sau cửa xe, dần dần những khuôn mặt đó biến mất. Chẳng bao lâu họ đã bỏ xa tất cả, trừ cái tên song sinh đáng ghét kia của Golvadkin, một tay thọc vào túi quần, đang phi ngựa theo, hết đập vào sườn xe bên phải lại đập sang bên trái, có lúc chộp lấy cửa xe, chồm người lên hôn từ biệt Golyadkin. Rồi hẳn cùng thắm mật, thừa dần trò đập vào xe, và biến mất như những người khác.

Golyadkin thấy trái tim đau nhứt vô cùng. Máu dồn lên đầu làm tim đập mạnh. Chàng thấy khó thở, tìm cách mở nút cổ áo để ngực trần, cho tuyết, giá lạnh lùa vào, rồi chàng lại thiếp đi...

Tỉnh dậy, chàng thấy đang được đưa đi trên một con đường xa lạ ngang qua một khu rừng tăm tối. Khung cảnh thật hoang vu trơ trọi. Bỗng chàng sợ đến tê người. Hai đốm tóe lửa, hai con mắt đang nhìn chàng trong bóng tối, đôi mắt nham hiểm của quỷ Satan. Không phải Christian Ivanovich. Ai vậy? Chính là Christian Ivanovich, nhưng không cùng một Christian Ivanovich. Đó là Christian Ivanovich khác, một Christian Ivanovich dễ sợ.

- Bác sĩ, Christian Ivanovich, tôi... Tôi chả có sao cả.

Chàng lúng túng run rẩy, mong cái mềm mỏng phục tòng của mình sẽ làm dịu bớt con người Christian Ivanovich đáng sợ kia đi.

Christian Ivanovich nghiêm khắc trả lời, ghê rợn như một ông tòa tuyên án :

- Anh sẽ được cấp một chỗ ở, với lửa, củi đốt, và việc làm xứng đáng hơn với anh.

Người hùng của chúng ta kêu lên, ôm lấy đầu. Trời ơi, chàng đã cảm thấy việc này đến từ lâu lắm.

HẾT